HONORÉ DE BALZAC

BİR HAVVA KIZI

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİREN:
BABÜR KUZUCUOĞLU

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

BİR HAVVA KIZI
HONORÉ DE BALZAC

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

özgün adı
UNE FILLE D'ÈVE
fransızca aslından çeviren
BABÜR KUZUCUOĞLU

editör
ALİ ALKAN İNAL
görsel yönetmen
BİROL BAYRAM
düzelti
MÜGE KARALOM
grafik tasarım ve uygulama
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
istiklal caddesi, no: 144/4 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Genel Yayın: 1668

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

Önsöz

Honoré de Balzac, 1839 yılında, Bir Havva Kızı'nın ilk baskısına, yazdığı ve yazmayı tasarladığı birçok romandan meydana gelecek ve sonunda İnsanlık Komedyası adı altında toplanacak olan eserinin tamamı içindeki yerini anlatmayı hedef edinen bir önsöz kaleme almıştı. Önsözün hemen başında yazar, bu romandaki amacının, "az çok hafifletici sebepler atfedebileceğimiz bir vesileler kalabalığının bazı kadınları yasak bir aşka ittiği bir durumu tasvir etmek" olduğunu söyler. "Ama bu kadınlar," diye ekler, "fazla batağa saplanmadan, aile hayatına dönecek kadar aklıselim sahibiydi. Aslında, ihtirasların doğurduğu kötülükler onlara mutlu bir ev hayatının getirdiği güzel tatların ne olduğunu kavratmaya yaramıştı."

Bir Havva Kızı'nın önsözündeki, romana nerdeyse haksızlık, ama galiba iğneleyici, alaycı bir ifadeyle bilerek yapılan bir haksızlık olarak görebileceğimiz bu kuru özet düşünmeye değer. "Bu keskin giriş neyin nesi?" sorusu geliyor hemen insanın aklına. Önsözün devamında ipuçları arayınca, işin bir yanının okura dönük olduğunu görüyoruz: "Bu eser bir gazetede yayımlanmaya başladığında birçok okur, ardından heyecan verici büyük felaketlerin, revaçta olan tabiriyle, dramatik sayfaların geleceğini umuyordu. Hikâyenin biraz da beklenmedik bir anda sonunu getiren, üstelik bize göre doğru olan sahne, çok masumane, dolayısıyla hayli yavan addedildi. Yazar, günümüzün aklı bu kadar başka yerde, edebiyatla bu kadar az ilgili okur kitlesinden nasıl (...) Özel Hayattan Sahneler başlığına dikkat etmesini isteyebilirdi?"

Bu noktada biraz durmak isterim. Önce çok geneli. Bütün eli kalem tutanların aklını kurcalar bu yazar-eser-okur ilişkisi. Eskiden beri yazar okuruna çok kere, Balzac'ın yukarıya aldığımız satırlarında da olduğu gibi, güvensiz, karamsar gözle bakagelmiştir. Bunu tabii ki, her şeyden önce, kimden gelirse gelsin, her olumsuz tepkiye karşı eserine sahip çıkmak için yapar. Oysa üstüne biraz düşününce, aslında okur, hele de edebiyat türünden bir eserle bir yerden sonra yazarının hayli dışında baş başa değil midir acaba? O noktada yazar eserinden dışlaşıp onun sahibi olmaktan çıkmaz mı? Hele zaman denen şeyle o büyük hesaplaşmada. Kalıcılıkta. Bir insan, bir fani olan yazarın ömrü besbelli ki böyle bir hesaplaşmaya yetmez! Ne Cervantes, ne Shakespeare, ne Balzac, ne Dostoyevski eserlerinin ta bugüne kalacağını bilebilirdi. Peki, bir eseri kocaman zaman tünelinden bugüne kadar kim, ne taşır? Yaratıcılığın aşınmazlığı mı? Zamanın seçiciliği mi? Araya sonradan katılanlar, onu yeniden keşfeden, yorumlayan yazarlar, eleştirmenler, edebiyat tarihçileri, şu bu mu? Pek iyi, nesilden nesle devrolan okurluğun, kalıcılığı belirleyen unsurlar içinde hiç mi yeri yok? Tartışılası konular. Hatta kalıcılığın ille de haklı olup olmadığı bile. Nihayet biz, bize kalanları bilebiliyoruz. Tartışılası konuların da yeri burası değil şüphesiz. Benden zaman üzerine sadece şu kadarı: Bizli, bizsiz, kendi başına var olan bir olgu o. Zamanı öznelleştiren, ona işlevler yükleyen biziz. Yani her şey insan işi. Yazarlık da, eser de, okurluk da, kalıcılık da!

Balzac ardını şöyle getiriyor: "(...) Hiçbir şiddete veya ancak Paris Hayatından bir sahnenin tuzu biberi olabilecek kötü hususlara imkân vermeyen Özel Hayattan Sahneler..." Demek ki Paris Hayatından Sahneler'e uygun gördüğü "dramatik sayfalar"ı Özel Hayattan Sahneler içinde yer alan bir eser için yakışıksız buluyor. Biraz ince eleyip düşününce, Balzac'ın Önsöz'de, aslında soyut anlamda okura değil, sosyal gelişmenin o dönemde yarattığı hayat biçiminin ve felsefesinin taşıyıcısı saydığı belli bir okur yapısına yüklendiğini fark ediyoruz. Hülasa, bütün bunlarla biraz daha senli benli olmak için, İnsanlık Komedyası'nın Honoré de Balzac tarafından düzenlenişine, bu düzenlenişte onun içinde yaşadığı topluma ve devre bakış tarzına kısaca da olsa göz atmak gerekiyor.

Balzac, yazarlık hayatının nerdeyse ta başından beri, yazmış olduğu ve yazmayı tasarladığı romanları belli bir başlık veya başlıklar altında bir araya getirmeyi hep tasarlamıştı. Özel Hayattan Sahneler başlığını 1830 yılından 1832 yılına kadar yazdığı romanlar için kullanmış, 1834 yılında Toplum Ahlak ve Görenekleri üzerine İncelemeler başlığını ortaya atmıştı. 1837 yılında ise bu sonuncusunun yanı sıra, Felsefî İncelemeler ile Tahlilî İncelemeler'i de, Sosyal İncelemeler genel başlığı altında, üç grup olarak toplamayı düşünmüştü. Nihayet 1842 yılında zihnindeki şemaya son şeklini verdi ve genel başlık olarak da İnsanlık Komedyası (La Comédie humaine) adını, o yıl kimisi yeniden yayımlanan romanları için kaleme aldığı çok uzun bir giriş yazısıyla takdis etti. Yazdığı ve yazacağı bütün romanlar, diğer alt başlıklarla, on dokuzuncu yüzyıl Fransız toplumunun dokusunu, her coğrafyadan, her sosyal tabakadan, tek tek insanlarla yansıtmayı amaçlayan bu devasa çatı altında yer alacaktı. Honoré de Balzac'ın bu çatıyı kurarken on sekizinci yüzyıldan miras kalma pozitivist, Ansiklopedici gelenekten, ona ad verirken de Dante'nin ünlü eserinden etkilendiğini düşünmek hoşuma gidiyor.

İnsanlık Komedyası'nın nihaî şemasına gelince, ilk bölümü Toplum Ahlak ve Görenekleri üzerine İncelemeler teşkil ediyordu. Bu bölüme giren romanlar altı alt başlığa dağılmıştı: Özel Hayattan Sahneler, Taşra Hayatından Sahneler, Paris Hayatından Sahneler, Siyaset Hayatından Sahneler, Askerî Hayattan Sahneler ve Kır Hayatından Sahneler. Komedyanın ikinci ve üçüncü bölümleri de Felsefî İncelemeler ile Tahlilî İncelemeler'di. Hepsi için yazarın tasarladığı roman sayısı 137 idi. Derhal söyleyeyim, İnsanlık Komedyası yazarın 1850 yılında, elli bir yaşındayken ölümüyle yarım kaldı. Tasarısının başında, o güne kadar tamamladığı eser sayısı altmış kadardı. Ölümüne kadar bu sayı seksen altıya vardı. Ardında, ne kadarı İnsanlık Komedyası kapsamında tam bilmiyorum, yirmiye yakın da tamamlanamamış roman bıraktı.

İnsanlık Komedyası'nın temelini Özel Hayattan Sahneler, Paris Hayatından Sahneler, Taşra Hayatından Sahneler ve Felsefî İncelemeler meydana getirir. Balzac'tan tamamlanmış olarak geride kalan 86 romanın 77'si bu başlıklara aittir. Zaten onlar arasında ille de kesin sınırlar olduğu pek söylenemez. Tek tek kişilerin hayatının bir romandan diğerine aktığı bu örgüde yazar, onlarla, yaşadığı devirde Fransa'nın bütün sosyal hayatını dile getirme iddiasındadır. Tabii bu iddia, onun o topluma karşı takındığı tavır kadar, romanda, daha genel ifadesiyle edebiyatta varmak istediği yeni yeri de beraberinde getiriyor. Komedya'nın girişinde şöyle diyor: "Eskiden hükümdarlık devri kurumları her şeyi basitleştirmişti. Karakterler belliydi: Tüccar veya zanaatkâr bir burjuva, başına buyruk bir asil, köle bir köylü. İşte eski Avrupa toplumu. Bu, bugün bir romana girecek değişik olaylara çok az imkân bırakıyordu. XV. Louis'nin hükümdarlığına kadar roman işte böyle bir şeydi. Şimdi Fransa'da Eşitlik, irili ufaklı sonsuz farklılıklar yarattı. Bir zamanlar kast dünyası her ferde belli bir çehre kazandırıyordu. Şimdi fert çehresini kendi yapıyor. Toplumları bir kalemde tasvir edecek bir şey kalmadı: Ne kılık kıyafet, ne senyör bayrakları. (...) Toplum mekânı herkese ait. Özgün olan sadece mesleklerde, güldürücü olan alışkanlıklarda. Şekil ortadan yok olunca, edebiyatın düşüncenin tasvirine atılması ve insan gönlünün en nazik coşkularını araması icap etti. Yazar işte bunun için eserine konu olarak Fransız toplumunu aldı. Tarihi yazan Fransız toplumunun kendisi, bense onun zabıt kâtibiyim." Balzac büyütecini, o toplumdaki coğrafyanın, bir sosyal tabakanın, siyasî mekanizmanın, kısaca hayatın üstünde ustaca gezdiriyor, seçtiği, yarattığı kahramanlarını sahici bir bedene ve ruha büründürme yolunu keşfediyordu. "İnsanları dile getirirken, memleketi dile getirmek"ti istediği. Bunu becererek, edebiyat âleminde sosyal romanın gerçek yaratıcısı oldu.

Honoré de Balzac'ın eski ahlaki ve sosyal değerlerin körü körüne sözcüsü olduğu fikrine hiç

katılmıyorum. Bana göre, bire bir yaşadığı çağın insanı o. Zaten canlılığı, doyuruculuğu da ondan. Tercihleri şuurla, bilerek yaşanmış bir hayat tecrübesinin ifadesi. Fransız İhtilali'nin kendi kendini yiyip tükettiği, iktidarını Napolyon'un hırslı ve güçlü ellerine teslim ettiği günlerin hemen ardından doğdu. Çocukluğu, İmparator'un bütün kadim Avrupa'yı kana ve Fransız İhtilali'nin fikriyatına boğduğu, sonra da bu eski dünya önünde boyun eğdiği, şaşaalı ve ıstıraplı yıllarda geçti. Onun gençliğinde Fransa, Bourbon hanedanından iki kralın idaresi altında yeniden kendini bulmaya çalışıyordu. Kan kaybede kaybede ihtilalden, cumhuriyetin en acımasızından, imparatorluktan, ağır yenilgiden, onur kırıklığından geçmiş böyle bir toplumda bütün değer sistemleri, bütün kurumlaşmalar altüst vaziyetteydi. Başta birçok aydın gibi o da devrimci, sol düşünceye yakındı. Öte yandan, bir edebiyatçı gözüyle, yaşadığı bu çalkantılı dünyayı daha derinden tahlil edebileceği olgun yaşa ermişti. 1830 yılı Temmuz ayında patlak veren olaylar, ona göre, türedi bir burjuvaziyle eyyamcı bir kralın ittifakıyla sona erince, devrime olan bütün inancını yitirdi. "Temmuz İhtilali, yollara yeni baştan döşenen kaldırım taşlarının altında" ezilip kalmıştı. İşte ondan sonra, yaşadığı sosyal ve siyasî dünya içinde, ömrünün sonuna kadar sürdüreceği kesin tavrını aldı: Liberalizmin, tefeci kapitalizmin, burjuva ikiyüzlülüğünün ateşli bir hasmı haline geldi. Romanlarında Restorasyon devrine, onun değerlerine, hayatına, insanlarına daha olumlu bir bakış açısını üstlendi. Bir Havva Kızı, Balzac'ın tam bu kavşakta, bu tavrını açıkça dile getirmek amacıyla, Özel Hayattan Sahneler çerçevesi içinde kaleme aldığı bir roman. Bu noktaya az sonra yeniden döneceğim. Honoré de Balzac'ın 1842 yılında, zihninde son şeklini verdiği İnsanlık Komedyası'nın zemininde, şüphesiz, yaşadığı dünyaya kendine has bu bakış tarzı vardı. Hatta daha önce yazdığı romanlarından bazılarını bu açıdan yeniden elden geçirme, sınıflandırma ihtiyacını duymuştu. Ama bütün bunların yazarın, roman dünyasını siyah-beyaz bir renk, daha doğrusu renksizlik âlemine dönüştürdüğünü düşünmek çok yanlış olur. O, romanının yaratıcı unsurlarını insan ve toplum hayatının çok daha derinlerinde saklı kaynaklarda aradı. Tercihlerini daha çok, sayfa kenarlarına çıkma diyebileceğimiz cümlelerde dile getirdi. Olumsuz olanın ille de çirkin olduğu gibi ilkel bir düşünceye hiç saplanmadı. Bir Havva Kızı'na yazdığı önsözün bir yerinde bakın ne diyor: "Bu keşmekeş bir güzellikler kaynağıdır." Üstünde ısrarla durduğu farklılığı vurgulamak gayretiyle terazinin iki ayrı kefesine koyduğu, eski toplum değerlerini yansıtan Özel Hayattan Sahneler'le, türedi yeni burjuvazinin at koşturma alanı olarak tanıttığı Paris Hayatından Sahneler, birçok kere aynı mekânlarda, aynı kişilerle, aynı tatta geçer.

Sözü daha fazla uzatmadan Bir Havva Kızı'na dönelim. Eser, İnsanlık Komedyası'nın, Toplum Ahlak ve Görenekleri üzerine İncelemeler bölümünün Özel Hayattan Sahneler başlığı altında bir araya gelen, yirmi yedisi tamamlanmış otuz iki romanının on yedincisi. İnsanlık Komedyası'nın sınıflanmasında bir tarih sıralaması yok. Ama bu eserin birçok kişisi, hayatlarının daha öncesi veya daha sonrasıyla, bu büyük çatının başka romanlarında da varlar. Bir Havva Kızı, bu anlamda da, gene bir kavşakta yer alıyor. Balzac, daha önce bu adı, ilki ta 1831 yılında olmak üzere, hepsi de genç kadın dünyasını işleyen, birden çok romanı için düşünmüş. Ama zaten birbirinden çok farklı konuları olan bu eserler, sonradan başka adlarla yayımlanmış. Nihayet yazar, Temmuz İhtilali'ni zihninde, öncesi ve sonrasıyla, toplumdaki değişmenin bir mihenk taşı olarak benimseyince, bu seçimini gene genç ve asil bir kadının başından geçen bedbaht bir aşk hikâyesinde dile getirme amacıyla bu romanı kaleme alıyor. Bu yanıyla eser, Balzac'ın içinde yaşadığı topluma, onun sosyal, siyasî, kültürel kurumlarına, aile yapısına en tenkitçi gözle baktığı güçlü bir örnek. Tek tek insanlardan hareketle, çeşitli sosyal çevrelerin 1830'lu yıllardaki çetrefil hayatını, bütün veçheleriyle canlı bir biçimde gözler önüne seren özlü bir roman. Yazar, eserinin kadın kahramanını içine düşmekte olduğu

uçurumdan son anda, onuru zedelenmeden kurtararak, Özel Hayattan Sahneler'le Paris Hayatından Sahneler arasında kendi tercihini açığa vuruyor. Demek ki hikâye başka türlü bitse, zaten Paris'te geçtiği için, Paris Hayatından Sahneler içinde yerini bulacaktı.

Bitirirken, romandan, Balzac'ın bir toplum eleştirmeni olarak kaleme aldığı, düşündürücü birkaç satırı buraya aktarmak istiyorum: "Ailenin bütün bireyleri dağınık halde, birbirini unutmuş, aile gururunun söz konusu olduğu, çıkarların hepsini bir araya getirdiği veya gerçekte olduğu gibi kalben de birbirinden kopardığı ana kadar, sadece hatıraların zayıf bağlarıyla avunarak yaşayıp giderler. Hem maddeten, hem manen birlik içinde ömür süren aile, artık eşine ender rastlanır bir şeydir. Aileleri parçalayıp aile sayısını çoğaltırken, çağdaş hukuk düzeni kötülüklerin en korkuncunu yarattı: Bireycilik." Bu dosdoğru tespit o günden bugüne, Batı toplumunun başta gelen gerçeklerinden biri sayılmakta. Güzel de, aynı gerçek, yani "toplumun giderek fertlere ayrışıyor" olması, bir yandan da, Balzac'ın en önemli temsilcilerinden biri olduğu, on dokuzuncu yüzyıl modern romanına sosyal malzeme hazırlayan temelli unsur da değil mi?

Babür Kuzucuoğlu

BİR HAVVA KIZI

BOLOGNINI Kontesi VIMERCATI Hanımefendi'ye,

Konuşmalarınızla Milano'da Paris'i yaşattığınız bir yolcuya verdiğiniz zevki hatırlarsanız madam, onun, yanı başınızda geçen zevkli akşamlara duyduğu minnettarlığının ifadesi olarak, eserlerinden birini ayaklarınızın dibine serdiğini ve Milano'da aziz olan isminizle, onu daha önce eski yazar dostlarınızdan birinin hikâyeleri için yaptığınız gibi, himaye etmenizi dilediğini görerek şaşmayacaksınız.

Sizin de, daha bu çağda güzel, kadınlığın o bütün değerli üstün niteliklerini annesinden kapacağı ince gülümseyişinden okunan ve eminim ki, bedbaht bir ananın benim Eugénie'me çok gördüğü çocuk mutluluğunu sonuna kadar yaşayacak bir Eugénie'niz var. Fransızları şıpsevdilik ve vefasızlıkla suçlarlar. Bu konuda ben, kararlılığım ve hatıralara bağlılığımla, daha çok bir İtalyana benzerim. Eugénie adını karalarken aklım çok kere Viccolo dei Cappucini sokağındaki evde, sohbetlerimize, tartışmalarımıza ve bu sevgili çocuğun gülmelerine şahit olan geniş mermer salona ve küçük bahçeye gitti.

Corso'dan Trei Monasteri'ye gitmek üzere ayrılmıştınız. Kim bilir şu anda orada nelerle meşgulsünüz? Zaten artık sizi, muhakkak çevrenizi almış olan o güzel şeylerin arasında değil, varlıklarını Carlo Dolci, Raffaello, Tiziano ve Allori'ye borçlu olduğumuz, kendimizden uzaklaştıkça bir bilmeceye dönüşen o güzel tablolardan biri olarak görebileceğim.

Bu kitap, Alpler'i aşıp elinize ulaşabilirse, size duyduğum içten minnettarlığın ve derin dostluğun bir ispatı olacaktır.

Mütevazı bendeniz

DE BALZAC

Neuvedes-Mathurins sokağının en güzel konaklarından biri. Gecenin saat on bir buçuğu. Fransız sanayisinin ancak bu son yıllarda imal edebildiği, o göz okşayan, hareli, mavi kadifeyle kaplı, evin hanımına ait özel dairede, şöminenin önünde iki genç kadın oturmakta. Kapılarda, pencerelerde, gerçek sanatkârlar olan döşemecilerden birinin elinden çıkma, duvar kaplamalarının rengine uyan mavilikte, yumuşacık kaşmir perdeler. İşlemeli üç zincirle tavanın ortasındaki zarif gül kabartmasına asılan, firuze kakmalı gümüş bir lamba. En küçük ayrıntıda bile bu dekora uygunluk aranmıştı. Üstüne beyaz kaşmirden yıldız düşürülmüş, mavi ipekten tavan kaplamasına kadar. Bu kaplamanın inciler tutturulmuş, kıvrımlı, uzun şeritleri, eşit aralıklarla duvarlara dökülüyordu. Yere bastığınızda, üzerine mavi çiçek demetleri serpilmiş, yünden, açık kül rengi bir Belçika halısının sık bir çimenlikte yürür gibi sıcacık temasını hissederdiniz. Eski çağların en güzel örneklerinden ilham alınarak pelesenk ağacından yapılmış mobilya, zengin tonlarıyla bu bütünlüğün donuk, yahut da bir ressamın kullanacağı bir ifadeyle, biraz fazla flu manzarasını bir kat daha ortaya çıkarmaktaydı. Kenarları yaprak yaprak tahtadan oyulmuş, ortalarında beyaz, nadir bir ipekli üzerine mavi çiçek nakışları bulunan koltuk ve kanepe sırtları sevimli bir görünüş arz ediyordu. Pencerenin iki yanında bulunan iki etajer, el sanatlarının düşüncenin ateşinde pişmiş ürünlerini, yani pahada ağır bir sürü ıvır zıvırı sergilemekteydi. Mavi mermerden şöminenin üstünde, eski Saksonya tarzının en çılgın porselenleri, ellerinde zarif çiçek demetleriyle ezeli düğünlere giden, Alman çinisinden yapılma bu çobancıklar, arabesk tarzda savat işlenmiş platin bir saati çevrelemekteydi. Üst tarafta, üzerinde kabartma figürler olan ve eski kral malikânelerinden kalma bir abanozla çevrelenmiş Venedik aynasının dilimleri birbirine aksederek parıldamaktaydı. İki tane çiçeklik, serlerin, solgun ve ilahî çiçeklerin, botanik ilminin bu incilerinin sağlıksız lüksünü yaymaktaydı. Bu soğuk, düzenli, sanki satışa çıkarılmış gibi tertemiz dairede, insanda mutluluk uyandıran o hırçın ve arzulu keşmekeşten eser bulamazdınız. Her şey, gözyaşlarına boğulmuş iki kadın da dahil, tam bir ahenk içindeydi. Sanki her şey acı çekiyordu.

Konağın sahibi, Ferdinand du Tillet, Paris'in en zengin bankerlerinden biriydi ve sahibinin adı, konağın, bu dairenin bir numunesini teşkil ettiği hadsiz hesapsız lüksünü açıklıyordu. Gerçi tanınmış bir aileden değildi, zenginliğini de Allah bilir nasıl elde etmişti ama, du Tillet, Fransa Adliyesinin en ünlü simalarından birinin, Temmuz İhtilali'nden[1] sonra Ayan Meclisi üyeliğine seçilmiş Kont de Granville'in küçük kızıyla 1831 yılında evlenmişti. Gösteriş hırsından doğan bu evlilik, hâkimin Kont Félix de Vandenesse'le evlenen büyük kızınınki kadar yüklü bir drahomadan sözleşmeyle, kılına dokunulmadan vazgeçerek, du Tillet tarafından adeta satın alınmıştı. Daha önce Vandenesse'lerle kurulan aile bağına gelince, Granville'ler bunu hayli büyük bir drohama ödemek pahasına elde etmişlerdi. Böylece Asaletin Adalette açtığı gediği Banka kapatmıştı. Kont de Vandenesse, du Tillet'liği kendine kendi mal etmiş bu Ferdinand efendiyle, günün birinde bacanak olacağını üç yıl önceden kestirebilseydi, şimdiki karısıyla belki de evlenmezdi. Lakin 1830 yılının Fransa'nın siyasî hayatına, ahlakına ve insanların varlıklarına getireceği acayip değişiklikleri, 1828 yılı sonlarında kim bilebilirdi ki? Unvanların sahip değiştirdiği şu devirde, biri kalkıp da Felix de Vandenesse'e Ayan Meclisi üyeliği tacının kendinden alınıp, kayınpederinin başına oturtulacağını söyleseydi, şüphesiz onu deli sanırdı.

Chauffeuse[2] denen alçak iskemlelerden birinin üstüne büzülmüş olan Madam du Tillet, dikkatli bir kadın edasıyla, kız kardeşi Madam Félix de Vandenesse'in elini bir anne şefkatiyle göğsünde sıkıyor, ara sıra da öpüyordu. Madam de Vandenesse'i eski elçilerden Charles de Vandenesse'in karısı olan eltisinden ayırt edebilmek için, soyadının yanına kocasının vaftiz ismini de ekleyerek çağırmak âdet olmuştu. Bir markiz, Fontaine'li bir bayan olan bu elti, Kont de Kergarouet'den büyük bir servetle dul

kalarak Charles de Vandenesse'le evlenmişti. Kanepeye yarı uzanmış, serbest kalan elinde bir mendil, bir türlü bastıramadığı hıçkırıkları solumalarına karışan, gözleri nemli kontes, ancak kardeş kardeşe, o da birbirlerini sevdikleri takdirde itiraf edilebilecek sırlarını açmaktaydı. Gerçekten de bu iki kız kardeş birbirini büyük bir şefkatle sevmekteydi. Öyle bir devirde yaşıyoruz ki, böylesine garip evlilikler yapmış iki kız kardeşin birbirlerini bu kadar içten sevmelerinin, kocalarının birbirlerini bunca hor gördüğü ve sosyal uyumsuzluklarla dolu bir ortamda, böylesine temiz, böylesine pürüzsüz kalabilmiş bu şefkatin sebeplerini tespit etmek için, olsa olsa, bir tarihçinin görevlendirilmesi gerekir. Yine de, çocukluklarına yöneltilecek kısa bir bakış onların birbirlerine karşı takındıkları bu tavrı açıklamaya yetecektir.

Kızları konusunda bir annenin başta gelen görevini yerine getirmiş, vazifesini müdrik (klasik ifadesi bu), sofu ve dar kafalı bir kadının elinde, Marais'nin[3] kasvetli bir konağında yetişen Marie-Angélique ve Marie-Eugénie, hep annelerinin gözü önünde bulundukları ev çevresinden çıkamadan, ilki yirmi, ikincisi on yedi yaşında, evlenme çağına vardılar. O güne kadar bir gösteriye bile gitmemişlerdi; onların tiyatrosu Paris kiliseleri olmuştu. Netice olarak, ana ocağındaki yetişme tarzları bir manastırınki kadar hoşgörüsüzdü. Kendilerini bildiler bileli, hep anaları Kontes de Granville'in odasına bitişik bir odada yatarlardı ve aradaki kapı bütün gece açık kalırdı. Zamanlarını kendilerine özen göstererek harcayacak yerde, namuslu aile kızları için vazgeçilmez olan dini vazifeler veya çalışmalarla, fakirlere dikiş dikmekle ve pazarları İngilizlere "Yürürken ağırbaşlı olalım, yoksa havaîlik ediyoruz sanırlar" dedirtecek cinsten gezilerle geçirirlerdi. Bilgi dağarcıkları hiçbir zaman, en hoşgörüsüz ve en yoz kilise babaları arasından seçilmiş papazların kabul ettirdiği sınırları aşamadı. Kocalarının yatağına bundan daha saf, bundan daha bakire giren iki kıza hayatta rastlanmaz. Anneleri zaten bu hususu Tanrı'ya ve insanlara karşı yerine getirilecek bir ödev saymaktaydı. Bu iki zavallı yaratık, evliliklerinden önce ne roman okumuş ne de anatomileri Cuvier'ye[4] ancak olmazlığın zirvesi gibi gelecek ve Farnèse Herkülü'nü[5] bile kadınlaştıracak tarzda çizilmiş birtakım figürlerden başka şey karalamışlardı. Resim çizmeyi onlara evde kalmış bir kadın öğretmişti. Kerli ferli bir papazdan gramer, lengüistik, tarih, coğrafya ve kadınlara yetecek kadar hesap dersi aldılar. Öğretici Mektuplar[6], Noel'in[7] Edebiyat Dersleri gibi papazın izin verdiği kitaplardan bazı parçalar akşamları yüksek sesle okunurdu. Ama gene de annelerinin öğretmeninin gözetiminde. Olur a! Karşılarına, ne demek istediği adaba uygun bir şekilde anlatılmazsa, çocukların aklına kötü şeyler getirebilecek bir bölüm çıkabilirdi. Fénelon'un Télémaque'ı tehlikeli görülmüştü. Kontes de Granville kızlarını, onlardan Marie Alacoque'a[8] benzeyen birer melek yaratmak istercesine seviyordu. Ama onlara bıraksanız, daha az faziletli ve daha sevimli bir anneyi tercih ederlerdi. Bu eğitim sistemi meyvelerini verdi. Kendilerine bir boyunduruk gibi kabul ettirildiği ve zahmetli olduğu için, dinî gerekliliklerin yerine getirilmesi bu masum gönülleri, sanki suçluymuşlar da cezalarını çekiyorlarmışçasına bezdirdi. Dini, duygularını baskı altına almış, üstlerinde çok derin izler bırakmış olmasına rağmen, sevemediler. Çifte Marie'ler ya birer aptal haline gelecek ya da hürriyeti seçeceklerdi. Onun için, dış dünyayla temasa gelip bazı fikirlerin mukayesesini yapar yapmaz evlenme arzularını dile getirdiler. Bunu isterken aslında o çarpıcı zarafetlerinin ve kıymetlerinin farkında bile değildiler. Kendi ruh berraklıklarından habersiz olunca, hayatı nereden bilecekler? Mutluluğu değerlendirecek hayat tecrübeleri olmadığı gibi mutsuzluğa karşı da silahsızdılar. Bu anne hapishanesinde tek tesellileri birbirleriydi. Geceleri alçak sesle fısıldaşmalar yahut annelerinin bir an başlarından ayrılmasından yararlanarak karşılıklı sarf edilmiş birkaç cümle, bazen kelimelerin ifadede aciz kaldığı nice düşünceyi dile getirirdi. Birçok kere, bütün gözlerden kaçırılan ve birbirine duygularını ileten bir bakış acı bir hüzün şiirine

benzerdi. Bulutsuz bir gökyüzü görmek, çiçeklerin kokusu, bahçede kol kola yapılmış bir gezinti onlara tarifsiz sevinçler verirdi. Bir elişinin bitişi onlar için çocuksu bir mutluluk kaynağıydı. Annelerinin onların gönüllerini doyuracak imkânları vermekten ve zekâlarını geliştirmekten uzak olan çevresi zihinlerini karartıyor, duygu dünyalarını hüzne boğuyordu. Zira bu çevre namus budalası, kara kuru, güzellikten nasibi olmayan yaşlı kadınlardan oluşuyordu. Konuşmaları günah çıkartan papazların veya vaizlerin ayırt edici nitelikleri, ufak tefek rahatsızlıklar, La Quotidienne[9] ve L'Ami de la Religion'un[10] bile kavrayamayacağı birtakım dinî hadiseler üstüne sohbetlerle geçerdi. Erkeklere gelince, yüreklerindeki aşk ateşi çoktan küllenmişti, yüzler soğuk ve dünyasından bezmiş bir ifadedeydi. Suratların ekşidiği ve hüzünlendiği, duyarlılığın sadece sofralarda ve maddî rahatlıklarda kaldığı bir yaştaydılar. Öbür dünya kaygısı kendini işine gücüne vermiş, günlük hayat gaileleriyle yıpranmış bu insanların bütün canlılığını yok etmişti. Sükûnet içinde geçen oyun meclisleri gece yarılarına kadar sürerdi. Ana sertliğinin bütün haşmetiyle devam ettiği bu toplantılarda iki küçük çocuk, gözleri çukura kaçmış, asık suratlı, can sıkıcı bu adamlara ister istemez kin duyuyordu. Yaşadıkları hayatın karanlıkları içinde onlar için canlı kalabilen tek bir erkek yüzü vardı: Müzik hocalarının yüzü. Günah çıkaran papazlar müziğin Katolik kilisesinde doğan, orada gelişen bir Hıristiyan sanatı olduğunu söylemişlerdi. Bu yüzden iki küçük kıza müzik öğrenme izni çıktı. Komşu bir manastırda solfej ve piyano dersi veren gözlüklü hatun, temrinleriyle onların canını çıkardı. Ama kızların büyüğü onuna basınca, Kont de Granville özel hoca tutma zorunluluğunu ileri sürdü. Madam de Granville, bu kaçınılamaz tavizde, bir kadının kocasına borçlu olduğu itaatin tam bir örneğini verdi: Sofu bir kadının kafasında bir dinî gerekliliğin yerine getirilmesi erdemdir. Müzik hocası, ellisinde neyse sekseninde de öyle görünen, dünyaya yaşlı gelmiş insanlardan biriydi. Katolik bir Almandı. Çökük, buruşuk, esmer yüzü, derinliklerinde belli belirsiz, çocuksu ve yapmacıksız bir şeyler saklamaktaydı. Gözlerinde masumiyetin mavisi yanıyor, dudaklarında ilkbaharın sevinçli gülümseyişi dolaşıyordu. Kendiliğinden İsa'nınki gibi biçimlenmiş yaşlı kır saçları, vecde gelmiş edasına, mizacı hakkında insanı yanıltan, muhteşem bir şeyler ekliyordu: Oysa en akıl almaz budalalılığı en büyük ciddiyetle yapabilirdi. Elbiseleri, sadece vücudunu örten, hiç özen göstermediği şeylerdi. Maddî hayata öylesine kayıtsızdı ki, bakışları bu değersiz şeylere takılıp kirlenmesin diye, hep yukarılara bakardı. Değeri bilinmemiş bu büyük sanatkâr, oturdukları her masada eldivenlerini, uğradıkları her hanede şemsiyesini bırakır gibi, zamanını ve ruhunu başkasına veren unutkanların o sevimli sınıfına dahildi. Elleri yıkandığı halde kirli kalan cinstendi. Nihayet, çarpık bacakları üzerinde iğreti duran ve insanın kalıbının, ruhunun ne dereceye kadar tamamlayıcısı olduğunun pek iyi gösteren yaşlı vücudu, ancak bir Almanın, yani cansız sandığımız halde hayatı olan varlıkların şairi Hoffmann'ın çizebildiği o garip yaratıklara ait gibiydi. Anspach Dukalığı kilisesinin eski orgcusu, sofuluk imtihanından geçmiş Schmucke işte böyle biriydi. Kendisine "Oruç tutuyor musunuz?" diye sorulmuştu da, içinden "İnsaf! Şu halime bakın!" demek geçmişti. Fakat sofu papazlar meclisiyle dalga geçmek kimin haddine? Bu ihtiyar kilise kaçkını, çifte Marie'lerin hayatında öylesine yer etti ki, yalnız sanattan anlayan bu saf ve büyük sanatkâra öylesine büyük dostluk duydular ki, evlendikten sonra bile, ikisi de kendisine ömür boyu üçer yüz franklık bir gelir bağladılar. Bu para zavallıcığın kirasına, birasına, piposuna ve giyim kuşamına yeter de artardı bile. Altı yüz franka ders gelirleri de eklenince dünya ona güllük gülistanlıktı. Schmucke sefaletinden ve dileklerinden ancak, anne haşinliğinin soğuk örtüsü ve sofuluğun buzları altında filizlenen bu iki kalbe, bu cici iki kıza söz açmak cesaretini kendinde bulabiliyordu. İşte bu husus bize bütün Schmucke'yi ve çifte Marie'lerin çocukluğunu açıkça anlatır. Paris'te şaşkına dönmüş bu Almanı, hayli geç de olsa, hangi rahip, hangi ihtiyar sofu keşfetmiştir, bilinmez. Granville kontesinin kızlarına bir müzik hocası bulduğunu öğrenir öğrenmez, bütün anneler onun adını ve adresini sorar oldular. Böylelikle Schmucke'nin Marais'de

müzik dersi verdiği evlerin sayısı otuzu buldu. Biraz gecikmiş şöhretine madenî sarı tokalı, içi at kılından keçeyle kaplı pabuçları ve daha sık yenilediği çamaşırlarıyla kavuştu. Uzun zamandır asil ve dürüst bir sefaletin altında ezilmiş olan çocuksu sevinci yeniden ortaya çıktı. Mesela, bir gün önce çamur içinde olan yollar gece don yüzünden kuruyunca; "Küçük hanımlar, bu gece kara kediler, Paris'in çamurunu yediler," cinsinden ufak tefek nükteli sözler bile eder oldu. Ama bunları Cermen-Gal şivesiyle çok garip bir şekilde söylemekteydi[11]. Gönül bahçesinden koparmışçasına bir cins vergiss mein nicht'ı[12] bu iki meleğe takdim etmekten memnun, onu verirken öylesine duygulu ve incelik dolu bir tavır takınıyordu ki, insan istese de hafife alamazdı. Bahtsız hayatlarına girdiği bu iki kız öğrencisinin dudaklarında, kendi yüzünden doğmuş bir tebessüm gezindiğinde o kadar memnun oluyordu ki, sırf bunun için kendini, aslında o mizaçta olmadığı halde, isteyerek gülünç durumlara sokuyordu. Onun duygululuğu en sıradan nüktelere bile ayrı bir tat verirdi. Müteveffa Saint-Martin'in[13]

o tumturaklı ifadesiyle, bir ilahî gülüşü çamurdan altın yaratırdı. Çifte Marie'ler, dinî terbiyenin en soylu düşüncelerinden birine uyarak, hocalarını dairelerinin kapısına kadar saygıyla uğurlarlardı. İki kızcağız kapıda ona, bu adamı mutlu kılmaktan kendileri de kıvanç duyarak, birkaç tatlı söz söylerlerdi: Kadınlık içgüdülerini dile getirecek başka kimseleri yoktu ki! Ta evlenene kadar müzik onlar için, hayat içinde bir başka hayat olup çıkmıştı. Hani rüyalarını hakikat, hayatı da kötü bir rüya sayan Rus köylüleri vardır ya, onlar gibi. İçine düşme tehlikesinde oldukları sıradanlıklara, çile doldurmanın insanı yiyip bitiren düşüncelerine karşı korunmak arzusuyla kendilerini yırtınırcasına müzik sanatının güçlükleri içine bıraktılar. Melodi, Armoni ve Beste... Bu Katolik, müzik delisi kır tanrısının uyumlu bir şekilde bir araya getirdiği, göklerin bu üç peri kızı onların çalışmalarını ödüllendirmekte, semavî danslarına yer yaratmaktaydı. Mozart, Beethoven, Haydn, Paesiello, Cimarosa, Hummel ve diğer ikinci dereceden dehalar onlarda, bakir gönüllerinin iffet çemberini yaramayan, ama içinde uçuştukları Yaratış âleminin kapılarını açan binlerce duygu uyandırıyordu. Bazı müzik parçalarını belli bir mükemmelliğe ererek çaldıklarında, el sıkışıyorlar, sahici bir vecd içinde birbirlerini kucaklıyorlardı. Yaşlı hocaları, "Müzik azizelerim"[14] diyordu onlara.

Çifte Marie'ler baloya ancak on altı yaşına basınca gidebildiler; o da yılda sadece dört defa ve şereflerine uygun evlerde olmak şartıyla. Ancak, kavalyeleriyle bir arada olduklarında takınacakları tavır hakkında gerekli talimatı aldıktan sonra analarının dizi dibinden ayrılabilmekteydiler. Dans ederken de eşlerinin sorularına, ağızlarından "evet" veya "hayır"dan başka cevap çıkmayacak kadar ağırbaşlı olmak zorundaydılar. Kontesin gözü, dudaklarından çıkacak kelimeyi keşfetmek istercesine, kızlarının üstünden ayrılmazdı. Zavallı kızların balo kıyafetleri her görene parmak ısırtacak cinstendi: Çenelerine kadar çıkan, baştan ayağa büklüm içinde, uzun kollu, muslinden elbiselerdi bunlar. Zarafetlerini dışa vurmamak amacını güttüğü ve güzelliklerini gizlediği düşünülürse bu tuvalet cinsi eski Mısır kılıklarıyla belli belirsiz bir benzerlik gösterir. Gene de bu pamuklu yığınları arasından hüznün tatlılaştırdığı iki çehre belirirdi. Sevecen bir acımanın konusu olduklarını fark edince hiddete kapılırlardı. Ne kadar saf da olsa, arzu uyandırmayı bu kadar istemeyen kadın olur mu? Hiçbir tehlikeli, kötü veya sadece kararsız bir düşünce beyinlerinin saflığını zedeleyememişti: Gönülleri tertemiz, eller pespembeydi. Sağlık doluydular. Havva bile Tanrı'nın ellerinden, bütün gece yanında uyuyacakları veya uyanık kalacakları erkeklere her şeyde itaat etmeleri yolunda o basit ama korkunç emri alıp, ana ocağından Evlendirme Dairesine ve Kiliseye doğru yola düzülen bu iki kızdan daha masum çıkmamıştır. Onların kafasına göre, kapılanacakları el evinde kendilerini, bu anne manastırından daha kötü hissedemezlerdi. Babaları, Kont de Granville, bazen kendisini siyasete kaptırsa da, doğruluktan ayrılmayan bu büyük ve bilge hâkim niçin bu ezici baskıya karşı bu iki zavallı yaratığı korumamıştı? Heyhat! Evlilikleri onuncu yılını doldurduğunda tarihî bir anlaşmayla, karı koca, kendi evlerinde ayrı ayrı yaşamaya karar vermişlerdi. Baba, oğullarının yetiştirilmesi işini kendi üstüne alırken kızlarınınkini anaya bıraktı. Bu baskı düzenini kadınlar için erkeklerden daha az tehlikeli bulmuştu. Çifte Marie'ler bilmem aşkta, bilmem evlilikte şöyle böyle bir zulme uğrayacaklardı, bu onların alınyazısıydı. Ama gene de bu işte uğradıkları zarar, düşüncelerinin özgür kalması ve son haddine kadar vardırılan dinî gerekliliklerin şiddetli baskısı altında üstünlüklerinin yıpranmaması gereken oğlan çocuklarına oranla daha azdı. Kont dört kurbandan ancak ikisini kurtarabilmişti. Kontes, biri sorgu hâkimliğine, diğeri gezgin hâkimliğe aday iki oğlunu, kızlarıyla en ufak yakınlığa girmelerine izin veremeyeceği kadar kötü yetişmiş buluyordu. Zavallı çocukların karşılıklı ilişkileri ciddi bir takip altındaydı. Zaten kont, oğullarını kolejden tatile çıkardığında, onları evde tutmak bile istemezdi. Çocuklar ara sıra anneleri ve kız kardeşleriyle yemek yemeye eve

gelirlerdi. Kalan zamanlarında hâkim bey onları dışarıda bir yerlere götürürdü: Lokantaya, tiyatrolara, müzelere, mevsimiyse kırlara, kısacası canları nereyi çekerse oraya. Kontesin veya babalarının doğum günü, yılbaşı, başarılarının ödüllendirildiği günler gibi, çocukların son derece sıkılarak baba evinde kaldıkları, orada geceledikleri, kontesin gözünü ayırmadığı ve bir an onlarla baş başa kalmaya imkân vermediği kız kardeşlerini kucaklamaya bile cesaret edemedikleri, o aile içi kutlama günleri dışında, kızlar kardeşlerini o kadar az gördüler ki, aralarında hiçbir bağ kurulamadı. Böyle kutlama günlerinde, kontesin ağzından ikide bir "Nerede Angélique? Eugénie ne yapıyor? Çocuklar nerede?" gibi sorular duyulurdu. Oğullarından söz açıldığı zaman, kontes onları küfürden kurtaramadığı için Tanrı'dan af diler gibi, soğuk ve acılı bakışlarını yukarılara dikerdi. Onlar hakkındaki yakarışları ve serzenişleri Ermiya Peygamber'in en acı mısralarına taş çıkartırdı. Bu yakarışlara aldanan kızlar, kardeşlerini ahlak yoksulu ve sonsuza dek kaybedilmiş saymaktaydı. Çocukları on sekiz yaşına basınca, kont onlara kendi dairesinde iki oda verdi ve hukuk öğrenimlerini yapmak üzere onları, sekreterliğini de yapan, kendilerine gelecekteki meslek sırlarını öğretmekle görevli avukatın gözetimine bıraktı. Çifte Marie'ler kardeşlik sevgisini ancak belli belirsiz bir şekilde tanıdılar. Kız kardeşlerinin düğününde biri uzak bir mahkemede savcı yardımcısıydı, öbürü ise taşrada mesleğinin ilk adımlarını atmaktaydı. Önemli davaları yüzünden her iki düğüne de katılamadılar. Birçok ailede, senlibenli, birlik ve dayanışma içindeymiş gibi görünen aile hayatı aslında hep böyledir: Erkek çocuklar uzakta, memleket hizmetinde görev alıp mesleklerinde ilerlemek ve servet yapmakla meşguldür. Kızlarsa, kendilerininkinden farklı bir ailenin çıkar girdabı içinde döner dururlar. Ailenin bütün bireyleri dağınık halde, birbirini unutmuş, aile gururunun söz konusu olduğu, çıkarların hepsini bir araya getirdiği veya gerçekte olduğu gibi kalben de birbirinden kopardığı ana kadar, sadece hatıraların zayıf bağlarıyla avunarak yaşayıp giderler. Hem maddeten, hem manen birlik içinde ömür süren aile, eşine ender rastlanır bir şeydir. Aileleri parçalayıp aile sayısını çoğaltırken, çağdaş hukuk düzeni kötülüklerin en korkuncunu yarattı: Bireycilik.

Gençliklerinin akıp gittiği derin yalnızlık içinde, Angélique ve Eugénie, konağın zemin katında karısının oturduğu büyük daireye geldiğinde kederli yüzüyle hatırladıkları babalarını çok az gördüler. O, kürsüdeki ciddi ve muhteşem havasını evde de muhafaza ederdi. On ikisine bastıkları, oyuncak ve bebek çağını aşıp, akıllarını kullanacak, ihtiyar Schmucke'nin şakalarına artık gülemeyecek yaşa geldiklerinde, kontun alnındaki çizgilere işleyen kuşkuların sırrını yakaladılar. Bu katı maskenin altında, yumuşak bir tabiatın ve sevimli bir varlığın izlerini fark ettiler. Onun, evdeki yerini ister istemez dine bıraktığını, kızlarına karşı baba olarak duyduğu sevgide, babalığın bu en içli duygusunda kırıldığı gibi, koca olarak da umduğunu bulamadığını anladılar. Bu tür acılar, sevecenlikten yoksun büyümüş kızlarda özellikle acıma duygusu uyandırır. Ara sıra bahçede, bir eliyle birine, öbür eliyle diğerine sarılmış olarak ortalarında yürürdü. Adımlarını onların çocuk adımlarına uydurur, ağaçların sık olduğu bir yere gelince onları durdurur, önce birinin, sonra diğerinin alnına öpücükler kondururdu. Gözleri, ağzı, bütün çehresi acı bir duygululuk ifade ederdi.

— Biliyorum, çok mutlu değilsiniz çocuklar, demişti bir keresinde onlara. Ama sizi erkenden evlendirip buradan uzaklaştığınızı görmek benim için büyük sevinç olacak.

— Baba, diye cevap vermişti Eugénie, bizim kararımız da bu, ilk isteyene varacağız.

— İşte! diye haykırmıştı o zaman kont, bu tür bir yetiştirme sisteminin verdiği acı meyveler... Birer azize yaratmak isteyen, yaratsa yaratsa sadece...

Gerisini getirmemişti.

Babalarının kendileriyle vedalaştığı yahut yemeğini bir vesileyle evde yediği zamanlar göz göze geldiklerinde, onun bakışlarında içli bir sevecenlik ifadesi sezerlerdi. Bu kadar seyrek gördükleri bu babaya acımaktaydılar... ve insan acıdıklarını sever.

Nasıl yaratılış Rita'yla Christina'yı[15] doğuştan birbirine yapıştırmışsa, mutsuzluğun da birbirine öyle kenetlediği bu iki kız kardeşin evlenmeleri, işte bu sert ve dinî yetiştirme tarzı yüzünden oldu. Evlenme çağına gelmiş birçok erkek manastırdan çıkmış, tepeden tırnağa sofu bir kızı, monden düşüncelerle yetişmiş bir kıza tercih eder. Zaten bu ikisinin ortası yoktur. Bir erkek, ya gazete haberleri okuyan, onların yorumunu yapan, bin bir gençle vals, galo[16] yapan, hiçbir gösteriyi kaçırmayan, kitap kurdu, bir dans öğretmeninin dizlerini kendi dizlerine dayayarak geriye yatırdığı, dinî hiçbir endişesi olmayan ve kendi ahlak anlayışını kendi yaratan kültürlü bir genç kızla evlenecektir ya da Marie Angélique ve Marie Eugénie gibi masum ve pirüpak bir genç kızla. Belki ilki ne kadar tehlikeliyse, ikincisi de o kadar tehlikelidir. Ama gelin görün ki, henüz Arnolphe yaşında olmayan erkeklerin büyük çoğunluğu dindar bir Agnès'i terütaze bir Célimène'e[17] tercih ederler.

Çifte Marie'ler çıtı pıtı, aynı boyda, elleri ayakları birbirine benzer şeylerdi. Küçüğü, Eugénie annesi gibi sarışındı. Angélique de babası gibi esmer. Ama ikisi de aynı tene sahipti: Bir yasemininki kadar dolgun, onun kadar narin, perdahlı, temas edildiğinde yumuşacık bir dokunun üstünde pençe pençe renklenmiş, zenginliği ve safkanlılığı ifade eden sedef parlaklığında bir cilt. Eugénie'nin mavi gözleri gibi, Angélique'in kahverengi gözlerinde de, nemli göz aklarının üstünde yüzüp giden gözbebeklerinin dalgın ifadesinde yapmacığa kaçmayan bir kayıtsızlık, kasıtlı olmayan bir şaşkınlık havası vardı. Kusursuz yaratıklardı. Biraz zayıfça olan omuzları, belli ki bir süre sonra dolgunlaşacaktı. Günün birinde kocaları, bir balo vesilesiyle biraz açık giyinmelerini rica edince, uzun zamandır hep kapalı olan gerdanları kusursuzluğuyla her göreni şaşırttı. Kocaları, bu iki saf varlığın önce gizlice hissettikleri, sonra bütün gece boyunca yüzlerini pembeleştiren o tatlı utancın keyfini çıkarmışlardı. Girişte çizdiğimiz, büyüğünün ağladığı, kendini kardeşinin tesellilerine bıraktığı sahne başlarken, ikisinin de elleri kolları kar gibi bir beyazlığa bürünmüştü... Birer de çocukları olmuştu, ilkinin oğlan, ötekinin kız. Eugénie, küçüklüğünde annesine daha afacan görünmüştü. Onun için de, özen ve sertliğinden aslan payı ona düştü. Bu korkunç annenin gözünde, asil ve mağrur bir kız olan Angélique kendi başının çaresine bakabilecek bir ruh yüceliğine sahipken, cin Eugénie daha çok dikkat gösterilmeye, zapturapt altına alınmaya muhtaçtı. Başkasının düşünceleri yüzünden haksızlığa uğramış, beklenmedik durumların kurbanı olmuş, hayatta her başarıya layık olduğu halde değeri bilinmemiş, kaderin cilvesiyle acı çekerek yaşamış ve ölmüş ince ruhlu insanlar vardır. İşte masum, sevinç dolu Eugénie de öyle, anasının hapishanesinden çıkar çıkmaz bir sonradan görmenin hınzırca despotluğu altına girdi. Angélique ise, büyük duygusal mücadelelere hazır durumda, doludizgin, Paris sosyetesinin yüksek çevrelerine atılmıştı.

Madam de Vandenesse, belli ki evleneli altı yıl olmasına rağmen hâlâ saf kalabilmiş ruhunun kaldıramayacağı bir eziyetin yükü altında, bacakları yarı bükük, gövdesi yan yatmış, başı dalgın bir şekilde kanepenin arkasına dayalı, öylece yığılıp kalmıştı. İtalyan Tiyatrosu'nda şöyle bir göründükten sonra kız kardeşinin evine koşmuştu. Örgülü saçlarında hâlâ takılı kalmış birkaç çiçek vardı. Diğerleri, eldivenleri, yakası kürklü ipek ceketi, başlık ve manşonuyla birlikte halının üstüne dağılmış vaziyetteydi. Nemli gözleri, ak gerdanındaki incilere karışan pırıl pırıl gözyaşları iç açıcı olmayan sırları ele veriyordu. Bu görkem içinde ne korkunç manzara, değil mi? Kontes kendinde konuşacak güç bulamıyordu.

— Zavallı çocuk, dedi Madam du Tillet, benden yardım istemek hayaline kapıldığına göre, evliliğim hakkında hayli yanılıyor olmalısın!

Kontes, erimiş kar çığ yataklarında en dibe batmış taşları bile nasıl söküp sürüklerse, kız kardeşinin içinde kopan fırtınanın şiddetiyle, gönlünün derinliklerinden öylesine kopup gelen bu cümleyi duyunca bankerin karısına şaşkınlıkla baktı. O anda kapıldığı dehşetin ateşi gözyaşlarını kuruttu, bakışları sabit kalakaldı.

— Yoksa sende mi bir uçurumun dibindesin meleğim? dedi alçak sesle.

— Benim üzüntülerim senin acılarını dindirmez ki!

— Anlat bir tanem. Henüz, seni dinlemeyecek kadar bencil değilim. Desene, çocukluğumuzdaki gibi, gene birlikte acı çekmekteyiz.

— Ne yazık ki, artık birbirimizden uzakta! diye cevap verdi hüzünle bankerin karısı. Birbirine düşman iki çevrede yaşıyoruz. Sen gitmediğin zaman gidiyorum Tuileries'ye. Kocalarımız birbirine hasım iki partiye üye. Ben kötü bir adamın, muhteris bir bankerin karısıyım, canım benim! Sen ise cömert, asil ve iyi birinin...

— Ne olur, sitem etme! dedi kontes. Bir kadının benim durumuma düşmesi için, donuk, renksiz bir hayatın sıkıntılarına yakalanmış olması, bu hayattan çıkmak için aşk cennetinin kapısını çalması gerekiyor. Ancak bir başkasının yanındayken yaşadığını hissetmenin, bir şair ruhunun uçsuz bucaksız heyecanlarına kendini vermenin, onun hayatını da yaşamanın, bu ihtiras dünyasında, uzaklıkları kat etme yarışında yol alırken onun yanında olmanın mutluluğunu tatması, onun acılarıyla acı çekmesi, sonsuz zevklere doğru onunla birlikte kanat açması lazım. Bütün bunları yaparken de, meraklı bir dünya karşısında sakin, soğuk, kayıtsız kalmayı becereceksin. Evet canım, bizim şurada yaptığımız gibi, evinde, şöminenin karşısında, kanepede otururken bütün bir okyanusu kalbinde zapt edebileceksin. Ama kalbimizin sezgilerini büyüten, onları yayan büyük bir sevgiyi içimizde her dakika yaşatmak, hiçbir şeye soğuk kalamamak, hayatını onca insan içinde güneşlerden daha parlak bir çift gözü bulmak için yapılan gezintiye bağlı kılmak, biraz geç kalınınca heyecana kapılmak, en ince damarlarımıza kadar bedenimizin her yanını saran o mutluluk anlarını alıp götüren kaderin kötü cilvesini yenmek istemek, ne hoş şey. Ah! Yaşamak denen şu sarhoşluk bir tanem! Bir sürü kadın tadamadıkları duyguların peşinden diz çöküp yalvarırken... yaşamak! Düşün ki canım, bu şiirler dünyasının yaşanacak tek çağı var: O da gençlik. Birkaç yıl daha geçince önün kıştır, soğuktur. Bütün bu gönül zenginliklerine sahip olup da onları yaşamadan kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya bulunmak...

Dehşete kapılmış bir halde, bu müthiş konuşmayı ellerini yüzüne kapatarak dinleyen Madam du Tillet, sonunda başını kaldırıp kardeşinin sıcak gözyaşlarıyla ıslanmış yüzünü gördü.

— Sana sitem etmek aklımın köşesinden bile geçmemişti biriciğim! dedi. Bir anda kalbime gözyaşlarımın söndüremeyeceği bir ateş saldın. Evet, benim sürdürdüğüm hayat, anlattığın bu aşkı bana mazur gösterecek cinsten. Birbirimizi daha sık görebilseydik, içine düştüğümüz şu halde bulunmazdık, emin ol. Benim ıstıraplarımı yakından tanısaydın, kendi mutluluğunun değerini bilecektin. Belki de karşı koyacak gücü verecektin bana, bahtiyar olacaktım. Senin bahtsızlığın, bir rastlantının başına açtığı geçici bir şey. Kendi mutsuzluğumu ise ben her an yaşıyorum. Kocam için sadece onun lüksünün aynası, tutkularının bir sembolü, ona gurur veren tatmin yollarından biriyim.

Bana karşı ne sahici bir sevgi, ne de güven duyar. Ferdinand, şu mermer kadar duyarsız ve yapaydır, dedi şöminenin kenarına vurarak. Bana itimadı yoktur. Kendim için istediğim her şey baştan reddedilir. Fakat onun hoşuna giden, servetini sergileyecek bir fırsat doğunca, istiyor muyum, istemiyor muyum, bana sorulmaz bile. Odalarımı düzenler, sofram için olmadık masrafa girer. Emrimdeki insanlar, tiyatrodaki locam, hepsi göstermelik ve son modaya göredir. Gösterişi için hiçbir şey esirgemez, çocuklarının kundaklarına dantela işletir ama ağlamalarını duymaz, ihtiyaçları nedir, düşünmez bile. Anlıyor musun beni? Saraya giderken elmaslarla donanmışımdır, şehre inerken en pahalısından bir sürü ıvır zıvır vardır üstümde. Ama kendi hesabıma tek kuruş harcayamam. Belki her görende kıskançlık uyandıran, altın içinde yüzdüğü sanılan Madam du Tillet'nin kendine ait yüz frankı bile yoktur. Bir baba çocuklarına bile kayıtsızsa, annelerine haydi haydi öyledir. Hıh! Bedelimi ödediğini ve kuruşuna bile dokunamadığım şahsî servetimin kendi elinden çıkmış olduğunu çok kabaca öğretti bana. Kendimi sadece metresi olmaya itseydim, onu baştan çıkarabilirdim belki. Öyle düşündüğüm zaman da, bir noterin dul karısı örneği, ellisini aşıp da hâlâ iddialarından vazgeçmemiş, ona göz açtırmayan biri olup çıkarmışım gibi garip bir duyguya kapılıyorum. O ölmedikçe özgür olamayacağım, öyle hissediyorum. Benim buradaki hayatım, bir kraliçenin hayatı gibi, belli bir düzen içinde geçiyor. Yemek zamanı senin şatondaki gibi çıngırakla haber verilir bana. İstesem de istemesem de, belli bir saatte koruda gezmeye çıkmak zorundayımdır. Yanımda daima resmi kıyafette iki hizmetkâr vardır ve saati gelince eve dönmüş olmam gerekir. Emir verecek yerde, emir alıyorum ben. Bir baloda, bir tiyatroda bir uşak yanıma yaklaşır, "Arabanız harekete hazır efendim," der. Çok kere eğlenmeyi yarıda kesip yola düzülmek zorundayımdır. Karısı için yarattığı kalıba uymamaya kalkarsam, Ferdinand kızacaktır, paylar o zaman. Bu lanetli bolluk içinde benim payıma düşen üzüntü. Meğer annemiz iyi bir anneymiş diyorum bazen. Hiç olmazsa o geceleri bizi rahat bırakıyordu, seninle birkaç laf edebiliyordum. Sonunda beni seven, benimle birlikte ıstırap çeken biri vardı yanımda. Halbuki burada, bu muhteşem evde, bir çölün ortasındayım.

Bu korkunç itiraf karşısında kontes de kız kardeşinin elini kavradı, gözyaşları içinde dudaklarına götürdü. Eugénie alçak sesle:

— Sana nasıl yardım edebilirim? dedi Angélique'e. Bizi bu halde yakalarsa kuşkuya düşer ve bir saatten beri bana anlattığın şeyleri öğrenmeye kalkar. O zaman yalana başvurmak gerekir ki, içi kötü ve cin gibi biri karşısında becermesi güç şeydir. Beni tuzağa düşürür sonra. Neyse, bırakalım benim başımdaki tatsızlıkları da, sana gelelim. İstediğin kırk bin frank, bizim Fredinand için bir hiç sayılır. Kodaman bir başka bankerle, Baron de Nucingen'le birlikte milyonlarla oynuyor o. Bazen yemeği onlarla birlikte yerim de, söyledikleri şeylere ağzım açık kalır. Du Tillet ağzımın sıkılığını bilir, benim yanımda çekinmeden her lafı eder. Kimseye bir şey söylemeyeceğimden emindir. Ah, ah! Yol ortasında işlenen cinayetler bile, para için döndürülen bu dolapların yanında masum bir iş kalır. Nucingen'le bizimki, insanların yıkılıp mahvolmalarına, benim onların içinde yüzdükleri bolluğa kayıtsız olduğum kadar kayıtsızdır. Er geç servetlerini kaybedecekleri işlere giren, defterlerinin nasıl dürülmekte olduğunu daha bir gün önce işittiğim, oyuna getirilmiş zavallılar çok kere kapıma dayanır. Haydutların ininde Léonarde'a söylendiği gibi, onlara "Gözünüzü dört açın!"[18] demek geçer içimden. Ama o zaman benim başıma neler gelir? Susarım tabii... Bu muhteşem konak, bir Kırk Haramiler mağarasıdır. Nucingen'le du Tillet, ihtirasları için avuç dolusu para harcarlar. Ferdinand, yeniden inşa etmek üzere, Tillet'de eski şatonun yerini satın alıyor. Oraya bir ormanla malikâneler eklemek istiyor. Oğlunun kont olacağını, soyunun üç nesil sonra asil sayılacağını iddia ediyor. Saint-Lazare sokağındaki konağından bıkan Nucingen ise bir saray inşa ettirmekte. Karısıyla dostuzdur... Ha! diye haykırdı birden, onun bize faydası dokunabilir. Kocasına karşı cüretkârdır, serveti de

kendine aittir. Eminim, seni bu dertten kurtaracaktır o.

Madam de Vandenesse, Madam du Tillet'nin boynuna atılıp, onu gözyaşlarına boğarken:

— Biricik canım benim, dedi, önümde sadece birkaç saatim var. Ona bu akşam gidelim. Hemen şimdi!

— Peki, gecenin on birinde ben dışarı nasıl çıkabilirim ki?

— Benim arabam var ya.

Du Tillet odanın kapısını açarken:

— Ne dolap çeviriyorsunuz orada bakayım? diye sordu.

Sahte bir sevgi ifadesi takındığı yumuşak bakışlı çehresini iki kız kardeşe çevirmişti. Halılar ayak seslerini boğmuş, kadınlar daldıkları konuşmanın heyecanı içinde, du Tillet'nin arabasının gelirken çıkardığı gürültüyü duymamışlardı. Yaşama tarzının ve Félix'in kendine tanıdığı özgürlüğün zekâsını ve kavrayışını geliştirdiği kontes, hâlâ annesininkinin bir devamı sayabileceğimiz koca baskısı altında ezilmekte olan kız kardeşinin, sanki kocasına ihanet etmişçesine bir dehşete kapıldığını fark etti ve doğrudan söze girerek onu güç durumda kalmaktan kurtardı:

— Kardeşimin daha zengin olduğunu sanıyordum, dedi eniştesine bakarak, kadınlar bazen kocalarına açmak istemedikleri sıkıntılara düşerler, Joséphine'le Napolyon'un arasında da olduğu gibi. Bu yüzden kendisinden bir yardım istemeye gelmiştim.

Du Tillet yılışık yılışık suratını ekşiterek:

—Bunu seve seve yapabilir sevgili baldızım, Eugénie çok varlıklıdır, diye cevap verdi.

— O size göre öyle enişteciğim, dedi kontes acı acı gülerek.

Bu söze hiç alınmadan baldızını kucaklayan du Tillet:

— Ne lazım? dedi.

Neyse ki az önce kardeşinin ne menem birisi olduğunu güzelce anlattığı böyle bir adama karşı minnet altında kalacağını anlayan Madam de Vandenesse:

— Akıllı dostum, kocalarımızla iş görmek istemiyoruz demedim mi ben size? diye cevabı kondurdu. Eugénie'yi yarın ararım.

—Yarın mı? dedi banker soğuk bir ifadeyle. Yarın olmaz. Madam du Tillet yarın öğle yemeğini meclisteki yerini bana bırakacak olan müstakbel bir Ayan Meclisi üyesinin, Baron de Nucingen'in evinde yiyecek.

Kız kardeşinin aralarındaki sırrı ele vermesinden korkan kontes, onunla göz göze gelmekten kaçınarak:

— Öyleyse, izin verirseniz, onunla Opera'daki locamda buluşalım, dedi.

— Onun kendi locası var, diye cevap verdi, hırçınlaşarak du Tillet.

— Öyle olsun, dedi kontes, orada görüşürüz.

— Bu şerefi bize ilk defa bahşediyorsunuz, dedi du Tillet.

Kontes serzenişi anladı ve gülmeye başladı.

— Merak etmeyin, dedi, karşılığında bir bedel istemiyorum.

Sonra kardeşine dönerek:

— Allahısmarladık bir tanem, dedi.

— Küstah! dedi arkasından, kontesin saçtığı çiçekleri yerden toplarken du Tillet, sonra karısına döndü:

— Madam de Vandenesse'in hareketlerinden biraz ders alsanız, hiç de fena olmayacak. Bu küstah dünyada sizi biraz önce kardeşinizin burada davrandığı gibi görmek isterdim. Oysa sizin beni üzen bön ve burjuva bir havanız var.

Eugénie cevap olarak gözlerini havaya dikti.

Konuşmasına bir an ara vermiş olan banker elindeki çiçekleri karısına göstererek:

— Ha! İkiniz burada baş başa ne konuşuyordunuz bakalım? dedi. Yarın locanıza kadar gelmeyi kabul ettiğine göre, kim bilir başına neler gelmiş olmalı?

Sorgu sualin başlayacağından korkan zavallı biçare kadın, uykusunun geldiğini ileri sürerek, üstünü değişmek üzere izin isteyip kapıya yöneldi. Du Tillet o zaman karısının kolundan tuttu ve onu iki zarif çiçek demeti arasında duran yeşil altından şamdanın ışığına, kendine doğru çekti ve delip geçen bakışlarını karısının gözlerine dikti. Soğuk soğuk:

— Kız kardeşiniz buraya, ilişkisi olduğu, üç gün içinde ödenecek kırk bin frank borcu olan bir adama para bulmak için geldi, dedi. Çünkü bu zat, bu vadede borcunu ödeyemezse, kıymetli bir mücevher gibi Clichy sokağında[19] koruma altına alınacak!

Bu sözleri duyunca, zavallı kadına, dışavurmamaya çalıştığı asabî bir titreme geldi.

— Beni çok korkuttunuz, dedi. Ama kız kardeşim bir erkeğe sizin kastettiğiniz anlamda bir ilgi duyamayacak kadar iyi yetişmiştir ve kocasını sever.

Du Tillet, donuk bir ifadeyle:

— Tam tersine, dedi. Sizin yetiştiğiniz tarzda, dinî gereklilikler ve baskılar altında yetişen kızlar özgürlük aşkıyla yanıp tutuşur. Mutluluğa hasrettirler. Eriştikleri mutluluk ise, hayal ettikleri kadar güzel ve dopdolu değildir. Böyle kızlardan iyi eş olamaz.

— Suçlamalarınızı isterseniz bana yöneltin lütfen, dedi Eugénie alaycı bir tonla, ama kardeşime saygı gösterin. Kontes de Vandenesse çok mutludur. Kocası onu, kendisinden kopamayacak kadar başına buyruk bırakmıştır. Zaten düşündüğünüz doğru olsaydı, gelip de derdini bana açmazdı.

— İşin aslı benim dediğim gibi, dedi du Tillet. Hem ben sizin her halükârda bu işe karışmanızı istemiyorum. Şunu da bilin ki, bu adamın kodesi boylamasında çıkarım var. Tamam mı!

Madam du Tillet cevap vermeden odadan çıktı.

Odada yalnız başına kalan du Tillet:

— Nasıl olsa benim sözüme uymayacak, ben de peşlerine düşüp ne yaptıklarını anlarım, diye kendi kendine söylendi. Bu aptalların niyeti bizle aşık atmak.

Omzunu silkti ve karısının, daha doğrusu, kölesinin ardından yürüdü.

Madam Felix de Vandenesse'in Madam du Tillet'ye vermiş olduğu sır, altı yıl öncelere kadar giden bir hikâyenin birçok noktasıyla ilgilidir ve Madam de Vandenesse'in hayatındaki başlıca olaylara kısaca göz atılmazsa, anlaşılması imkânsızdır.

İkballerini Restorasyon'a[20] borçlu olan önemli kişilerden bir kısmı, gene bu iktidar tarafından, hem de kendisi için talihsiz bir kararla, Martignac'la[21] birlikte memleketi idare mevkiinden uzaklaştırıldı. Felix de Vandenesse de, X. Charles'ın son günlerinde Ayan Meclisi üyeliği elinden alınmış olanlardan biriydi. Geçici olduğunu da düşünse, içine düştüğü bu itibarsızlık aklına evlenmeyi getirdi. Onu böyle bir karara, pek çok erkek için de öyledir, gönül maceralarından, gençlik çağının bu ateşli meyvelerinden duyduğu bıkkınlık itti. Böyle bir durum, sosyal hayatın bütün ağırlığını üstümüzde hissettirdiği özel bir anda başa gelir. Félix de Vandenesse, daha hayatının başından beri, aşk denen şeyi en güzel biçimiyle yaşamış bütün erkekler gibi bir keresinde mutlu, bir diğerinde mutsuz, ama en sık da mutludan çok mutsuz olmuştu. Bu ayrıcalıklılar türünü daha sonraları memnun etmek kolay değildir. Bu gibiler, hayatlarını yaşadıktan, birçok örnek tanıdıktan sonra, nihayet bir "şöyle böyle"ye razı olurlar ve mutlak bir hoşgörülülüğe sığınırlar. Böyleleri hiç aldatılmaz, çünkü artık bir şeye inanmazlar. Ama boyun eğişlerine bir zarafet katarlar. Her şeyi mümkün saydıklarından, daha az acı çekerler. Yalnız ne var ki Félix halen Paris'in en yakışıklı ve en hoşa giden erkeklerinden biri sayılabilirdi. Kadınlar arasında dikkatleri ona asıl çevirten, dendiğine göre ona duyduğu aşkın acısına dayanamayıp ölen, asrın en asil yaratıklarından biri olmuştu.[22] Ama onu özel bir ihtimam gösterip yetiştiren güzel Leydi Dudley'di. Bir sürü Parisli kadının gözünde, Felix, hakkında söylenen her kötü şeyin, aslında gönül fetihlerini taçlandırdığı o roman kahramanlarından biriydi. Aşk maceralarının kapısını Madam de Manerville'le kapamıştı. Bir Don Juan olmadan, siyasî hayatında düştüğü hayal kırıklığına, aşk hayatında da uğramaktaydı. Gençliğini dolduran, gençliğini aydınlatan, idealindeki aşk, idealindeki kadın... Ona rastlamaktan bedbahtlıkla sonsuza dek umut kesmekteydi. Otuz yaşlarına doğru, Kont Felix, mutluluk aramanın sıkıntılarına bir evlilikle son vermeye karar kıldı. Bu konuda seçimi bire bir belliydi: Katolikliğin en katı ilkeleriyle büyümüş genç bir kız istiyordu. Kontes de Granville'in kızlarını ne şartlarda yetiştirdiğini öğrenmesi, bunlardan büyüğüne talip olmasına yetti. Kendisi de bir anne baskısının acımasızlığına uğramıştı. Azaplı gençlik yıllarını, kadın terbiyeliliği adına duygularını açığa vurmama mecburiyetinin bir genç kız kalbine ne derecede gem vurabileceğini hâlâ unutmayacak kadar hatırlıyordu. İster acılı, üzgün, isyankâr olsun bu kalp, ister sakin; sevimli ve güzel duygulara açılmaya hazır... Durum değişmez. Zorbalık, sembollerini ilkçağ köleliğinin iki büyük simasında bulabileceğimiz, birbirine karşıt iki örnek doğurur: Spartaküs ile Epiktetos.[23] Bir yanda kin ve kinin yarattığı kötü duygular, öte yanda tevekkül ve Hıristiyan yumuşak başlılığı. Kont de Vandenesse, Marie-Angélique de Granville'de kendini buldu. Masum, saf ve yapmacıksız bir genç kızı eşliğe kabul ederken, genç yaşında düştüğü yaşlı insan haliyle, daha işin başında, kocalık duygularını babalık duygularıyla hallihamur etmeye karar verdi. Dünya dertleri ve siyasi uğraşılardan gönlü bezmişti ve ilkbaharında bir hayata karşılık

olarak, yıpranmış bir hayattan kendine kalan ne varsa hepsini vereceğini biliyordu. İlkbaharın kır çiçeklerinin yanına kışın karını, körpe, tasasız fütursuzluğun yanına yıllanmış hayat tecrübelerini koyacaktı. Böylece durumunu sağlıklı bir şekilde hesapladıktan sonra, epey hazırlıklı olarak evliliğin barınağına sığındı. Merhamet ve güven, dayandığı iki mihenk taşıydı. Analar kızları için işte böyle kocalar aramalıdır. Böylelerinde Zekâ, Tanrı gibi esirgeyendir. Hayal büyüsünden kurtulma bir cerrahın kavrayıcılığını getirir, Tecrübe ise bir annenin öngörülülüğünü... Bu üç duygu evliliğin ilahî faziletleridir. Talihi yaver gitmiş bir insan, nezih bir insan olma alışkanlıklarının Félix de Vandenesse'e öğretmiş olduğu meraklar, tatlar, yüksek seviyede politika yapmanın kazandırdığı bilgiler, sırasıyla iş hayatında, düşünce hayatında, edebiyat hayatında edindiği gözlemler, işte bütün bu üstünlükler karısını mutlu kılma yolunda işine yaradı ve zekâsını bu yolda kullandı. Marie Angélique, ana çilehanesinden çıkar çıkmaz, kendini bir anda, Rocher sokağındaki bir konakta, Felix'in bahşettiği, en ufak eşyasına kadar aristokrasi kokan bir evlilik cennetinde buldu. Burada, tatlı bir beraberliğin perdahı, genç ve sevişen kalplerin arzuladıkları uyumlu bir serbestliğe engel teşkil etmiyordu. Marie-Angélique ilk önce maddî hayatın bütün zevklerini tattı. İki yıl boyunca kocası onun lalasıydı. Felix karısına hayatın püf noktalarını teker teker, büyük bir ustalıkla açıkladı. Onu peyderpey yüksek sosyetenin esrarına soktu, asil ailelerin şeceresini ezberletti ona, dünyayı öğretti. Giyiminde kuşamında, konuşma adabında kılavuzluk etti. Karısını tiyatro tiyatro gezdirdi, ona tarih ve edebiyat dersleri aldırdı. Bütün bu eğitimi bir âşık, bir baba, bir öğretmen ve bir koca özeniyle tamamladı. Bunları yaparken, mutlak bir ılımlılık sayesinde, karısının dinî inançlarını yıkmadan, zevkleri de, dersleri de kolay alınır hale getiriyordu. Sonunda bu büyük öğretmenlik çabasının semeresini gördü. Dört yıl içinde, Kontes de Vandenesse'in şahsında, o günün en sevimli ve ilgi çekici kadınlarından birini yaratmanın zevkini tattı.

Marie-Angélique, Félix'e karşı, onun tam duymasını istediği hissi duydu: Gerçek bir dostluk, içten bir minnettarlık, karı koca arasında olmaya değer, soylu bir şefkatle iç içe, kardeşçe bir sevgi. Anne de olmuştu, hem de iyi bir anne. Félix, bulutsuz bir mutluluk yaşamak için, alışkanlığın cazibesine dayanarak, karısını kendine, farkına bile vardırmadan mümkün olan en sıkı bağlarla bağladı. Bu ilme vâkıf olmak ve böyle davranabilmek, ancak hayat yarışından yenik çıkmış, siyasette de aşkta da hayal kırıklığının çemberinden geçmiş insanlara özgüdür. Félix eserinden zaten ressamların, yazarların, anıtlar diken mimarların yaratırken duydukları hazları alıyordu. Félix bu işten, bir yanda eserine emek vermekten, öte yanda semeresini görmekten, iki kat sevinç duyuyordu. Karısına hayrandı: Bilgili ama yapmacıksız, ince zekâlı ama doğal, sevimli ve iffetli, hem bir genç kız hem anneydi o. Hem eksiksiz özgürdü, hem de gönülden bağlı. İyi evliliklerin hikâyesi, bahtiyar milletlerin tarihi gibidir: İki satırda ifade edilir, edebiyat yapmaya ihtiyaç yoktur. Bunun için, nasıl mutluluk kendi açıklamasını kendinde taşırsa, bu dört yıl da öyle geçti. Ebedî aşkların kül rengi kadar yumuşak, kudret helvası gibi yavan, Astrée[24] romanı kadar eğlendirici olandan ötesini sağlaması mümkün değildi.

1833 yılında, Felix'in inşa ettiği bina beklenmedik bir anda temelinden sarsıldı, yıkıldı yıkılacaktı. Ne yirmi beşinde bir kadının kalbi, on sekizinde bir genç kalbidir, ne de kırk yaşındaki bir kadının kalbi, otuz yaşındakine benzer. Kadınların hayatında dört çağ vardır, her çağ yeni bir kadın yaratır. Vandenesse, modern âdetlerimizin eseri olan değişikliklerin kanunlarını şüphesiz bilmekteydi. Fakat kendi hesabını yaparken, bazı kuralları atladı: Tıpkı en güçlü gramer ustasının kitap yazarken bazı kuralları atlaması ya da en büyük generalin savaş meydanında, ateş hattında, manzaraya aldanarak, askerlik sanatının mutlak kurallarından birini atlaması gibi. Olaylara düşüncesinin damgasını vuran adam, şüphesiz bir dâhidir. Ama en çok dehaya sahip olan, dehasını ikide bir harcamayandır. Yoksa fazlaca Allah babaya benzerdi. Bir tek ruhî sarsıntıya uğramadan, en küçük tartışmaya konu olacak tek laf edilmeden, tatlı bir duygu ahengi içinde yaşanan bu dört yılın sonunda kontes kendini, verimli bir toprakta, masmavi bir gökyüzünde parlayan tatlı bir güneşin okşamaları altında büyüyen, kusursuz bir fidan gibi hissederek, sanki dünyaya yeni baştan gelmiş gibi oldu. Böyleyken, hayatında meydana gelen, yukarıda çizdiğimiz sahneye konu olan kriz, bazı açıklamalar yapmazsak, anlaşılamaz. Mutlu bir eş olduğu kadar, mutlu bir anne olan bu genç kontesin, ilk bakışta mazeret kabul etmeyen hataları, kadınların gözünde, belki bu açıklamalar sayesinde biraz olsun bağışlanır hale gelecektir. Hayat birbirine zıt iki ilkeden doğar, bunlardan biri eksik olduğu zaman varlık acı çeker. Vandenesse, her şeyde hazır tatmin imkânını yaratarak, Arzuyu, manevi güçlerin hayli büyük bir kısmını kendine kullanan, yaratmanın bu baş tacını ortadan kaldırmıştı. Aşırı sıcaklık, aşırı mutsuzluk, bütünüyle yaşanan mutluluk... Bütün bu mutlak ilkeler, üreticiliği olmayan boşluklarda hüküm sürer. Tek olmak isterler hep, kendileri olmayan her şeyi yok ederler. Vandenesse kadın değildi. Mutluluğu çeşitlendirme sanatını ise yalnız kadınlar bilir. İşveleri, reddedişleri, korkuları, çekişmeleri, bir gün önce esamisi okunmayan şeylerden bir gün sonra mesele yaratan bilgiçce ve ince ruhlu bönlükleri hep bundan gelir. Erkekler ısrar etmekten bıkabilirler ama, kadınlar asla. Vandenesse dikleşmelerle sevgili karısını sıkmayacak kadar mükemmel huyluydu. Ona aşkların en berrağını, en bulutsuzunu yaşattı. Ebedî mutluluk, ne olduğunu Tanrı'dan başkasının bilmediği, öbür dünyaya ait bir konudur. Yeryüzünde ise, büyük şairler, ha bire cennet tasvirleri yapıp, okurlarının canını sıkarlar. Vandenesse de Dante'yle aynı noktada karaya oturdu: Ah o bahtsız cesarete verilen şeref payı! Karısı, kocasının bu kusursuz irem bağında, sonunda bir tür tekdüzelik buldu. İlk kadının yeryüzü cennetinde erdiği o kusursuz mutluluk ona uzun süre tadılan güzelliklerin verdiği bulantıyı, Rivarol'un Florian'ı[25] okurken hissettiği türden bir bulantıyı verdi. Canı ağılda bir kurt istedi. Bu duygu hep

Havva'nın muhtemelen can sıkıntısından yanına vardığı, yılan kılığına girmiş şeytana karşı hissettiği duyguya benzemiştir. Bu ahlak dersi, Kitab-ı Mukaddes'i bizzat Yahudilerden bile daha çok ciddiye alan Protestanlar için belki de talihin kötü bir cilvesi olarak görülecektir. Ama Madam de Vandenesse'in durumunu açıklamak için, İncil'den örnek getirmeye lüzum yok: O ruhunda, kullanılmamış büyük bir gücün varlığını hissediyordu, mutluluğu acı çektirmiyordu. Sakin, endişesiz bir yolda yürüyordu, kaybetmek korkusu içini titretmiyordu. Her sabah uyandığında aynı masmavi göğü, aynı tebessümü, aynı okşayıcı sözü buluyordu karşısında. Hiçbir esinti bir kımıltı yaratmıyordu bu duru gölün üstünde: Batı rüzgârı bile. Er geç, bu buz kırılsın, altındaki su dalgalansın isteyecekti. Onun bu arzusu, kendini mazur gösterecek bilmem hangi çocukça şeylere dayanmaktaydı. Ama içinde yaşadığımız toplum Kitab-ı Mukaddes'in Tanrısı kadar bile merhametli değildir. Kontes, artık incelmiş zekâsıyla, bu duygunun ne kadar rahatsız edici olduğunu müthiş bir şekilde anlıyor, ama bunu sevgili kocacığına açmayı korkunç bir şey buluyordu. Yaşadığı sadelik içinde, bulabildiği tek aşk kelimesiydi bu "sevgili kocacık". Çünkü aşkın kurbanlarına alevler içinde öğrettiği abartılı sevgi dili bu kış soğuğunda çiçeklenmez. Vandenesse, elden bırakmadığı ölçülülükten memnun, akıllıca hesaplarla karısını hep evlilikte duyulan sevginin ılımlı bölgelerinde tutuyordu. Zaten bu örnek koca, onu karısının gözünde büyütecek, kendisine gönül ödülleri yağdıracak soytarıca oyunları asil bir ruha hiç yakıştıramıyordu. Kendi varlığıyla karısına yetsin, servetin yapaylılıklarına hiçbir şey borçlu olmasın istiyordu. Kontes Marie, koruda gezideyken, eksik veya kötü koşumlu bir araba görünce, atları İngiliz tarzında bağlı, dizginli olmalarına rağmen sanki serbestmiş gibi belli bir mesafede duran kendi arabasına gönül hoşluğuyla bakar, sevinirdi. Felix kendi kendine verdiği zahmetlerin karşılığını istemek gibi bir aşağılığa hiçbir zaman düşmemişti. Karısına, yaşadığı bu zevkler, bu lüks doğalmış gibi geliyordu. Kocasına, gururundan fedakârlık ederek duyacağı hiçbir minnet borcu yoktu. Bu her şeyde böyledir. İyiliğin her zaman değeri bilinmez, bir huy olarak görülür o. Kötü bilinen insanlar, kötü davranmadıkları zaman ödüllendirilir de, iyi kalpli birinin kimseye sezdirmeden gösterdiği gayretler seyrek olarak fark edilir. O sıralar Madam Felix de Vandenesse sosyete dünyasında artık, hani Giulia Grisi'nin[26] uzun zaman Scala tiyatrosunun korosunda oynadığı söylenen arka plandaki, mahcup, gözleyen, dinleyen, önemsiz kadın rolünü terk edecek kadar görgü kazanmıştı. Kendini "prima donna"lığa oynayacak kudrette hissediyordu, bunu birçok kere de denedi. Félix'i memnuniyete boğacak biçimde konuşmalara girdi. Kocasıyla olan ilişkisinin zekâsına kazandırdığı ustaca çıkışları ve derin gözlemleriyle herkesin dikkatini çekti. Başarı cüret verdi ona. Dün karısının güzel olduğundan dem vuranlar, bugün onun zekiliğinden söz edince, Vandenesse sevinçle doluyordu. Gene bakışları üstüne çektiği bir balo, bir konser, bir toplantı dönüşü Marie süslerini çıkarırken, cici ve kendinden emin bir tavırla Felix'e soruyordu:

— Bu akşam sizi memnun edebildim mi?

Kontesin başarıları bazı kadınların kıskançlık şimşeklerini üstüne çekti. Bunların arasında, o güne kadar ona koruyuculuk etmiş olan kocasının kız kardeşi Markiz de Listomère de vardı. O güne kadar markiz, silik bir yaratığa kanatlarını açtığını, onu insan içine çıkacak hale getirmeye çabaladığını sanmaktaydı. Oysa güzel, zeki, faziletli, müzisyen ve işveye pek rağbet etmeyen bu Marie adlı kontes, dünyanın başına ne biçim bir tuzaktı! Felix de Vandenesse sosyetede, bir zamanlar bağını kopardığı veya kendisiyle bağını koparan ama gene de onun evliliğine kayıtsız kalmayacağını bildiği bir sürü kadının varlığından haberdardı. Bu kadınlar, Madam de Vandenesse'in şahsında, kendi durumundan sıkılan, az konuşan, ince düşünceli gibi bir havası olmayan, elleri pembe, hanım hanımcık bir kadın tipini bulunca, yeterince öç aldıklarını sanmışlardı. 1830 yılı Temmuz ayı felâketi gelip çattı; iki yıl boyunca sosyete dağıldı. Buhranın sürdüğü sıralar, varlıklı kişiler ya topraklarına çekildiler ya da

Avrupa seyahatleriyle vakit geçirdiler. Salonların yeniden açılması ta 1833 yılını buldu. Saint-Germain mahallesi küstü ama hâlâ gidip gelinen birkaç ev vardı. Avusturya'nın Fransa büyükelçisinin tarafsız mekân sayılan evi de bunlardan biriydi. Bourbon'cu sosyeteyle yeni sosyete, en seçkin temsilcileriyle burada buluştu. Sürülen kral ailesine bin bir gönül ve minnettarlık bağıyla bağlı, ama kanaatlerinde tavizsiz Vandenesse, kendini partisinin budalaca aşırılıklarını örnek alma zorunda saymamıştı. Tehlikeden yılmadan, uzlaşma yolları aramak üzere halk yığınları arasından geçip, üstüne düşen görevi ölümü göze almak pahasına yerine getirmişti. Böylece inançlarına bağlılığına leke sürdürmemiş olarak, karısıyla yeniden insan içine çıktı. Vandenesse'in eski dostları, onun genç karısıyla bu sefer karşılaştıklarında, aristokrat bir kadının en zarif davranışlarıyla kendine çekidüzen vermiş bu şık, zeki, tatlı kontes haliyle onu tanımakta adeta güçlük çektiler. Madam d'Espard, Madam de Manerville, Leydi Dudley ve daha az tanınmış bazı başka kadınlar, yüreklerine bir yılanın çöreklendiğini hissettiler. İçlerinde hiddete dönüşmüş bir gururun nağmeli ıslıklarını duydular. Felix'in mutluluğunu çekemediler. Onu mutsuz kılmak uğruna en değerli şeylerini seve seve feda edebilecek kadar. Bu güler yüzlü fesat kumkumaları, kontese düşman kesilmek yerine, onun çevresini aldılar. Taşkın bir dostlukla onu bağırlarına bastılar ve erkeklerin yanında onu göklere çıkardılar. Onların niyetlerini hemen anlayacak kadar tecrübe sahibi Vandenesse, gözünü üstlerinden eksik etmedi, onlardan sakınmasını söyleyerek karısını uyardı. Bu kadınların hepsi, karısıyla olan yakınlıklarının kontta uyandırdığı endişeleri fark edince, onun kendilerine duyduğu güvensizliğini hiç bağışlamadılar; rakibelerine olan ilgi ve özenlerini bir kat daha artırdılar. Dönen dolaplardan hiçbir şey anlayamayan Markiz de Listomère'i çileden çıkaran çok büyük bir başarı elde ettiler. Kontes Félix de Vandenesse'ten, Paris'in en güzel, en zeki kadını diye bahsedilir oldu. Marie'nin eltisi, Markiz Charles de Vandenesse, aynı adı taşımanın çıkardığı karışıklıktan ve bu durumun neden olduğu karşılaştırmalardan çok üzüntü duymaktaydı. Gerçi markiz de çok güzel, çok zeki bir kadındı ama, hasımları onun karşısına kontesi, eltisi olmaktan çok, ondan on iki yaş küçük olmasıyla çıkarıyorlardı. Kısacası bu fesat kumkumaları kontesin kazandığı takdirin, bu iki yakınıyla olan ilişkilerine ne gibi tatsızlıklar getireceğini çok iyi biliyorlardı. Görümceyle elti herkesin el üstünde tuttuğu Marie Angélique'e karşı soğuk tavırlı ve kırıcı olmaya başladı. Tehlikeli akraba, aile içi düşman haline geldiler. O sıralar, siyasî dramın doğurduğu genel umursamazlığa karşı edebiyatın kendini, içinde aile hayatına ihanet suçlarından başka şey bulunmayan, hepsi az veya çok Byron kokan eserler yaratarak savunduğunu hepimiz biliriz. O dönemde kitaplarda, dergilerde ve piyeslerde evlilik yemininin bozulmasından bol bir şey yoktu. Bu ezelî konu hiçbir zaman bu kadar moda olmamıştı. Âşık: İşte kocaların bu kâbusu, belki yaşadığımız bu burjuva çağında aile hayatında eski zamanlara bakarak daha az çıkıyor olsa da, hep mevcuttu. Herkesin pencerelere üşüştüğü, "Gözünüzü açın!.. Işıkları yakın! Sokakta hırsızlar kol geziyor!.." diye bağırıldığı zaman mı artık? Şehirlerde siyasî ve ahlakî karışıklıkların pek bol olduğu günümüzde de aile facialarına hiç rastlanmadı değil, ama bunlar Restorasyon devrindeki kadar göze batmayan kural dışı olaylardı. Gene de Kitabı ve Tiyatroyu, şiirin bu iki şeklini onca meşgul eden bu konu, kadınların baş başayken ağızlarından düşmüyordu. Âşık, bu kadar arzu edilen ama nadiren rastlanan bu varlık hep sohbet konusuydu. Dile düşmüş maceraları aralarında tartışıyorlardı ve bu tartışmaları her zaman namusu bütün kadınlar açıyordu. Gayrimeşru bir mutluluğu yaşamış veya yaşıyor olan kadınların bu gibi konuşmalara uzak duruşu dikkate değer bir husustur. Bu gibiler insan içine çıktıkları vakit namuslu, ölçülü ve neredeyse mahcup bir tavır takınırlar. Herkesi sûkûta davet eden veya yaşadıkları zevkten dolayı af dileyen bir halleri vardır. Buna karşılık, bir kadın aile facialarından bahsedilmesinden hoşlanıyor, suçluları haklı göstermeye çalışan açıklamalara girişiyorsa, bilin ki kararsızlığın kavşağında demektir ve hangi yolu seçeceğini bilememektedir. Bütün kış boyunca, Madam de Vandenesse kulaklarının etrafın büyük

gürültüsüyle uğuldadığını hissetti. Fırtınalar hep onun etrafında esti. Adlarının ve durumlarının önemiyle sağladıkları ünü ellerinde tutan bu sözüm ona dostlar, birçok kere ona âşığın çekici çehresini çizdiler. Aşk üstüne, Madam de Stael'inde kendilerine bahşettiği güçle, hayatın kadınlara sunduğu esrarlı bir bilmece olan bu büyük tutku üstüne ateşli sözler ettiler. Bir köşede baş başa kaldıkları zaman kontes onlara saf saf kocayla âşık arasında ne fark olduğunu soruyordu. Vandenesse'in başına bela sarmak için yanıp tutuşan kadınlardan biri hemen onun merakını iyice artıracak, hayalini kamçılayacak, kalbini titretecek, ruhunu galeyana getirecek bir cevap konduruyordu:

— İnsan kocasıyla sürünür tatlım, diyordu eltisi Markiz de Vandenesse, yaşamak dediğin âşıkla olur.

— Evlilik, yavrucuğum, çilehanemizdir bizim, aşksa cennet! diyordu Leydi Dudley.

— İnanmayın, diye çıkışıyordu Matmazel de Touches, cehennemdir cehennem.

— Ama ateşi aşk olan cehennem! diye tamamlıyordu Markiz de Rochefide.

Markiz d'Espard ona:

— Çok defa acıda, diyordu, mutlulukta olduğundan daha fazla zevk vardır: İnançları uğruna can veren azizeleri bir düşünsene! Bir kocayla, küçük budala, bir hayatımız var diyebilmek için yaşarız. Oysa sevmek, bir başkasının hayatını yaşamaktır.

Güzel Moina de Saint-Héreen, gülerek:

— Âşık yasak meyvedir, bu söz her şeyi özetler benim için! diyordu.

Diplomatik toplantılara veya Leydi Dudley gibi, Prenses Galathionne gibi zengin yabancıların verdiği balolara gittiği günler hariç, kontes aşağı yukarı Allah'ın her akşamı, İtalyan Tiyatrosu'nda veya Opera'da mola verdikten sonra, o dönemde salonlarının kapılarını ziyaretçilerine açabilmiş birkaç aristokrat konağın sahibeleri olan Markiz d'Espard'a, Madam Listomère'e, Matmazel des Touches'a, Kontes de Montcornet'ye veya Vikontes de Grandlieu'ye giderdi. Açık olan aristokrat evlerinin hepsi bu kadardı. Bu evlerden hep kalbine kötü tohumlar atılmış olarak çıkardı. Ona hayatını bütünlemekten söz ediyorlardı. O sıralar pek geçerli bir sözdü bu. Anlaşılmak diyorlardı. Kadınların esrarlı anlamlar verdikleri bir başka kelime de buydu. Eve hep endişeli, belirsiz heyecanlar duyarak merak içinde ve düşünceli dönerdi. Hayatında neyi eksik bulurdu, bilemiyoruz ama, onu hepten bomboş görüyor değildi.

Madam Félix de Vandenesse'in gittiği salonlar arasında, en eğlenceli ama karma sosyete, kapısını ünlü sanatçılara, malî çevrelerin en önde gelen simalarına, seçkin yazarlara açan, ufak tefek, güzel bir kadın olan Kontes de Montcornet'nin evinde bulunurdu. Bütün bu kişiler, ancak ciddi bir sınavdan geçtikten sonra bu sosyeteye kabul edilirdi. Öyle ki, en güç beğenir insanlar bile, bu evde kurdukları arkadaşlıklarda, daha aşağı tabakadan birisiyle karşılaşma korkusunu yaşamazlardı. En büyük iddialar bile orada güven içindeydi. Bütün kış boyunca aralarında Madam d'Espard'ınki ve Madam Listomère'inki, Matmazel des Touches'unki, Düşes de Grandlieu'nünkü bulunan birkaç salonda toplanmış olan yüksek sosyete, sanatın, bilimin, edebiyatın ve siyasetin bazı yeni şöhretlerini bir araya getirmişti. Yüksek sosyete asla haklarından vazgeçmez, daima eğlenmek ister. Kontesin kış sonuna doğru, evinde verdiği bir konserde, edebiyat ve siyaset dünyasının yeni şöhretlerinden biri,

Raoul Nathan, bu sosyeteye dahil oldu. Onu bir başka meşhur adam, çağının en zeki, ama en tembel yazarlarından biri olan Emile Blondet takdim etmişti. Blondet'nin şöhreti dar bir çevredeydi, gazeteciler onu göklere çıkarırlardı ama adı belli çevrelerin dışında tanınmazdı. Kendi de bunun farkındaydı. Zaten kuruntuya kapıldığı da yoktu. Alaycı konuşmaları arasında, şöhretin, ancak küçük dozlarla alındığında faydalı bir zehir olduğunu söylerdi.

Uzun zaman mücadele ettikten sonra çevresine kendini kabul ettirmiş olan Raoul Nathan, o günden bu yana, kendilerine "Genç Fransa" adını takıp insanı güldüren, şu kibar ortaçağ softalarının, şekilciliğe karşı duydukları ani hayranlıktan yararlanmıştı. Zaten son derece iddialı bu sanat hayranlarının arasına girerken, dış görüntüsüyle kendine bir dâhi süsü vermişti. Çünkü on dokuzuncu yüzyıl Fransız elbise modası kadar gülünç bir şey olamaz. Bu adam işte bu tarzı baştan ayağa değiştirme cüretini göstermişti. Hakkını teslim etmemiz gerekir, Raoul şahsında, belli bir çerçevede, bilmem hangi büyük, değişik ve olağanüstü belirtileri sergilemektedir. Dostları kadar, dostlarından daha az değerde olmayan düşmanları da, dünyada hiçbir şeyin onun dış şekliyle iç dünyasının uyduğu kadar birbirine uymadığında hemfikirdir. Raoul kendini doğal haline bıraksa, belki de giyim kuşamıyla olduğundan bile daha benzersiz olurdu. Darmadağın yıkık yüzü, ona sanki meleklerle veya şeytanlarla dövüşmüş gibi bir hava vermektedir. Bu yüz Alman ressamlarının ölü İsa'ya yakıştırdıkları yüzün bir benzeridir. Orada, insanoğlunun güçsüz tabiatı ile ilahî güçler arasında cereyan eden sürekli kavganın bin bir alameti göze çarpar. Ama bu adamın çökük yanaklarında, köşeli ve derin hatlı alnında, şakaklarından gözlerine doğru derinleşen göz çukurlarında, düşkünlük ifade eden hiçbir iz bulamazsınız. Gergin kolları bacakları, çıkıntılı kemik yapısı gözden kaçmayan bir sağlamlıktadır. Sanki içinde yanan ateşlerle kurumuş, yaşadığı aşırılıklarla keçeleşmiş derisi, en az kendi kadar müthiş bir iskeleti örter. Zayıf ve uzun gövdelidir.

Uzamış, daima karmakarışık saçları insanda etki uyandırmayı hedef edinir. Bu, Byron misali, saçları kötü taranmış, garip yapılı adamın leylek gibi bacakları, çıkık diz kapakları, abartılı bir vücut eğrisi, yengeç kıskaçları gibi tuttuğunu bırakmayan, gergin kaslı elleri, zayıf ve sinirli parmakları vardır. Raoul'un gözleri Napolyon'un gözleridir. İnsanın ruhunu deler geçer. İnce yapılı, kemerli bir burun, bir kadının sahip olmayı dileyeceği kadar bembeyaz dişlerle bir kat daha güzelleşen düzgün bir ağız. Başı hareketle ve ateşle doludur, alnından zekâ fışkırır. Raoul, yanından geçerken gözünüzü alan, bir salonda hemencecik bütün bakışların kendine yöneldiği ışıklı bir uç oluşturan o bir avuç insan kümesine dahildir. Molière'nin Eliante'a, kendine özensiz birini çizmek için kullandırdığı ifadeden yararlanmamıza izin verilirse, ihmalkârlığıyla dikkati çeker. Elbiseleri her zaman, sanki fizyonomisiyle uyum sağlasın diye, kasten katlanmış, kırıştırılmış gibidir. Bir elini, Mösyö Chateaubriand'ın Girodet'nin meşhur tablosundaki pozu gibi, devamlı yeleğinin içine sokar. Ama bunu ona benzemekten çok (çünkü hazret hiç kimseye benzemek istemez), gömleğinin muntazam pililerini gösterebilmek için yapar. Göze batacak kadar kesik ve sert hareketli başını çevirirken, kravatı bir anda o yana bu yana kayar. Bu baş bir atın, dizginlerinden kurtulmak için sabırsızlanan, gemini çıkarmak amacıyla bir o yana, bir bu yana sallanan başı gibidir. Uzun ve sivrilmiş sakalı, geniş veya keçi sakallı kibarlarınki gibi taranmış, koku sürülmüş, fırçalanmış, parlatılmış değildir, kendi haline bırakılmıştır. Omuzlarına kadar inen, yakalığıyla kravatına karışan saçları değdiği yeri yağ lekesi yapar. Kuru, boğumlu ellerine ne tırnak fırçası değmiştir ne de limon lüksü. Birçok gazete yazarı cilt bakımı sularının sertleşmiş derilerini yumuşatmakta zaten bir işe yaramadığını iddia ediyor. Kısacası bu korkunç Raoul bir tuhaftır. Hareketleri tam çalışmayan bir makineninki gibi kesintilidir. Yürürken, heyecanlı zikzakları, Paris bulvarlarında sakin sakin gezinen burjuvalarla çarpışmasına sebep olan aniden duruşlarıyla, her türlü düzen düşüncesini dumura uğratır. Kırıcı alayla, iğneli sözlerle dolu

konuşma tarzı da gövdesinin hareketlerini taklit eder. Öç alırcasına bir tondan çıkan sesi birdenbire yumuşaklaşır, yerli yersiz şairaneleşir, teselli edici, tatlı bir havaya bürünür. Araya açıklaması mümkün olmayan sessizlikler, bazen dinleyeni yoran zekâ oyunları girer. İnsan içinde cüretkâr bir sakarlığı, aynı fikirde olmayı hor görür bir hali, saygıda kusur edilmeyen, küçük nüktelerle olduğu kadar, konuşurken yerleşmiş nezaket kurallarını bozmamaktaki ısrarla da canını sıkan ne varsa, hepsine karşı büründüğü bir eleştiri havası vardır. Ama gene de, kadınların bir türlü nefret edemediği, Çin işi eserler gibi özgün bir yana sahiptir. Zaten çok kere onlara özenli bir kibarlık gösterir. Girdiği garip kılıkları kabul ettirmekten, antipatiler üzerinde, gururunu, onurunu ve kibrini okşayan bir zafer kazanmaktan hoşnuttur. Bir gün Markiz de Vandenesse ona:

— Niye böylesiniz? diye sormuştu.

Kurumla verdiği cevap:

— İnci de bir istiridye kabuğunun içinde gizlenmiyor mu? oldu.

Aynı soruyu yönelten bir başkasına da şöyle demişti:

— Herkes için iyi olursam, aralarından tercihim olan birisi için nasıl daha iyi görünebilirim?

Raoul Nathan düzensizliği entelektüel hayatına şiar edinmişti. Verdiği izlenim yanlış değildir: Yeteneği, burjuva evlerini kapı kapı dolaşıp, her türlü işi yapmaya hazır gündelikçi kızların yeteneğine benzer. Önce eleştirmendi, hem de büyük eleştirmen. Ama sonra bu meslekte boşu boşuna ziyan olup gittiği kanısına vardı. Kendine sorarsanız, makaleleri kitap değerindeydi. Tiyatronun kazançlı bir alan olması onu cezbetti. Fakat sahne düzeninin gerektirdiği sağlam ve yorucu çalışmayı kaldıramadığı için, bir vodvilciyle, du Bruel ile işbirliği yapmaya mecbur oldu: Du Bruel onun fikirlerini esere döküyor, nükte dolu, belli aktörler veya aktrisler için hazırlanmış, eften püften piyesler meydana getiriyordu. İyi kâr getiren bir aktris olarak Florine'i ikisi birlikte keşfetmişti. Du Bruel'le, yapışık ikizlerinkine benzer beraberliği Raoul Nathan'ın gücüne gitti ve Théâtre-Français[27] için tek başına büyük bir dram kaleme aldı. Eser, ona bütün şeref payeleriyle birlikte ateşli makalelerin saldırısını getirdi. Raoul Nathan yüce ve soylu Théâtre-Français'yi gençliğinde, klasik tarzın hüküm sürdüğü bir çağda, Pinto[28] türünden romantik tarzda yazılmış şaşaalı bir piyesle bir kere daha denemişti: Odéon üç gece boyunca, öyle şiddetle çalkalanmıştı ki, sonunda oyun yasak edilmişti. Tiyatro sanatına vâkıf, gerçek zevk sahibi ama sesi çok az çıkabilen seçkin kişilerden oluşmuş bir çevrede, çokları için bu ikinci piyes de ilki gibi bir şaheserdi ve yazarına başkalarıyla ortaklaşa, art arda kaleme alınmış çok sayıdaki piyesten daha fazla ün sağlamıştı. Emile Blondet ona:

— Buna benzer bir çıkış daha yap, adın ölümsüzleşir, demişti.

Ama Raoul Nathan, bu zor yolda yürümek yerine, geçim derdiyle, kendini on sekizinci yüzyıl vodvilciliğinin küçük oyunlarına, kostüm gösterişine dayanan piyeslere ve ünlü kitapların sahne uygulamalarına verdi. Bütün bunlara rağmen o henüz son sözünü söylememiş büyük bir zekâ sayılmaktaydı. Zaten, mecburiyet yüzünden, kapalı havuzda balık yetiştirir gibi yazdıklarını saymazsak, yayımlanmış üç romanıyla yüksek seviyeli edebiyatla temasa gelmişti. Bu üç romandan ilki, hayatlarında tek bir eserden fazlasını veremeyen birçok yazarda da olduğu gibi, parlak bir başarı kazanmıştı. Raoul Nathan, biraz şişirilerek en ön sırada yer verilen bu kitaptan, bu sanatkârane eserden her fırsatta çağın en güzel kitabı, yüzyılın biricik romanı diye ona buna söz ettirmekteydi. Aslında her sanat dalının kendine has birçok gerekliliği olmasından şikâyet ediyordu. Bütün eserleri,

tabloyu, heykeli, kitabı, mimarî yapıyı Sanatın biricik meşalesi altında toplamakta en çok katkısı olanlardan biriydi. Önce, kendisine o günün şairler topluluğu içinde yer sağlayan bir şiir kitabı yazmakla işe başladı. Kitaptaki şiirlerden birisi buğulu havasıyla hayli hayranlık uyandırmıştı. Varlık sahibi olmaması yüzünden, hep yeteneğine inanarak oradan oraya savruluyor, kendini bir tiyatroya, bir basına atıyordu. Yani ünü, yazılmamış, yazılsa da pazarın gerektirdiği baskı sayısını bile bulamayacak gelecekteki kitaplarının adıyla avunan, soluğu kesilmiş birçok meşhurun ünü gibi, duyulmamış değildi. Nathan'da bir dehanın görüntüsü vardı: Onu tutup darağacına götürseler, kafasını bıçağın altına André de Chénier[29] gibi uzatırdı. 1830 yılından 1833 yılına kadar süren karışıklıklar sırasında devlet çarkına kene gibi yapışan bir avuç yazar, profesör, felsefeci ve tarihçinin iktidarı istila ettiğini görünce, siyaset tutkusuna kapıldı. Edebî makaleler yerine siyasî makaleler yazmamış olmasına hayıflandı. Servetlerine içini kemiren bir kıskançlık duyduğu şu türedilerden çok üstün olduğuna inanıyordu. Her şeyi kıskanan, her şeyi yapmaya muktedir, bütün başarı yollarının önü tıkanmış, bin bir parlama noktasıyla buluştuğu halde hiçbirinde karar kılamamış, hep yanındakinin gücünü tüketen zekâlara dahildi. Şu sırada Saint-Simonculuktan cumhuriyetçiliğe kayıyordu, belki bir süre sonra da hükümet yanlısı olup çıkacaktı. Her köşede sıyıracak bir kemik bulacağı ve tekme yeme tehlikesinden uzakta, havlayıp etrafı korkutabileceği emin bir dam altı arıyordu. Ne var ki, o sıralarda hükümeti yöneten ve Richelieu'nün tabiriyle "kararlı kafa" denen şeyin, daha doğrusu fikirlerinde kararlılığın zerresini kendilerinde bulamadığı yazar milletine hiç itibar etmeyen, ünlü de Marsay'in kendisini ciddiye almadığını görerek utanç duyuyordu. Zaten Raoul'ün işlerinin devamlı olarak bozuk gitmesi hükümet erbabının işine gelirdi. İhtiyaçlar Raoul'ü er geç, şartlar ileri sürmek yerine, sürülen şartları kabul etmeye götürecekti. Raoul'ün gerçek ve özenle gizlenmiş olan karakteri, bilinen karakterine uyar. Devlet benim dercesine şahsi, ağzı iyi laf yapan, iyi niyetli görünmeyi bilen bir oyuncudur o. Hiç kimse duygularla onun kadar ustaca oynayamaz, sahte büyüklüklerle böbürlenemez, kendini manevî güzelliklerle süsleyemez, sözleriyle saygı uyandıramaz ve Alceste gibi kendini ortaya koyup Philinte[30] gibi davranamaz. Bencilliği boyalı kartondan bir zırhla kaplı olarak ağır ağır yola düzülür ve çok kere amaçladığı gizli hedefe varır. Tembelliği son kertesinde olduğundan, ancak ihtiyaçların acı kamçısını sırtında hissettiği vakit harekete geçer. Bir anıt yaratırken harcanan emeğin sürekliliği nedir bilmez, ama yaralanan onuru yüzünden kapıldığı hiddetin zirvesindeyken veya bir alacaklının sebep olduğu buhran anında Eurotas'ı[31] yüzerek geçer, aklın en güç hesaplarının üstesinden gelir. Sonra bir şey yaratmış olmasına şaşarak, bitkin bir halde Paris'in hastalıklı zevklerine gömülür. Derken, yokluk korkunç bir şekilde kendini duyurur. İşte o zaman gücü kalmaz, baş eğer, kendini küçük duruma düşürür. Sıkıntıdan kurtulmak için, Temmuz İhtilali'nin gün ışığına çıkardığı nadir yeteneklerden biri olan, bakanlığın üstüne kalıp gibi oturduğu, talihi çok yaver gitmiş eski bir dostunu kendine kıstas alıp, kendi önemi ve geleceği hakkında hatalı bir düşünceden hareketle, onu sevenlere karşı, özel hayatın esrarına gömülmüş kabalıklara kendinde hak görür. Ama kimse bundan ne söz, ne şikâyet eder. Gönlünün bayağılığı, bütün kusurları, bütün mutsuzlukları, bütün ihanetleri, bütün fikirleri avucunda sarıp sarmalayan hayâsızlığı onu, meşrutî bir kral gibi dokunulmaz kılar. Temiz karakterde bir insanın, karşısında hemen sesini yükselteceği ufak tefek günahlar ona vız gelir, biraz daha ağır bir hareket bile fazla bir şey ifade etmez. Herkes onu bağışlarken, bir bakıma kendini de bağışlatmış olur. İçlerinden onu hor görmek geçse bile, belki bir gün lazım olur diye elini sıkarlar. O kadar dostu vardır ki, nerdeyse düşmana hasrettir. Bütün ilk görenleri cezbeden, ama hiçbir ihaneti engellemeyen, her şeye imkân veren, her şeyi mubah kılan, onuru birazcık zedelendiğinde yaygaralar koparan, sonra hemen bağışlayıveren bu görünüşte babayanilik gazetecinin belirgin özelliklerinden biridir. Arkadaşlık, zeki bir adamın icat ettiği bu kelime, en asil ruhları bile törpüler, gururlarını köreltir, büyük şeyler yaratma azmini yer bitirir ve

zihnin kötüye çalışmasını körükler. Bazı insanlar herkeste bu vicdan laçkalığını isterken, kendi ihanetlerinin bağışlanmasına, dün ak dediklerine bugün kara deme hakkına zemin hazırlarlar. Bir milletin en aydınlanmış kesimi işte böyle en itibarsız hale geliyor. Edebiyat açısından değerlendirildiğinde, Raoul'de eksik olan üslup ve bilgilenmedir. Genç edebiyat tutkunlarının çoğu gibi o da bugün, dünün bilgisini ısıtıp ortaya sürer. Yazmaya ne sabrı, ne zamanı vardır. Gözlemlememiştir ama dinler. Sağlam oturtulmuş bir plan yapma gücünden yoksun, imajlarının gücüyle belki kendini kurtarır. Edebiyat dünyasında argolaşmış bir tabirle tutku takılır. Çünkü tutku içinde ele alındığında her şey insana gerçekmiş gibi gelir. Oysa edebiyatta dehanın işi, gerçeğin görünümleri arasından herkese mümkün geleni bulup çıkarmaktır. Kahramanları düşünceleri dile getirmek yerine, kaçak ilgileri tahrik eden, abartılmış bireylerdir. Bunların insanın hayatında yeri olan büyük şeylere ilgileri yoktur ve bu noktada hiçbir şeyi temsil etmezler. Ama böyleleri zekâlarının çabukluğu sayesinde, bilardo oynayanların "tam isabet" dedikleri türden, tesadüfen yakaladıkları talihle ayakta kalır. Paris'te yayılan veya Paris'in ortaya çıkmasına neden olduğu fikirleri havada kapmakta üstlerine yoktur. Üretkenliği kendisine değil, çağına aittir. Doğan fırsatları kullanarak yaşar ve elinden kaçırmamak için onları sonuna kadar zorlar. Hülasa inandırıcı değildir, sözü sahtedir, Kont Félix'in dediği gibi, ruhunda bir hokkabaz saklıdır. Kalemini mürekkebe bir aktrisin odasında batırdığı hemen hissedilir. Sahte büyüklükleri ve gerçek sefaletiyle Nathan, günümüzün edebiyat gençliğinin bir aksini sunar. Yalancı güzellikleri ve feci düşüşleriyle, fırtınalarla dolu hayatıyla, ani bozgunları ve ummadığı zaferleriyle bu gençliği temsil eder. Nathan, bin bir rekabetin sistemlerin ardına saklanarak, kendi çıkarları yolunda yanlış hesaplarıyla yarattığı anarşinin yılanını beslediği yüzyılımızın, kıskançlıktan kendini yiyip bitiren, emeksiz servet, yeteneksiz şeref, zahmetsizce başarı kazanmak isteyen çocuğudur. Ama yaşadığı bir sürü isyankârlıktan, bir sürü çekişmeden sonra kusurları onu, Bütçesini İktidarın keyfine göre ayarlamak zorunda bırakır. Birçok ihtiras sahibi genç aynı anda yaya yola çıkıp da, aynı noktada buluşmak istedikleri zaman, yol boyunca sen ben çekişmeleri, duyulmadık sefaletler, kıran kırana kavgalar ortaya çıkar. Bu korkunç dövüşten bencilliğin en çetini ya da en beceriklisi galip çıkar. Bütün itirazlara rağmen, bu üstünlük haklı görülecek, ona imrenilecek,

Molière'in ifade tarzıyla, "herkes onun yolundan gidecektir". Raoul, yeni hanedanın düşmanı olarak, Madam de Montcornet'nin salonuna dahil olduğu zaman yıldızı yeni parlamaya başlıyordu. İktidara gelmiş olan de Marsay'lerin, Rastignac'ların, La Roche-Hugon'ların siyasî eleştirmeni olarak kabul edilmişti. Nathan'ın sunucusu, içini kemiren kararsızlıklarının, kendiyle ilgili olan dışında, her türlü eylemden duyduğu tiksintinin kurbanı olan Emile Blondet idi. Kendisi hâlâ herkesi, her şeyi hafife alma mesleğini sürdürüyordu. Kimseden yana değildi ve herkesten yanaydı. Raoul'ün dostuydu, Rastignac'ın dostuydu, Montcornet'nin de dostuydu. De Marsay, Opera'da karşılaştıklarında gülerek ona:

— Sen siyasî bir üçgensin, diyordu. Bu geometri şekli ancak yapacak bir işi olmayan Tanrı'ya mahsustur. Oysa ihtiraslar eğri bir çizgi boyunca ilerler, siyasette en kısa yol budur.

Uzaktan bakıldığında Raoul Nathan hoş bir göktaşına benziyordu. Günün modası da hal ve hareketine, konuşma tarzına serbestlik tanıyacak cinstendi. Kapma cumhuriyetçiliği ona, bu çilekeş keşiş görüntüsüyle, halkın davasını güdenlerin büründüğü bir hava veriyordu. Alttan alta onları da alaya alsa bile, takındığı bu hava kadınların hoşuna gitmiyor değildi. Kadınlar mucizeler yaratmayı, kayaları parçalamayı, tunç sağlamlığında görünen mizaçları eritmeyi severler. Sözün kısası, Raoul'deki ahlak kisvesi de üstü başıyla uyum içindeydi. Rocher sokağındaki cennetinde can sıkıntısı çeken Havva için o, renkli, parıltılı, tatlı dilli, büyülü bakışları ve uyumlu davranışlarıyla kadınların ilkini baştan çıkaran yılan olabilirdi ve oldu. Kontes Marie, Raoul'ü fark eder etmez içinde şiddetinden kalbini hop ettiren bir kıpırtı duydu. Bu sözüm ona büyük adam, bakışlarıyla onda ta yüreğine kadar işleyen, heyecan veren gözle görülür bir etki yaptı. Bu heyecandan zevk aldı. Şöhretin bir an Nathan'ın omuzlarına örttüğü lâl rengi manto bu saf kadını şaşırttı. Çay saatinde Marie sohbete daldığı birkaç kadının arasında, bu olağanüstü varlığı fark edip birden lafını kesti ve oradan ayrıldı. Susuşu sahte dostlarının gözünden kaçmamıştı. Kontes, salonun ortasında Raoul'ün nutuk atar gibi konuştuğu dört köşe divanın yanına yaklaştı. Kolunu Madam Octave de Camps'a vererek ayakta kalakaldı. Bu harika kadın onun şiddetli heyecanlarını açığa vuran istemdışı titremelerinin ele verdiği itirafı etrafa belli etmedi. Gerçi birden cezbeye kapılmış bir kadın gözlerindeki o inanılmaz tatlılığı saklayamaz. O anda Raoul, kendinden geçmiş, ona buna verip veriştirmekteydi. Etrafını alan bir kadın topluluğunun içinde gizlenmiş bu zavallı küçük Havva'nın yapmacıksız hayranlığını fark etmeyecek kadar, fişek gibi havayı delip geçen iğneli alaylarına, kimi zaman dolambaçlı, kimi zaman güneş kadar ayan beyan suçlamalarına, kordan bir kalemle çizdiği alev alev portrelere dalıp gitmişti. Henüz Avrupalı ayağı değmemiş meşhur Aydağları'nın[32] birinde, eğer varsa, bir Licorne[33] bulunup getirilse, onu görmek için Jardin des Plantes'a[34] koşacak olan Paris halkının merakını andıran bu merak, gerçekten yücelmiş ruhları üzdüğü oranda, ikinci dereceden zekâları da kendinden geçirir. Ama Raoul bu durumdan çok memnundu: İçlerinden tek birisine olamayacak kadar, kadınların hepsine aitti.

Nezih ve zarif arkadaşı, kontesin kulağına eğilerek:

— Aman dikkat edin canım, dedi, uzaklaşın buradan.

Kontes, ne ifade ettiğini kocaların bir türlü anlayamadığı bir bakışla, kolunu kendisine vermesini isteyerek Félix'e döndü. Kocası onu alıp götürdü.

Madam d'Espard, Raoul'ün kulağına:

— Azizim, dedi, şanslı bir çapkınsınız siz. Birkaç kişinin daha gönlünü fethettiniz bu gece. Az önce aramızdan birdenbire ayrılan zarif kadınınkini de.

Gece yarısı, saat birle iki arasında, baş başa denebilecek bir durumda kaldıklarında Raoul, Blondet'ye bu itibarlı kadının sözlerini hatırlatarak:

— Markiz d'Espard bu sözleriyle kimi kastetti acaba? diye sordu.

— Demin öğrendim, Madam de Vandenesse sana deliler gibi âşık olmuş. Şikâyetçi değilsin herhalde.

— Onu görmedim ki, dedi Raoul.

Emile Blondet, bir kahkaha koy vererek:

— Ooo! Görürsün görürsün, seni gidi düzenbaz, dedi. Sırf onunla karşılaşasın diye, Leydi Dudley vereceği büyük baloya seni davet etti.

Raoul'le Blondet, kendilerini arabasına buyur eden Rastignac'la birlikte çıktılar. Tercihleri belirsiz bir bakanlık müsteşarının, saldırgan bir cumhuriyetçinin ve siyasî bir Tanrısızın bir arada bulunmasına üçü birden gülmeye koyuldu. Gece yemeğini şaşaalı yemeye meraklı olan Blondet:

— Yemeğimizi yaşadığımız düzen hesabına mı yesek, ne dersiniz? dedi.

Rastignac onları Very'ye[35] götürdü, arabasını geri gönderdi. Üçü birden, Rabelais'ce bir gülüşle, günümüz toplumunu tahlil etmek üzere masaya çöktüler. Yemek arasında, Rastignac

ile Blondet, karşılarındaki bu yalancıktan düşmana, kendiliğinden ayağına gelen kısmeti geri tepmemesini öğütlediler. Bu iki kadın sarrafı, alaycı bir dille, Kontes Marie de Vandenesse'in hikâyesini bir bir anlattılar. Dokundurucu sözler neşterini ve belâgatin sivri ucunu kadının saflık içinde geçmiş gençliğine, sonra da şimdi yaşadığı mutlu evliliğe daldırıp daldırıp çıkardılar. Blondet, henüz tek kabahati kırmızı kalemle çizilmiş kötü desenler, zayıf suluboya manzaralar, kocasına işlediği terlikler, en tertemiz duygularla icra edilmiş sonatlar olan, on sekizine kadar anasının dizinin dibinden ayrılmamış, dinî gerekliliklerin iliklerine kadar işlediği, Vandenesse'in yetiştirdiği ve aşkta tadılmak için, evlilikte yeteri kadar pişmiş bir kadına rastlamış olmasından dolayı Raoul'ü tebrik etti. Üçüncü şampanya şişesinin sonunda Raoul, başkalarıyla yapmaya hiç alışık olmadığı şeyi yaptı, içini onlara açtı:

— Dostlarım, dedi, Florine ile olan ilişkilerimi biliyorsunuz, hayatımı tanıyorsunuz, bir kontesin aşkını asla tatmadığımı benim ağzımdan işitmek sizleri şaşırtmayacak. Çok kere, şiirlerimdekiler dışında bir Beatrice'im[36], bir Laura'm[37] olamadığını düşünüp kendi kendimi yemişimdir. Asil ve saf bir kadın, kendini bize güzel bir şekil içinde sunan lekesiz bir vicdan gibidir. Başka yerlerde kendi kendimizi kirletebiliriz, ama orada yüce, vefalı ve tertemizizdir. Başka yerlerde çılgın bir hayat sürebiliriz, ama orada sükûnet, tazelik, bir vahanın yeşilliği nefes alıp verir.

— Ooo! Beyimiz Musa'nın duasını, Paganini gibi en içli telden çalıyor, dedi Rastignac.

Raoul, bakışları sabit, şaşkın, susakaldı. Neden sonra:

— Bu aşağılık toy müsteşar beni anlayamaz, dedi.

Böylece, Rocher sokağındaki zavallı Havva, utanç çarşaflarına bürünüp yatarken, bu sözüm ona büyük şairi dinlerken duyduğu zevkin ürküntüsü içindeyken ve vicdanı Vandenesse'e duyduğu minnettarlığın ciddi sesiyle yılanın süslü sözleri arasında bocalarken, bu üç kafadar kafa kafaya vermiş, onun doğmakta olan aşkının beyaz ve sevecen çiçeklerini çiğneyip geçmekteydi. Ah! Kadınlar, yanlarındayken böylesine sabırlı, böylesine yüze gülücü olan erkeklerin, uzaktayken takındıkları hince tavrı bilebilseler! Yanlarındayken tapındıklarını uzaktan nasıl tefe koyduklarını bir anlasalar! Taze, zarif, namuslu yaratık... Adice şakalar onu nasıl soyuyor, içini dışını nasıl bir bir elden geçiriyordu! Ama aynı zamanda ne büyük zafer! Tüller üzerinden kalktıkça, güzelliği bir kat daha ortaya çıkıyordu.

O anda Marie, bu tip benzeştirmelerin gönlünde yaratacağı tehlikeden habersiz, Raoul'ü Félix ile kıyaslamaktaydı. Dünyada hiçbir şey başka bir şeye, ateşli ve darmadağın Raoul'ün, kendine miniminicik bir ev hanımı gibi özen gösteren, elbiselerinin üzerine tam oturduğu, rahat ama aynı zamanda kibar davranmayı çok iyi bilen, bir zamanlar Leydi Dudley'in alıştırdığı İngiliz zarafetinin sadık bendesi Félix de Vandenesse'e olduğu kadar aykırı olamazdı. Bu zıtlık, ölçüyü kaçırmaya teşne kadınların pek hoşuna gider, onların hayal gücünü besler. Kontese gelince, bu uslu ve dindar kadın, ertesi gün, bulunduğu cennetin ortasında böyle bir şeyi bir nankörlük sayıp, zihnini ha bire Raoul ile yormayı kendine yasakladı. Öğle yemeğinde kocasına:

— Raoul hakkında ne dersiniz? diye sordu.

Kont:

— Hokkabazın biri, diye cevap verdi, bir avuç altın tozuyla hemen sönüverecek bir yanardağ. Kontes de Montcornet onu evine almakla hata ediyor.

Bu cevap Marie kadar Félix için de tatsızdı. Bu yüzden, Raoul Nathan'ın hayatı, ünlü bir aktrisin, Florine'in hayatına karışmış bu iğreti hayat hakkında bildiklerini anlatarak, düşüncesini kanıtlara dayandırmak ihtiyacını duydu.

— Bu adamın bir dehası olsa bile, dedi sözlerini tamamlarken, bu dehadan büyük şeyler yaratmak için ne sabra, ne de kararlılığa sahip. Kendini herkese, ömrü billah olamayacağı bir seviyedeymiş gibi kabul ettirmek istiyor. Gerçek yetenekler, çalışkan, namuslu insanlar böyle hareket etmezler: Yollarında cesaretle yürürler, bahtsızlıkları kabul ederler, onları yaldızla örtmezler.

Kadın düşüncesi inanılmaz bir esnekliktedir: Ağır bir şeyle vursanız, bükülür, ezilmiş görünür, ama belli bir zaman sonra doğrularak eski şeklini alır. Kontes önce, "Félix şüphesiz haklı," diye düşündü. Ama aradan üç gün geçer geçmez, Raoul'ün kendisine verdiği, içini kemirip duran, hem tatlı, hem yırtıcı heyecana kapılarak yılanı düşünmeye başlamış ve Vandenesse'i onu iyice tanıyamadığı için haksız bulmuştu bile. Kont ve kontes, Leydi Dudley'in, de Marsay'in son defa arzıendam ettiği, muhteşem balosuna gittiler. Zira de Marsay, bundan iki ay sonra ardında, Blondet'nin dediğine göre, yeri doldurulamayacak büyük bir Devlet adamı ünü bırakarak bu dünyadan göçtü. Vandenesse'le karısı, siyasî hayatın, bir araya gelişlerine kendilerinin de şaştığı birçok önemli şahsiyetinin bir arada bulunduğu bu seçkin toplulukta Raoul Nathan'ı yeniden gördüler. Bu balo, bunca zaman sonra, yüksek sosyetenin ilk ihtişamlı gösterilerinden biri oldu. Birinden diğerine geçilen salonlar, gözler önüne büyülü manzaralar seriyordu: Yapma çiçekler, elmaslar, pırıl pırıl saçlar... Bütün mücevher kutuları boşalmış, her türlü süs eşyası takıp takıştırılmıştı. Böyle bir salon olsa olsa, en iyi çiçek yetiştiricilerinin en nadide çiçeklerini sergilediği işveli çiçek bahçelerinden birine benzetilebilir. Aynı parlaklık, dokunun aynı inceliği. İnsanoğlunun ürettikleri tabiatın yarattıklarıyla boy ölçüşüyor gibidir. Dört bir yanda beyaz veya en güzel kızböceği kanatlarının renginde tüller, kıvrımlı ince kumaşlar, incesinden kalınından tenteneler, ipek mekik dantelaları, böcekler dünyasının en değişik örnekleri gibi rengârenk, tırtıllı, dalgalı, dantelalı, şeffaf ipekliler, altından, gümüşten örümcek ağları. İpekten sislere bürünmüş mekânda, peri kızlarının işlediği veya tutsak edilmiş cinlerin büyüsüyle açmış çiçekler, mağrur başların üstünden salkımsöğüt dalları gibi sarkan dönence ateşiyle renklenmiş tüyler, inciyle işlenmiş örgüler, pul pul, dilimli, tırtıllı kumaşlar... Alaaddin'in lambasının cini Fransız sanayiine akıl vermiş dense yeriydi. Bu lüks, sanki bir hatıra albümü hazırlamak istermiş gibi orada bir araya gelmiş bütün bu güzeller dünyasıyla uyum içindeydi. Gözünüzü çevrenizde gezdirdiğinizde dünyanın en beyaz omuzlarını karşınızda bulurdunuz. Bazıları amber renginde, ötekiler düzlenip perdahlanmış gibi parlak, şunlar kadife yumuşaklığında, bunlar hamurunu Rubens yoğurmuş gibi, donuk ve toplucadır. Beyazın, insanoğlunun bilebildiği bütün nüansları karşınızdadır. Somaki veya kenarına siyah kadifeden ya da sarı püskülden süs yapılmış firuze gibi ışıl ışıl gözler. Farklı ülkelerin en zarif tiplerini andıran yüz hatları. Artlarından düşünce fışkırıyormuş gibi gösterişli, muhteşem veya hafifçe çıkık alınlarla yenilmez bir direnci içlerinde barındırır havasında düz alınlar. Sonra, aslında gözleri doyurmak için hazırlanmış bu şahane şölenlere ayrı bir çekicilik katan, ya IV. Georges'un sevdiği cinsten içe itilmiş, ya on sekizinci yüzyıl modasında olduğu gibi ayrık ya da XV. Louis'nin arzuladığı gibi birbirine yaklaştırılmış, hepsi de üstlerine hiçbir şey örtmeden veya Raffaello'nun portrelerinde gördüğümüz, sabırlı öğrencilerinin elinden çıkma o cici, büzgülü yakalıkların altında, cüretle teşhir edilen göğüsler. Dans etmeye hazır dünyanın en güzel ayakları, kendini valsin kollarına bırakmış gövdeler, en kayıtsız insanların bile dikkatini üstlerine

çekecek cinstendi. En tatlı fısıldaşmalar, elbise hışırtıları, dans sırasındaki mırıltılar, vals dönüşlerinin çıkardığı ses efsanevî bir uyumla müziğe eşlik ediyordu. Bu büyülü havayı, bu güzel kokular melodisini, içinde mumlar yanan kristallerin göz alıcı ışıklarını, aynalarda çoğalan bu tabloları sanki bir peri kızı değneğiyle yaratmıştı. Zarif, ince, asillere özgü o pürüzsüz profilleri, kızıla çalan bıyıkları, İngilizlerin ciddi görünümleri ve Fransız aristokrasisinin zarif yüzleriyle dikkati çeken erkekler, bu en güzel kadınlar ve en güzel tuvaletler topluluğundan siyah bir kütle meydana getirişleriyle ayrılıyordu. Bütün Avrupa'nın şeref nişanları ya boyunlarına asılı olarak ya da kalçalarının üstlerine düşerek, bu adamların üstlerinde parlamaktaydı. Bu dünyaya yakından baktığınızda, onun sadece rengârenk süs eşyasından ibaret olmadığını görürdünüz. Onun bir ruhu vardı, düşünüyor, hissediyordu. Gizli tutkular ona bir çehre kazandırıyordu: Dikkatli bir gözle baktığınızda, gizli niyetleri içinde saklayan karşılıklı bakışları, arzularını gizleyemeyen meraklı, şaşkın, bembeyaz genç kızları, yelpazesinin ardına gizlenerek, kaşla göz arasında kulaklara melanet fısıldayan yahut sahte iltifatlarda bulunan kıskanç kadınları yakalardınız. Bu süslü, kıvrımlı, mis kokan topluluk, insanın başını keyif verici bir duman gibi döndüren bir bayram çılgınlığını başıboş bırakmıştı. Bütün gönüller gibi bütün alınlardan da en donuk insanları bile coşturacak düşünce ve duygular yoğunlaşıp yayılıyor gibiydi. Bu sarhoş edici gecenin en hararetli bir anında süslü salonun, birkaç banker, elçi, eski bakan ve geceye tesadüfen katılmış ihtiyar, ahlak düşkünü Lord Dudley'in kumar oynadıkları bir köşesinde, Madam Félix de Vandenesse, Nathan ile sohbet etme arzusunu bir türlü yenemedi. Belki de kendini, en gizli sırları bile bir anda açığa vuran bu balo çılgınlığına kaptırmıştı.

Raoul Nathan, bu şenliği ve şimdiye kadar içine girmemiş olduğu bir dünyanın bu ihtişamını gördüğünde, içindeki hırs bir kat daha arttı. Küçük kardeşi yirmi yedi yaşında piskopos payesine ulaşmış, kayınbiraderi Martial de Roche-Hugon bakan olmuş, kendisi de bir devlet bakanlığına getirilmiş ve bir dedikoduya göre de, Baron de Nucingen'in biricik kızıyla evlenecek olan bir Rastignac ile yüz yüze gelince veya daha düne kadar, 1830 yılından itibaren hanedan taraftarı olmuş bir gazeteye yabancı basından tercümeler yapan tanınmamış bir yazarı diplomatik zevat arasında bulunca veyahut köşe yazarlarını Milletvekili, profesörleri Ayan Meclisi üyesi olarak karşısında görünce, sayesinde yeteneklerin mutluluğa, gerçek üstün kabiliyetlerin şana şöhrete boğulduğu, maharetlerin başarıyla taçlandığı böyle bir aristokrasinin devrilmesi yolunda vaaz vermekle ne kötü bir iş yaptığını acıyla fark etti. Gazetecilikte bunca harcanmış, bu kadar bedbaht birisi olmasına rağmen, bu çevrede kabul gören ve isterse, Madam de Montcornet'yle olan ilişkisini kullanarak talih merdiveninin basamaklarını tırmanabilecek olan Blondet bile Nathan'ın gözünde, sosyal ilişkilerinin elverişliliği yönünden gıpta edilecek bir örnekti. İçinden, de Marsay, Rastignac, Blondet ve bu kesimin önderi Talleyrand[38] gibi, kanılara boş vermeye, ancak gerçekleri kabul etmeye, bunları kendi çıkarına göre kullanmaya, her düzenden kendine bir silah sağlamaya ve bunca iyi kurumlaşmış, bu derece güzel ve tabii bir sosyeteyi hiç rahatsız etmemeye karar verdi.

— Geleceğimi ancak, dedi kendi kendine, işte bu dünyadan bir kadınla sağlayabilirim.

Bu düşünceyle çılgınca bir arzunun ateşine kapılarak, ağına düşmüş bir çaylağın üstüne atılır gibi, Kontes de Vandenesse'in üstüne atıldı. Lawrence'ın[39] resimlerindeki o tatlı fluluk etkisini yaratan, murabut kuşu tüyüyle bezenmiş kıyafeti huyunun yumuşaklığıyla uyum içinde, bunca güzel, bu zarif yaratık, hırstan kuduran şairin için için kaynayan coşkunluğuna kendini kaptırdı. Gözünden hiçbir şey kaçmayan Leydi Dudley, Kont de Vandenesse'i Madam de Manerville'e teslim ederek bu kaçamak köşe sohbetini korumasına aldı. Madam de Manerville, köklü bir soydan gelmenin verdiği cazibeyle

Félix'i işvebazlıklar, yüzünün al al olmasıyla bir kat daha güzelleşen itiraflar, ayaklarının önüne incelikle serilmiş çiçek demetleri gibi içli pişmanlıklar, karşısındakini haksız duruma düşürecek kadar kendini haklı gösteren acı acı yakınmalarla dolu bir tartışmanın tuzağına düşürdü. Bu iki dargın âşık, ilk defa baş başa konuşuyorlardı. Kocasının eski metresi, onunla geçmişte yaşanmış zevklerin küllerini, birkaç kıvılcım bulabilmek için eşelerken, Madam Félix de Vandenesse, yanlış yaptığına ve yasak bir yolda yürüdüğüne inanan bir kadının yürek çarpıntılarını hissetmekteydi: Bütün bunlar insana hiç de hoş gelmiyor diyemeyeceğimiz, içimizde bir yerlerde bugüne kadar gizli kalmış güçleri harekete geçiren heyecanlardı. Mavi Sakal hikâyesinde olduğu

gibi, günümüzde de kadınlar, üzeri kan lekeli anahtarlarla oynamayı pek severler. Muhteşem mitolojik bir fikir, Perrault'nun[40] bir şeref payesidir bu anahtar.

Kendindeki Shakespeare'i iyi bilen oyun yazarımız çektiği acıları bir bir sıraladı, insanlarla ve eşyayla mücadelesini aktardı. Aslında bir temele dayanmayan büyüklüklerinin, henüz tanınmayan siyasî dehasının, soylu bir ilgiden mahrum hayatının kapısını araladı. Bu şahane kadına, bu konuda açıktan açığa tek kelime etmeksizin, kendisi için, Ivanhoe'da[41] Rebecca'nın oynadığı, yüce kurtarıcı rolünü telkin etti: Onu sevmesini, onu korumasını... Bütün konuşma yücelmiş duygu alanlarında geçti. Bu sanatkârın çizdiği imajlarından, anlattığı şeylerden ve parlayan ışıl ışıl alnından ne unutmabeniler daha mavi, ne zambaklar daha saf, ne de meleklerin alnı daha beyazdı. Konuşmasını derleyip basılması için kitapçısına yollasa yeriydi. Sürüngenlik rolünü iyi becerdi, meşum elmayı en çarpıcı renkleriyle kontesin gözünde parlattı. Marie baloyu, gururunu okşayan iltifatlardan etkilenmiş, başkasının kötü bahtının, üstün nitelikleriyle bezediği kalbinin derinliklerinde uyandırdığı merhametle acıma duygularına kapılmış halde, gerisinde umutları barındıran vicdan azaplarıyla yüzleşerek terk etti.

Vandenesse'i, karısının Nathan'la sohbete daldığı salona belki Madam de Manerville getirmişti, belki de kont, yaptığı görüşme küllenmiş kederlerini yeniden harekete geçirmişti de Marie'yi alıp götürmek için oraya kendiliğinden gelmişti. Her halükârda, gitmek üzere kolunu kendisine uzattığında karısı onu yüzü kederli ve düşünceli olarak buldu. Kontes görülmüş olma ihtimalinden korktu. Arabada Félix'le baş başa kalır kalmaz, ona inceden inceye gülümsedi ve:

— Baloda galiba Madam de Manerville'le sohbet ettiniz, öyle değil mi dostum? dedi.

Araba malikâneye girerken Félix, karısının kendini nazik bir tartışmayla sürüklediği açmazdan henüz yakasını sıyıramamıştı. Bu, aşkın emrettiği ilk kurnazlık oldu. Marie, şimdiye kadar kendinden öylesine üstün saydığı böyle bir insana karşı zafer kazanmış olmaktan mutluydu. Zoraki bir başarının verdiği bu ilk sevinci tatmış oldu.

Bassedu-Rampart sokağını Neuvedes-Mathurins sokağına bağlıyan ara sokakta, harap ve çirkin bir evin üçüncü katında Raoul'ün boş, çıplak ve soğuk bir dairesi vardı. Burası, özel ilişkide olmadığı kişileri karşılamak içindi: Genç edebiyat meraklıları, alacaklıları, olmadık bir şey için kapısını aşındıranlar, özel hayatının eşiğinden içeriye giremeyecek olan her cinsten sıkıcı insan. Esas hayatını yaşadığı, kendi yeri saydığı ev, ikinci sınıf bir oyuncu olduğu halde, on yıldır Nathan'ın dostlarının, gazetelerin ve birkaç yazarın en büyük şöhretler arasına soktuğu bir aktrisin, Florine'in eviydi. Raoul on yıldan beri bu kadına, yarı ömrünü onun evinde geçirecek kadar bağlanmıştı. Başına tebelleş olacağı bir dostunu bulamadığı, şehirde yemediği zaman, yemeğini onda yerdi. Florine dört başı mamur bir ahlak bozukluğuna, sanatçılarla ilişkide olmanın geliştirdiği ve her gün kullanıla kullanıla bilenmiş keskin bir zekâ eklemişti. Tiyatro oyuncularında zekâ az rastlanır bir üstünlüktür. Hayatlarını ellerinde olan her şeyi dışa dökerek harcayan insanlarda, kendileri için hiçbir şey kalmayacağını düşünmek kadar tabii şey olamaz! Yine de, her asırda yaşamış bir avuç aktör ve aktrisle, bu küçük zümrenin yetiştirdiği oyun yazarı ve cazibeli kadın bolluğunu düşünecek olursak, tutkularının plastik ifadesi içinde bütün şahsî duygularını yitirmekle itham edilen sanatçılara yapılan ezelî eleştiriye dayalı bu kanının çürütülmesi hiç de olmayacak bir şey değil. Onların yaptığı şey zekâ, hafiza ve hayal güçlerini kullanmaktan ibaret. Büyük sanatçılar, Napolyon'un dediği gibi,

tabiatın duygularla düşünce arasına koyduğu irtibatı istedikleri kadar kapayabilen varlıklardır. Molière ve Talma[42] yaşlılıklarında, sıradan insanların olabileceğinden çok daha fazla âşıktılar. Her şeyin tahminini ve hesabını yapan gazetecileri, her şeyi önceden gören ve söze döken yazarları, her biri ötekinin yaptığı çıkışlarından yararlanan bazı siyaset adamlarını gözleye gözleye Florine, bu tilki kılıklı adamları evine kabul yeterliliğini ona veren, melekle şeytan karışımı bir varlık olmuştu. Soğukkanlılığıyla hepsini cezbediyordu. Zekâsındaki ve gönlündeki ürkütücülük hoşlarına gidiyordu. Hayranlarının armağanlarıyla zenginleşen evi, endişesi eşyaların fiyatı değil de, sadece kendileri olan, onlara kendi kaprislerine göre değer biçen, bir hiddet anında kraliçelere layık bir yelpazeyi, bir buhurdanı parça parça edip de, küçük köpeğinin içinden su içtiği on franklık çanak kırılınca çığlık çığlığa haykıran kadınların abartılı ihtişamı içindeydi. En nadide hediyelerle dolu yemek salonu, bu muhteşem ve kıymeti bilinmeyen lüksün dağınıklığını anlamaya yeter. Her yerde, hatta gözleri kamaştıran ışıkların, Decamps'a[43] ait, alçıdan bir meleğin Antonin Moine'ın[44] verdiği kutsal su kabını tutuşunu gösteren, taslak halinde bırakılmış kompozisyonunu aydınlattığı tavanda bile, kenar süsü olarak, mat altından işlemelerle bir kat daha güzelleşen meşeden kabartmalar vardı. Bunlar ucubelerle oyun oynayan çocuk tasvirleriydi. Daha ötede Eugène Devéria'nın birkaç şirin tablosu, bir İspanyol simyacısının Louis Boulanger tarafından çizilmiş karanlık çehresi, çerçevesini Elschoet'nin[45] abanozdan oyduğu, Lord Byron'un kendi el yazısıyla Caroline'e gönderdiği mektup, tam onun karşısında Napolyon'dan Josephine'e gelmiş olan bir başka mektup yer almaktaydı. Bütün bunlar simetriden faydalanmadan, ama ilk bakışta fark edilemeyen bir sanat zevkiyle yerleştirilmişti. Zekâ adeta gizlenmişti. Cilvelilik ama aynı zamanda bir sallapatilik. Bu iki özellik sadece sanatçılarda bir araya gelir. Zarif şekilde oyulmuş şöminenin üstünde, bir ecinninin genç bir çobanın koynunda yatan bir kadını yakalayışını temsil eden, Floransa'da yapılmış garip bir fildişi heykelcikten başka şey yoktu.

Michelangelo'nun olduğu sanılan bu heykelin aslı Viyana'da, Devlet hazinesindeydi. Şöminenin iki yanında, Rönesans'tan çizgiler taşıyan büyük şamdanlar vardı.

Boule'un[46] işlediği, bakırdan arabesk kakmalı kaidesiyle büyük saat, yıkılan bir manastırdan kurtarılmış iki küçük heykelin arasında, bir panonun ortasında göz kamaştırıyordu. Köşelerde, ayaklıkları üstünde saray üslubunda lambalar ihtişamla parlıyordu. Bir firma sahibi bunlar için, Japon fenerlerinin zengin bir şekilde süslenmesiyle imal edilmiş lambalara sahip olmanın lüzumunu belirten tumturaklı reklamlara epey para ödemişti. Bir İngiliz lordunun, Fransız milletinin asaletini kabul etmiş olduğu bir savaşın ganimeti olan gümüş bir takım, göz alıcı bir etajerin üstüne öylesine serpiştirilmişti. Sonra kabartmalı porselenler... Kısacası ev eşyasından başka sermayesi bulunmayan bir sanatçının nadide lüksüydü bu. Menekşe rengi bir oda, mesleğinin başlarında bir dansözün rüyasıdır: Üstüne tül işli, beyaz bir ipekliyle astarlanmış kadife perdeler, mor atlas kaplı, beyaz kaşmirden tavan örtüsü, karyolanın ayak ucunda bir gelincik postu, perdeleri aşağı doğru açmış bir zambağa benzeyen karyolanın başucunda gazeteyi basılmadan önce son bir kere gözden geçirilirken kullanılan bir gece lambası bulunuyordu. Floransa bronzundan renkli süslemelerle bir kat daha güzelleşen sarı salon bütün bu ihtişamla uyum halindeydi. Fakat buranın da ayrıntılı tasvirine girişirsek, bu sayfalar mahkemeden çıkmış satış kararı ilanına döner. Bütün bu güzel şeyleri benzerleriyle kıyaslamak istersek, oradan iki adım daha öteye, Rothschild'lere gitmemiz gerekir.[47]

Tiyatro dünyasında hayli yaygın bir vaftizle, kendisine Florine takma adı verilen Sophie Grignot, güzelliğine rağmen, ikinci dereceden sahnelerde mesleğe atılmıştı. Başarısını ve değişen talihini

Raoul Nathan'a borçluydu. İkisinin, eşine edebiyat ve tiyatro dünyalarında çok rastlanan bu kader birliği, büyük çaplı insan olma görgüsünü sürdüren Raoul'ü bir haksızlığa uğratmıyordu. Ne var ki, Florine'in serveti pek dengeli değildi. Bu, ancak tuvaletine ve ikisinin geçimine zor yeten düzensiz gelir, iş anlaşmalarından, turne programlarından geliyordu. Nathan'ın da ona, sanayinin yeni işletmelerinden edindiği bazı maddî katkıları oluyordu. Ama ona karşı daima sevecen ve koruyucu olmasına rağmen, himayenin düzenli ve sağlam bir yanı yoktu. Bu dengesizlik ve bu havaîlik Florine'in umurunda bile değildi. Florine yeteneğine inanıyordu, güzelliğine inanıyordu. Kendisine bazı endişelerden söz edildiğinde, geleceğine duyduğu güveni işitenler, onun kendine olan bu kale gibi inancının içinde gülünç bir yanı da fark ederler:

— Canım isterse rant bile edinebilirim ben, derdi, bakın hesap defterimde şimdiden elli frank var.

Onun, bunca güzelliğine rağmen, nasıl olup da yedi yıl boyunca fark edilmeden bir köşede kalabilmiş olmasını kimsecikler anlamıyordu. Aslında Florine mesleğe on üç yaşında bir figüran olarak girdi ve iki acemilik yılını hakkında iyi söz edilmeyen bir bulvar tiyatrosunda geçirdi. On beş yaşında ne güzelliği ne yeteneği olur bir kadının: sadece geleceğe dönük bir vaattir o. Şimdi ise yirmi sekizindeydi. Fransız kadınlarının güzelliklerini bütün ihtişamıyla yaşadıkları çağ. Ressamların gözüne Florine'in her şeyden önce, ensesinin çevresi, zeytunî tonlara çalan, bembeyaz ama sağlam ve düzgün omuzları çarpmaktaydı. Işık bu omuzlara vurunca, sanki hareli bir kumaşı parlatmaktaydı. Başını çevirdiğinde, boynunda heykeltıraşların hayran kaldığı çizgiler ortaya çıkardı. Bu gururlu boynun üstünde bir Roma imparatoriçesinin küçük başı, Poppaea'nın[48] o zarif, ince, değirmi çehreli ve iradeli başı, zekâ inceliğinin düzgünleştirdiği hatları, kimi zaman kendini hemen bırakıveren, kimi zamansa katır inadı tutan, nuh deyip peygamber demeyen kadın milletinin, o tasayı ve kara kara düşünmeyi dışlamış, pürüzsüz alnı vardı. Bir kalemde yontulmuşa benzeyen bu alın, üst tarafta hemen daima, Romalılarınki gibi ortadan ikiye ayrılmış, arkada ise, boynun aklığını bir kat daha güzelleştirmek ve başına uzunlamasına bir hava vermek istercesine topuz halinde topladığı, kül rengine çalan güzel saçlarını ortaya çıkarıyordu. Çinli bir ressam çizmiş dense şaşılmayacak ince kara kaşları, üstlerinde kılcal damarların pembe ağı örülmüş dolgun göz kapaklarını çevrelemekteydi. Canlı bir ışığın parladığı, ama kahverengi çizgilerle kafeslenen göz bebekleri bakışına yaban hayvanlarının o vahşi donukluğunu ve yosmaların soğuk melanetini veriyordu. İnsanda hayranlık uyandıran ceylan gözleri çok hoş bir kül rengiydi ve uzun siyah kirpiklerle bezenmişti. Bu zarif zıtlık onlardaki dikkatli, sakin şehevî ifadeyi daha hissedilir hale getiriyordu. Kendiliğinden bir şeye çevrildiğinde bu gözlerde yorgun bir ifade vardı. Ama sanatçılara has bir tarzda, çevresini incelemek veya derin derin düşünüyormuş havasını vermek için gözbebeklerini bir kenara, bir yukarıya kaydırabiliyor ya da onların bütün çarpıcılığını, sahnede kazandığı ustalıkla, başının şeklini bozmadan, yüzünün sükûn ifadesinden bir şey kaybetmeden gözlerini tek bir noktaya dikerek dile getirebiliyordu. Ama birini bulup görmek amacıyla gözünü bütün bir salona diktiğinde, bakışlarındaki canlılık gözlerini, duruma göre, en ürkütücü, en yumuşak, en olağanüstü hale getiriyordu. Pamuk gibi yumuşak dokulu yanaklarının şeffaf, tatlı renkleri allık kullana kullana bozulmuştu. Yüzü artık ne daha fazla kızarabiliyor, ne de daha fazla sararabiliyor olsa bile, Molière'in hizmetçi kadınlarına has alaycılığı, şakacılığı ifade etmeye yarayan, pembe ve ateşli burun deliklerine sahip ince bir burnu vardı. Acı alaya olduğu kadar aşka da yatkın, şehvetli ve patavatsız ağzı, üst dudağını burnuna bağlıyan iki çıkıntılı çizgiyle daha da güzelleşiyordu. Biraz irice ve beyaz çenesi bir çeşit aşk şiddetini dışa vuruyordu. Elleriyle kolları kraliçelere yaraşır cinstendi. Ama ayakları tombul ve güdüktü. Karanlıkta kalan doğumunun, zamanın silemediği işaretiydi bu. Hiçbir soyaçekim bunca tasaya sebep olmamıştır. Florine ayaklarına bir biçim verebilmek için, onları kesip attırmak dışında,

her çareye başvurmuştu. Onu dünyaya getiren ataları Bretonlar gibi ayakları da inatçı çıktı, bütün hekimlere, bütün tedavilere direttiler. Ayaklarının çirkinliğini örtmek için, içine pamuk doldurulmuş uzun potinler giyerdi. Orta boylu, şişmanlamaya yatkın bile olsa, vücudu düzgün ve kusursuzdu. Ahlakına gelince, özünde, mesleğinin bütün nazlarına, dırdırına, yaltaklanmalarına ve renkliliğine sahipti: Ettiği çocukluklar ve safça gülmeleri arasına filozofça muziplikler sokuşturarak bunlara ayrı biri tat kazandırıyordu. Cahil, şaşkın görünürdü ama, fiyat kırdırmada ve her türlü ticarî konuda üstüne yoktu. Bugünkü, gene de su götürür başarısına ulaştığı ana kadar çok yoksulluk çekmişti! Bir sürü macerayla, derece derece sefaletin en alt basamağına kadar inmişti! Peynir ekmekle gün geçirmekten, ananaslı bir çöreği hor görerek ağzında gevelemeye, bir tavan arası odasında şöminenin bir köşesinde hem yıkanıp, hem toprak fırında yemek pişirmekten, her türden şiş göbek aşçıları ve kasıntılı aşçı yamaklarını yanında barındırmaya kadar hayatı her yönüyle tanıyordu. İtibarını yerle bir etmeden sürdürmeyi bilmişti. Ayrıca namuslu kadınların bilemeyecekleri şeyleri de bilirdi. O her dilden konuşurdu: Hayat tecrübesiyle halktandı, seçkin güzelliğiyle asildi. Aldatılması güçtü. Herkesi ya bir casus, ya bir hâkim ya da eski bir devlet adamı gibi görüyor, böylece her şeye nüfuz edebiliyordu. Tüccarlarla ve onların kurnazlıklarıyla nasıl başa çıkalacağını biliyor, eşyaların fiyatını bir mezat memuru kadar tahmin edebiliyordu. Rolünü ezberlemek üzere, beyaz ve körpe bir gelin gibi şezlonguna uzanmış olarak gördüğünüzde ona on altı yaşında, saf, cahil, güçsüz, masumiyetinden başka süsü olmayan bir kız der çıkardınız. Böyle bir anında haddini bilmez bir alacaklısı çıkıp gelse, şaşkınlığa uğramış bir karaca gibi ayağa fırlıyor ve adama açıktan açığa hakaret ediyordu:

— Tebrikler azizim! diyordu ona. Yaptığınız bu saygısızlık size olan borcumu öder de artar bile! Sizi karşımda görmek istemiyorum, anladınız mı! Bana haciz memurlarını gönderseniz daha memnun olurum. Onları şu budala suratınıza tercih ederim!

Florine zevkli ziyafetler, konserler ve herkesin merakla takip ettiği geceler verirdi: Çok büyük oyunlar oynanırdı bu gecelerde. Kadın dostlarının hepsi güzeldi. Evinde asla yaşlı bir kadın göremezdiniz: Kıskançlık nedir bilmezdi, zaten böyle bir şeyi aşağılık duygusunun bir itirafı saymaktaydı. Coralie'yi, la Torpille'i tanımıştı, Tullia'ları, Euphrasie'yi, Aquilina'ları, Madam du Val-Noble'u, Mariette'i tanıyordu. Bütün bu kadınlar, Meryem Ana'nın gökteki melekleri gibi, nereden gelip nereye gittikleri bilinmeksizin, dün kraliçeyken bugün köle olup, Paris'ten gelip geçerler. Sonra rakibeleri olan aktrisler, kantocu kızlar, hülasa bütün bu benzersiz, böylesine kusursuz, böylesine zarif bir kadınlar topluluğu. Onların bu her türlü tasadan uzak, keyif ve zarafet dolu bohem hayatı, kendini sonsuz bir neşe, canlılık ve yarın kaygısızlığı içinde kapıp koy vermiş olan insanları kendine çeker. Sanatçı kahkahaları içinde burada yaşananın, bütün darmadağınlığıyla sahici bir Bohem hayatı olmasına rağmen, evin sahibesi, on parmağında on marifet, misafirlerinden hiçbirinin beceremeyeceği kadar her şeyi girdisiyle çıktısıyla hesaplıyordu. Burada edebiyatın ve sanatın sır halindeki gevezelikleri, siyasî ve malî konularla birbirine karışırdı. Burada arzu hükümranlığını sürerdi, burada Başıboş Hayal gücü ve Gönül Daralması, bir burjuva kadının evindeki gurur ve fazilet kadar kutsaldı. Florine'in evine Blondet, Finot, aktrisin yedinci âşığı olup da kendini ilki sanan Etienne Lousteau, gazete yazarı Félicien Vernou, Couture, Bixiou, bir zamanlar Rastignac, eleştirmen Claude Vignon, banker Nucingen, du Tillet, besteci Conti, kısacası her sahanın şeytana pabucunu ters giydiren en yaman dolap çevirenleri, bir de Florine'in tanışları olan kantocu kızların, dansözlerin, aktrislerin dostları girip çıkmaktaydı. Bu topluluktaki insanların birbirini sevdiği kadar, birbirinden nefret ettikleri de olurdu. Meşhur olmanın kabul edilmeye yettiği bu alt tabakadan ev, adeta aklın kötü bir mekânı, zekânın bir zindanıydı: Oraya kitabına uydurup bir servet

yapmadan, on yıl sefalet çekmeden, bazı tutkuların tadını almadan, kitaplarıyla veya yelekleriyle, bir piyesiyle veya güzel giyinişiyle olsun, şöyle böyle bir şöhret yapmadan girilemezdi. Burada bir sürü dolap döndürülür, kolay servet yapma yolları araştırılır, bir gün önce kendi kışkırtmaları yüzünden meydana gelen karışıklıklar alaya alınır, borsadaki iniş çıkışlar tartışılırdı. Bu evde her adam tuttuğu yanın eleştirisini, kendine bir zarar gelmeyeceğinden emin olarak, rahatça yapabilir, hasımlarının derin bilgisini, uygulamadaki ustalığını açıkça itiraf edebilir, hiç kimsenin söylemeye cesaret edemediği bazı düşünceleri dile getirebilirdi. Yani burada her şeyi yapmaya gücü yeten insanlar için her türlü şey söylenebilirdi. Ama kapıdan çıkar çıkmaz, herkes kendi kanısının örtüsüne bürünürdü. Paris, dünyamızda bütün zevklerin, bütün kötülüklerin, bütün kanıların saygıyla kabul edildiği, her düşünceye kibarca açık böyle evlerin bulunduğu tek yerdir. İşte bundan ötürü, Florine ille de ikinci sınıf bir tiyatro oyuncusu oyarak kalmaya mahkûm biri değildi. Zaten Florine'in hayatı ne başıboş bir hayat, ne de arzulanacak bir hayattır. Çoğumuz Tiyatronun bir kadına sağladığı muhteşem kuralın etkisine kapılıp, onu sürekli bir karnaval sevinci içinde yüzüyor sanır. Kapıcı odalarına gömülmüş, bir tavan arasında barınan birçok zavallı kadın yaratık, bir temsil sonrası tiyatro çıkışında, hemen kendini de incilerin, elmasların, altın yaldızlı elbiselerin, şatafatlı kordonların içinde, saçları etrafa ışıklar saçarken görür; alkışlanmanın, elden ele kapışılmanın, tapınılmanın, el üstünde taşınmanın hayalini kurar. Ama bir tiyatro sanatçısının gitmezse cezalandırılacağı provalarda bulunmaya, piyesten aynı parçaları okumaya, Paris'te yılda iki veya üç yüz piyesin oynandığı böyle bir zamanda, durmadan yeni roller aramaya mahkûm bu koşu atı hayatının içyüzünü hiç kimse bilmez.

Florine her temsilde iki üç defa kostüm değiştirir, tiyatrodaki odasına bitkin, adeta ölü gibi dönerdi. Yüzünün akını, kırmızısını vermek, hele on sekizinci yüzyıla ait bir piyeste rol almışsa, yüzüne sıvanan pudrayı silmek için, ayna başında büyük bir çaba sarf etmesi gerekirdi. Akşam yemeğini yemeye vakti zor bulurdu. Bir aktris bir piyeste oynadığı zaman, ne yiyip içebilir, ne de merhaba deyip biriyle konuşabilir. Florine'in bir kaşık çorba içecek vakti yoktur. Şimdilerde, artık gece yarısından sonra biten bu temsillerden dönüşünde gece tuvaleti yapmayacak, ona buna talimat vermeyecek mi? Gecenin birinde, ikisinde yatıp, sabah rolünün bir kere daha üstünden geçmek, kostümlerini istemek, onlar hakkında talimat vermek, geldiğinde bir kere üstüne giyip denemek, sonra öğle yemeğini yemek, kendine gönderilmiş iltifat pusulalarını cevap vermek üzere gözden geçirmek, sahneye giriş ve çıkışlarını ayarlamak üzere perdecilerle birlikte çalışmak, bu ay için gerekli şeyleri satın alırken geçen ayın hesaplarını yüz akıyla kapatmak üzere, sabahın köründe kalkmak zorundadır. Mesleğiyle birlikte dinî görevleri de yüklenen ve sırtında at kılından bir papaz gömleğiyle gezerek kilisenin bütün vecibelerini yerine getirmiş, tiyatro oyuncusu Aziz Genest[49] zamanından bu yana, sanırız, Tiyatro böylesine yoğun bir faaliyete ihtiyaç göstermemiştir. Birçok kere Florine, canı kırlarda keyfince çiçek toplamayı çektiği zaman, bir hastalık bahanesi uydurmak zorunda kalırdı. Tamamen alışkanlıkla sürdürülür hale gelen bu işler zinciri, girişilen entrikalarla, kırılmış bir gururun kederiyle, yazarların yaptıkları tercihlerle, başkalarından kaçırılmış veya kaçırılacak rollerle, erkek oyuncuların istekleriyle, bir rakibenin fitnelikleriyle, yöneticilerle ve gazetecilerle düşülen anlaşmazlıklarla, gün içinde ayrı bir gün gerektiren bütün bu şeylerle kıyas kabul edecek cinsten değildir. Florine'in tiyatro hayatında şimdiye kadar, henüz sanattı, tutkuların ifadesiydi, mimik incelikleriydi, bin bir dürbünün bütün ihtişamın izleri keşfettiği ve Talma'nın, Lekain'in, Baron'un, Contat'nın, Clairon'un, Champmeslé'nin[50] bütün hayat ve düşüncelerini hasrettikleri sahnenin talepleriydi, işte bütün bunların üstünde durulmaya hiç vakit olmadı. Bu cehennemden beter kulislerde onurun cinsiyeti yoktur: Kadın olsun, erkek olsun, parlayan sanatçı karşısında kadınlı erkekli düşmanlar bulur. Maddî durumuna gelince, Florine aldığı teklifler ne kadar parlak olursa olsun, kostümler bir yana, çok miktarda uzun eldivenle ayakkabı gerektiren tiyatro kıyafetine para yetiştiremiyordu. Gece tuvaletiyle, şehir içinde dolaşırken kullanılacak giyim kuşam da cabası. Böyle bir hayatın üçte biri dilenmekle, ikinci üçte biri kendine yer etmekle, sonuncusu da yerini korumakla geçer: Hepsi de emek ister. Eğer bu durumda mutluluğa delicesine, dört elle sarılınmışsa, böyle hırsızlama, ender erişilen bu duygunun, nice zaman beklenmiş, istemeye istemeye yaşanmış iğrenç zevkler ve alt sıralardaki seyirci koltuklarından gelen gülümseyişler arasında, tesadüfen bulunmuş olmasındandır. Raoul'ün gücü Florine'e koruyucu bir kral asası gibi gelmişti: Onu tasalarından, sıkıntılarından kurtarıyordu. Bir zamanlar büyük senyörlerin metresleri, şimdi de küçük bir gazetede biricik gözbebeğini üzen küçük bir haber çıkınca, gazetecilere yalvarıp yakarmaya koşan bazı ihtiyar âşıkların sevgilileri için yaptıkları gibi. Ona bir âşıktan fazla değer veriyor, eşsiz bir destek gözüyle bakıyordu. Bir baba gibi özen gösteriyor, bir koca gibi aldatıyordu. Ama her şeyini onun için feda ederdi. Raoul, onun sanatçı vakarı, onurunun dokunulmazlığı ve tiyatrodaki geleceği için gerekli olan her şeye sahipti. Büyük bir yazarın koruyuculuğu olmayınca, büyük aktris de olunmaz: Champmeslé varlığını Racine'e, Mars ise Monvel'e ve Andrieux'ye[51] borçludur. Florine'e gelince, Raoul için ne yapabilirdi ki! Oysa ona yararlı olmak, onun için vazgeçilmez birisi haline gelmeyi çok isterdi. Alışkanlığın yarattığı bağlılığa güveniyordu. Evini her an onun hizmetine vermeye, sofrasının lüksünü onun tasarıları, onun dostları için kullanmaya hazırdı. Kısacası, Madam Pompadour XV. Louis için ne idiyse, Florine de Raoul için o olmayı özlüyordu. Nasıl bazı gazeteciler Raoul'e imreniyorlarsa, aktrisler de Florine'in durumuna gıpta ediyorlardı. Şimdi, insan zekâsının birbirine ters ve zıt şeylere

duyduğu eğilimin bilincinde olan kişiler anlayacaktır ki Raoul, bu inişli çıkışlı, hacizlerle ve şölenlerle, maddî sıkıntılar ve sefahat âlemleriyle dopdolu, on yıllık hırpanî bohem hayatından sonra, cömert bir hanımefendinin, Madam de Montcornet'nin tatlı ve uyumlu evine, temiz ve iffetli bir aşka kavuşmak arzusuyla gitmişti. Aynen, Kontes Félix de Vandenesse'in, mutluluğun tekdüze hale getirdiği bir hayattan çıkıp tutkunun acılarına dalmak istemesi gibi. Hayatın bu kanunu ancak zıt renklerle var olabilen bütün sanatların da kanunudur. Bu kaynağa ihtiyaç duyulmadan verilen eser dehanın son sözüdür. Bir Hıristiyan için manastıra kapanmanın en son amel oluşu gibi.

Raoul eve döndüğünde Florine'in oda hizmetçisiyle göndermiş olduğu birkaç kelimelik bir pusula buldu. Gözlerinden akan uyku pusulayı okumasına engel oldu. Hayatında yaşamadığı tatlı bir aşkın taze zevkleri içinde yatağa girdi. Birkaç saat sonra Raoul bu pusuladan, Rastignac gibi de Marsay'in de kendisine açık etmediği bazı önemli haberleri okudu. Aktris bir boşboğazdan Meclis'in önümüzdeki oturumun sonunda dağılacağını öğrenivermişti. Raoul derhal Florine'in evine gitti ve gelmesini söylemek üzere onu Blondet'ye yolladı. Oyuncunun özel dairesinde, Raoul ile Blondet ayaklarını ocağa uzatıp, Fransa'nın 1834 yılındaki siyasî durumunu incelediler. Talih hangi tarafın yüzüne gülecekti acaba? Katı cumhuriyetçileri, başkancı cumhuriyetçileri, cumhuriyetsiz cumhuriyetçileri, hanedansız meşrutiyetçileri, hanedanlı meşrutiyetçileri, hükümetçi muhafazakârları, mutlakiyetçi hükümetçileri, sonra tavizci sağı, aristokratik sağı, meşrutiyetçi sağı, V. Henri'ci sağı ve X. Charles'cı sağı bir bir gözden geçirdiler. Mukavemet Partisi'yle Hareketçi Parti'ye gelince, bu konuda kararsızlığa yer yoktu: Ölüm kalım savaşı veriyorlardı.

O sıralar, bütün siyasi görüş ayrılıklarını temsil eden gazeteler kalabalığı hep bir ağızdan, siyasi ortamdaki, bir askerin "boşuna çaba" diyeceği cinsten bu korkunç kargaşayı suçlamaktaydı. O günün en aklı başında, ama kendine değil de, başkasına öğüt verirken en aklı başında, hani şu sadece kendi davalarını berbat eden avukatlar vardır ya, onlara benzeyen gazetecisi Blondet'nin, bu özel tartışmalarda üstüne yoktu. Nathan'a keskin dönüşler yapmamasını öğütledi:

— Napolyon, dedi, "genç cumhuriyetler köhnemiş monarşilerden yaratılamaz" demişti. Onun için azizim gelecekteki Meclis'te ortanın solunun yaratıcısı, destekçisi ve kahramanı haline gel. Bir kere kendini kabul ettirip hükümete kapağı attın mı, gerisi çantada keklik, hangi fikir ağır basarsa ondan yana olursun!

Nathan mutlak söz sahibinin kendi olacağı günlük siyasî bir gazete çıkarmaya, Basın piyasasındaki sıradan, küçük gazetelerden birini bu gazeteye bağlamaya ve büyük bir Dergiyle de işbirliği yapmaya karar verdi. Çevresinde basın yoluyla yükünü tutanlara dair o kadar çok örnek vardı ki, Nathan sırf bu işe bel bağlamaması yolunda Blondet'nin verdiği tavsiyeyi dinlemedi. Blondet kötü bir vurgun dönemi yaşandığını, ortalığın gazete kaynadığını, bunların abone kapabilmek için birbiriyle yarıştığını ve Basının ona çok yıpranmış geldiğini anlattı. Raoul sözüm ona dostluklarından ve cüretinden aldığı güçle başını doğrulttu, kurumlu bir hareketle ayağa kalktı:

— Başaracağım! dedi.

— Cebinde meteliğin yok!

— Maceraya gireceğim!

— Macerayla olmaz!

— Olmazsa olmaz, ne yapalım dedi Nathan.

Arkasında, onu delirdi sanan Blondet'yle birlikte

Florine'in dairesine koştu. Sonra orada yığılı olan zengin eşyaya açgözlülükle baktı. Blondet o zaman onun zihninden geçeni anladı:

—Yüz bin franktan fazlaya gider, dedi.

Raoul, Florine'in muhteşem yatağı önünde iç çekerek:

— Eder o kadar, dedi, ama bu daireye ait bir tek toplu iğneyi satmaktansa, bulvarın ortasında işportacılık yapmayı ve kalan ömrümü kızarmış patatesle geçirmeyi tercih ederim.

— Zaten bir tek toplu iğne değil satacağın, dedi Blondet, hepsi! İhtiras ölüm gibidir, her şeye birden el koymak ister, hayatın bir adım ardından yürüdüğünü bilir.

—Hayır! Bin kere hayır! Daha dün tanıdığım kontesten her şeyi kabul edebilirim de, Florine'i içinde yaşadığı kabuğundan çekip çıkarmak! Bu nasıl yapılır!

Blondet soğuk bir ifadeyle:

— Darphanesini tersine çevirmekle, dedi. Bir şeyleri yerinden oynatmadan olmaz. İş ciddi.

Birdenbire yanlarında bitiveren Florine, Raoul'e:

—Anladığım kadarıyla, dedi, sen tiyatro yerine siyasetle uğraşacaksın.

Raoul, onu boynundan tutup alnından öperken:

— Evet güzelim, dedi, evet. Niye suratını astın? Ne kaybedersin ki? Bir bakan, sahnelerin kraliçesine bir gazeteciden daha iyi iş bulamaz mı? Yoksa artık kimseler sana rol vermeyecek, turneye çıkamayacak mısın sanıyorsun?

— Parayı nerden bulacaksın?

— Amcamdan.

Florine, Raoul'ün amcasını iyi tanıyordu. Bu, tefeciden borç para almak demekti. Halk ağzında halam kelimesi de, aynı şekilde, rehin bırakarak borçlanma anlamına geliyordu.

Blondet, omzuna dokunarak, Florine'e:

— Merak etme küçük pırlantam, dedi. Ben ona, bütün avukatlar gibi gözü Adalet bakanlığında olan Massol'ün, milletvekili olmak arzusundaki du Tillet'nin, halen küçük bir gazeteyi arka planda idare eden Finot'nun, gönlünde Meclis kâtipliği yatan ve şu anda bir dergide çalışan Plantin'in yardımlarını sağlayacağım. Evet, onu kendinden bile koruyacağım. Lousteau günlük makale yazarı olacak, ciddi eleştirmenliği Claude Vignon yüklenecek, Félicien Vernou gazetenin iç işlerine bakacak, avukat da fiilen çalışacak, du Tillet Borsa ve Sanayi konularıyla meşgul olacak, biz de bir araya gelmiş bunca efendi ve bunca kölenin işi nereye vardırdıklarını göreceğiz.

— Vücudu veya ruhu yaralanmış insanların gittiği yere, dedi Raoul, ya hastaneye ya da bakanlık kürsüsüne.

— Onlarla işi bağlamak için ne zaman görüşeceksiniz?

Raoul:

— Beş gün sonra, burada, diye cevap verdi.

Florine, doğal bir tavırla:

— Gerekli parayı söyler misiniz bana, diye sordu.

— Hem avukat, hem du Tillet ve Raoul, her biri yüzer bin frank katmadıkça, bu işe girişemezler, dedi Blondet. Gazete ancak bu durumda on sekiz ay çıkabilir. Bu zaman süresi Paris'te bir gazetenin yaşayabilme veya kapanma ölçüsüdür.

Florine bir yüz hareketiyle hafifçe onayladı. İki dost davetlilerle, yani kalemler, kafalar ve çıkar erbabıyla bağlantı kurmak için bir arabayla yola koyuldu. Güzel aktris de biri mobilyacı, biri antikacı, biri tablocu ve biri de mücevheratçı olmak üzere dört tacir getirtti. Bunlar sanki Florine ölmüş de eşyaları satılıyormuş gibi, evin mahremiyetine girdiler, her şeyi bir bir hesapladılar. Florine onları iyi bir fırsat yakaladık diye ellerini ceplerine atmamaya kalkışmaları halinde, eşyayı artırmaya çıkarmakla tehdit etti. Ortaçağa ait bir rolde bir İngiliz lordunun gönlünü çeldiğini, fakir görünmek için menkul varlık olarak neyi var neyi yok, hepsini elden çıkaracağını, kendine Rothschild'lere taş çıkartacak tarzda döşenmiş, muhteşem bir konak aldıracağını söylüyordu. Onları kandırmak için ne yaptıysa, yüz elli bin değerindeki bütün bu eşyalara altmış bin franktan fazla vermediler. Birkaç lira için lafı uzatmayacağını söyleyen Florine, seksen bin verdikleri takdirde, yedi gün sonra gelip bütün eşyayı alıp götürmelerini söyledi.

— Tamam mı? İster alın, ister bırakın, dedi.

Pazarlık bitmişti. Tacirler gittiğinde Florine, Davut Peygamber'in tepeleri[52] gibi, yerinde hop hop hopladı, bin bir delilik yaptı. Bu kadar zengin olduğuna bir türlü inanamıyordu. Raoul geldiğinde ona kızmış rolüne büründü. Terk edildiğini söyledi, Bu durum hakkında düşünmüştü: Erkekler bir sebebi olmadıkça, ne bir partiden diğerine, ne de Tiyatro'dan Meclis'e geçerlerdi. Demek ki bir rakibesi vardı! İşte içgüdü denen şey budur! Aşkının ebedîliğine yeminler etti. Beşinci gün dünyanın en muhteşem yemeğini verdi. Şarap, şaka, bağlılık ve iyi arkadaşlık ve ciddi dostluk yeminleri seli arasında kurulacak gazete vaftiz edildi. Şu anda aklımızda yok ama, takılan isim, Libéral, Communal, Départemental, Garde National, Fédéral, Impartial filan gibi "al" ile biten ve pek de kulağa hoş gelmeyen bir isimdi. Edebiyat dünyamızda, yazıldıkları çatı aralarında yaşanmaları pek de mümkün olmayan sefahat âlemlerine ait yapılmış onca tasvirden sonra, bir de Florine'in evinde o gece yaşanmış olanı anlatmaya kalkmak pek kolay iş değil. İyisi mi, biz bu işi bir tek cümleyle halledelim. Sabaha karşı saat üçte Florine, misafirlerinden hiçbiri orayı terk etmemiş olduğu halde, sanki odada hiç kimse yokmuş gibi soyunup yatağına girebildi. Her biri kendi alanında o çağın meşalesi olan bu insanlar kütük gibi uyumaktaydı. Sabahleyin, ünlü aktrisin lüksünü kaldırıp götürmeye gelen ambalajcı, komisyoncu ve hamalların onları birer ev eşyası gibi yerlerinden kaldırıp döşemeye bıraktıklarını görünce, Florine kendi kendine gülmeye başladı. Bütün o güzel eşya yığını işte böylece kaldırılıp götürüldü. Florine'in bütün hatıraları dükkânlara sürülmüş oldu. Oralardan geçen herhangi biri onları görse, lüksün nadide çiçekleri olan bu eşyaların nerede ve hangi şartlarda satın alınmış olduğunu, mümkün değil, tahmin edemezdi. Florine'in vazgeçilmez eşyaları, sadece o akşama kadar olmak şartıyla yerinde bırakıldı: Karyolası, masası ve misafirlerine kahvaltı ikram edebilmesi için sofra takımı. Bütün bu büyük başlar, zenginliğin görkemli örtüsü altında uyuyup kaldıktan sonra sefaletin, kaplamalarının altı uyumsuz gariplikleri, Opera dekorlarının gerisindeki sicimler gibi

görkemini bozduğu, çivi izleri dolu, soğuk ve çıplak dört duvarı arasında uyandılar.

Davetlilerden biri olan Bixiou:

— Vah, vah, Florine! diye bağırdı. Zavallı kızı haczetmişler. Dalın ceplerinize, üstümüze düşen borcu ödeyelim!

Bu sözü duyar duymaz herkes ayağa fırladı. Bütün cepler boşaldı ve ortada otuz yedi frank birikti. Raoul bu parayı alaylı alaylı gülümsemekte olan Florine'e uzattı. Keyfi yerinde haspa, yastığından başını doğrulttu ve eliyle yatak çarşafının üstündeki, bir zamanlar kibar bir fahişenin aşağı yukarı bir yılda kazanıp biriktirdiği kadar bir kâğıt para tomarını gösterdi. Raoul, Blondet'ye seslendi.

— Anladım, dedi Blondet, bize söylemeden meseleyi halletmiş bu düzenbaz. Aferin küçük meleğim!

Bu söz, henüz orada bulunan birkaç misafirin muzaffer ve yarı soyunuk aktrisi yemek odasına taşımalarına sebep

oldu. Bankerler ve avukat gitmişti. Akşam, Tiyatroda Florine'nin itibarı göz kamaştırıcıydı. Yaptığı fedakârlık ağızdan ağıza dolaşıyordu. Rakibesi fuayede ona:

— Yeteneğim için alkışlanmayı tercih ederdim, dedi.

Florine:

— Sadece sevabına alkışlanmış olanlar için tabii bir arzu, diye cevap verdi.

Geceleyin oda hizmetçisi Florine'in kalan eşyasını

Raoul'ün Sandrié ara sokağındaki dairesine taşıdı. Gazetecimiz, gazete bürosu olarak tutulan evde kalacaktı.

Temiz yürekli Madam de Vandenesse'in rakibesi işte böyle biriydi. Raoul'ün hayalhanesi görünmez bir halka gibi, tiyatro oyuncusuyla kontesi birbirine bağlıyordu. XV. Louis zamanında, bir düşesin Lecouvreur'ü[53] zehirleyerek koparıp attığı korkunç halkaydı bu. Hakarete uğramışlık duygusunun çapı düşünüldüğünde kolay anlaşılabilecek bir intikam.

Florine başlarda Raoul'e, ihtirası yüzünden hiçbir zorluk çıkarmadı. Onun, kalkıştığı çetin girişimde, para yönünden düşebileceği açmazları tahmin etti, turneye çıkmak üzere altı aylık bir izin istedi. Raoul işlemleri çarçabuk yürüttü ve kendini Florine'e daha pahalıya getirecek şekilde sonuç aldı. La Fontaine'in masalındaki, hemşehrileri çene çalarken onlara yemek bulan köylünün sağduyusuyla Florine, bu şöhrete aç adam iktidar avına çıkarken, taşrada ve yurtdışında yükünü tutmaya gitti.

Şimdiye kadar pek az ressam, aşkı yüksek tabakalardaki haliyle tablolaştırabilmiştir. Yani haşmet ve gizli azaplarla dolu, en aptalca, en basit belirtiler yüzünden baskı altında tutulmuş, çok kere bıkkınlıklarda yarıda kesilmiş halde. Onu biz belki burada şurasından burasından yakalayabildiğimiz halleriyle göreceğiz. Leydi Dudley'in verdiği baloda her ikisinden de en masumane bir beyan gelmediği halde, ertesi gün Marie, Raoul'ün kendisini hayallerinde yaşattığı biçimde sevdiğine inanıyor; Raoul de Marie'nin kendisini âşık olarak seçtiğinden şüphe bile etmiyordu. Ne birinin ne ötekinin, erkeklerle kadınların böyle kötü bir kadere ulaşma yolunu kısaltma çabasına düşmesine rağmen, amaca çabucak vardılar. Raoul, sıradan zevklere doymuş biri olarak ideal bir dünya yaratmayı özlüyordu. Marie'ye gelince, bir hata işliyor olma düşüncesinden uzak olduğu için, önüne açılan bu dünyanın dışına çıkmayı aklına bile getirmiyordu. Böylece dünyada hiçbir aşk gerçekte Raoul'le Marie'nin aşkı kadar saf ve masum olmamıştır. Ama hiçbir aşk da düşüncede, onlarınki kadar sevgiyle, coşkuyla dolup taşmamıştır. Kontes kendini, ta şövalyeler çağına ait, ama tümüyle modernleşmiş soylu düşünceler içine bırakmıştı. Üstlendiği rolün havası içinde, kocasının Raoul'e duyduğu tiksinti aşkı için artık bir engel değildi. Raoul'ün değeri onun gözünde, başkaları ne kadar küçültürse, o kadar büyürdü. Şairin ateşli sözleri kalbinden çok bağrında yankılar uyandırmıştı. Onda arzuyu harekete geçiren iyilikseverlik duygusuydu. İyilikseverlik, bu faziletler kraliçesi kontesin gözünde bütün heyecanları, bütün zevkleri, aşkın bütün haşinliğini sevilir kılmıştı. Raoul için, insandan bir Rahman olmak Marie'ye güzel geldi. Ne tatlı bir düşünce! Beyaz ve narin elleriyle, ayaklarını kilden görmek istemediği bu deve destek vermek, nerede eksikse oraya hayatı getirmek, büyük bir kaderin gizliden gizliye yaratıcısı olmak, talihiyle mücadele halindeki dâhi bir insana yardım ellerini uzatmak, onun dizginlerini kendi elinde tutmak, bir savaş oyununa katılırken göğsüne takacağı şeridi işlemek, mızrağını, gürzünü eline tutuşturmak, büyülere karşı muska, yaraları için merhem olmak! Marie'nin yetiştiği gibi yetişmiş, onun gibi dindar ve asil bir kadın için aşk, tatlı bir iyilikseverlik olarak ortaya çıkacaktı. Cüreti buradan gelmektedir. Saf duyguları, yosmaların hayâsızlığını andıran mağrur bir aşağı görme duygusuyla bozulur. Kontes, aklınca böyle bir şeyin evliliğe olan inancına bir zarar vermeyeceğine inanır inanmaz, kendini coşkuyla Raoul'ü sevmenin zevkine bıraktı. O zaman hayattaki en basit şeyler bile gözüne güzel görünür oldu. Yalnız başına Raoul'ün hayaliyle düşünceye dalabileceği tek yer olan özel dairesi duygularının bir tapınağı olup çıktı. Yazı takımına kadar oradaki her şey ruhunda, mektuplaşmanın verdiği bin bir zevki uyandırıyordu. Okuyacak, saklayacak, cevap verecekti. Tuvalet, kadın hayatının, artık bıktığını

sandığı veya hiçbir zaman tam anlamamış olduğu bu muhteşem şiiri ona, şimdiye kadar fark edemediği bir tılsıma sahipmiş gibi geldi. Evet, tuvalet bütün kadınlar için neyse, bir anda onun için de aynı şey oldu: Gizli düşüncelerin kararlılıkla dışavurulması, bir dil, bir sembol. Sevdiğini memnun etmek, ona gurur vermek için inceden inceye düşünülmüş bir süsün insana verdiği ne çok zevk vardı! Kendini saf saf, Parisli kadınların hayatını o kadar oyalayan ve evlerinde, üstlerinde başlarında onlara bin bir anlam kattığını gördüğümüz, insanda hayranlık uyandıran zarafet oyunlarına bıraktı. Sadece kendi keyfi için mağazalara, modaevlerine, terzilere koşan kadın sayısı pek azdır. Yaşlı kadınlara gelince onlar artık süslenmezler bile. Gezerken bir vitrin camı önünde bir an duran bir kadın çehresi görürseniz, onu iyiden iyiye inceleyin. Aydınlık alınlarda, umuttan parlayan gözlerde, dudaklarda gezinen gülümsemelerde şu cümleyi okuyacaksınız: "Acaba beni böyle daha mı çok beğenecek?"

Leydi Dudley'in balosu perşembe gecesi verilmişti. Pazartesi günü kontes, Raoul'ü orada muhakkak göreceğini umarak Opera'ya geldi. Gerçekten de Raoul, koltuk sıralarına inen merdivenlerden birinde dikilmiş durmaktaydı. Kontesin locasına girdiğini görünce, bakışlarını o tarafa çevirdi. Madam de Vandenesse, âşığının üstüne başına özen göstermiş olmasını büyük bir keyifle seyretti. Gündelik hayatında her zaman zarafet kurallarını hiçe sayan bu adamın şimdi, çevresinde yapılan büklümlerinde parfümlerin bin bir yansımayla parıldadığı, özenle taranmış saçları vardı. Yeleği modaya uymuştu. Yakası düzgün, gömleğinin pilileri kusursuzdu. Revaçtaki bir âdete uygun olarak tuttuğu sarı eldivenin altında elleri kontese çok beyazmış gibi geldi. Raoul'ün kolları, sanki portresi yapılıyormuş, o da poz veriyormuş gibi göğsünün üstünde kenetlenmişti. Üstünden bütün salona karşı müthiş bir kayıtsızlık ve gizleyemediği bir sabırsızlık akıyordu. Gözleri, başı önüne eğik olmasına rağmen, Marie'nin kolunu dayadığı, kırmızı kadife kaplı locanın kenarına dikilmiş gibiydi. Locanın öteki köşesinde oturan Félix, Nathan'a sırtı dönük vaziyetteydi. Zeki kontes, Raoul'ün sırtını dayadığı sütunu görebilecek şekilde oturmuştu. Demek ki Marie, bu kadar kısa bir zaman içinde bu fikir adamını giyim kuşam konusundaki hinliğinden vazgeçirmişti. Kadınların en sıradan olanı kadar en seçkini de, birisi üzerindeki nüfuzunun ilk belirtisini işte bu türden değişikliklerde bularak

sevinçten deliye döner. Her değişiklik bir kölelik itirafıdır. Kontes, saygın olmayan akıl hocalarının sözlerini hatırlayarak, içinden, "Hakları var, anlaşılmış olmanın mutluluğu çok büyük!" diyordu. İki âşık, hiçbir şey kaçırmayan o çabuk bakışlarla bütün salonu gözden geçirirken, bir an kaçamak yollu göz göze geldiler. Bu, birbiri için, hasret ateşiyle yanan kalplerine serinlik saçan semavî bir çiy damlası oldu. Raoul'ün gözleri, "Burada bir saattir cehennemi yaşıyorum, şimdi cennetin kapıları açılıyor önümde" diyordu. Kontesin bakışları, "Orada olduğunu biliyordum, ama serbest değilim ki!" diye cevap veriyordu. Hırsızlar, casuslar, âşıklar, diplomatlar ve nihayet bütün köleler, sadece onlar, bakışın derinliklerine inebilir, sevincini tadabilir. Yalnız onlar canlılık dolu bu ışıkta zekâyı, sevgiyi, ruh inceliğini, gazabı ve hainliği ayırt edebilirler. Raoul aşkının, zorunluluğun mahmuzları altında depreştiğini ve engeller önünde devleştiğini hissetti. Tünediği basamakla Kontes Félix de Vandenesse'in locası arasında otuz adım ya var ya yoktu ama, bu mesafeyi aşıp geçmek onun için imkânsızdı. Şimdiye kadar arzuyla zevk arasındaki mesafeyi hep kolayca aşabilmiş, içi içine sığmayan böyle bir insanda, bu bir adımlık ama aşılmaz uçurum, olduğu yerden kontesin locasına kaplan gibi sıçramak arzusunu doğuruyordu. Hırsından kendi kendini yediği bir anda zemini yoklamak istedi. Görünür bir şekilde kontesi selamladı. O da ona kadınların kendini ağırdan satan, hayranlarında yeniden bir davranış gösterme cesareti bırakmayan, horlayış dolu, hafif baş eğmelerden biriyle cevap verdi. Kont Félix, karısını kimin selamladığını görmek için başını o tarafa çevirince Nathan'ı fark etti. Katiyen selam filan vermedi. Ondan cüretinin hesabını sorar gibiydi. Sonra şüphesiz, selamındaki, aslında sahte olan, ince alayı onaylayan bir şeyler söyleyerek başını karısına doğru çevirdi. Belli ki, bu locanın kapısı, o anda Félix'e korkunç bir bakış fırlatan Nathan'a tamamen kapalıydı. Gören herkes bu bakışta Florine'in şu sözlerindeki ifadeyi sezinlerdi: "Görürsün, dünyayı başına dar edeceğim ben senin!" Zamanın en küstah kadınlarından biri, Madam d'Espard bütün olup bitenleri locasından takip etmişti. Bir anlamı olmayan bravolarla sesini biraz yükseltti. Yeri onun locasının üst tarafına düşen Raoul, sonunda ona doğru döndü, selamladı ve karşılığında, "Oradan kovuldunuzsa buraya buyurun!" demeye gelen bir gülümseyiş aldı. Raoul sütununu terk etti ve Madam d'Espard'ın locasına yöneldi. Bu ufak tefek Mösyö de Vandenesse'e, Şöhretin de Asalet kadar değerli olduğunu ve Nathan'ın önünde menteşelerini koyvermeyecek hiçbir zırhlı kapının bulunmadığını anlatmak için orada gözükme ihtiyacını duydu. Markiz onu öne, kontesin tam karşısına oturmaya zorladı. Bir an önce konuya girmek istiyordu.

Madam d'Espard kontesin üstündeki tuvaleti daha dün yayımlanmış bir kitap gibi göklere çıkararak:

— Madam Félix de Vandenesse bu gece çok şahane, dedi.

Raoul:

— Evet, dedi, murabut kuşu tüyleri adamakıllı yakışmış.

Kayıtsız bir havada:

— Anlaşılan çok seviyor, diye ekledi. Evvelki akşam da takmıştı.

Bu eleştiriyle markizin onu düşürmek istediği kibar suç ortaklığından sıyrılmak istemişti.

— Atasözünü bilirsiniz herhalde? diye cevap verdi Madam d'Espard. Her şenliğin bir de ertesi günü vardır.

Laf yetiştirmekte edebi şöhretler, her zaman markizler kadar usta değildir. Raoul işi aptallığa vurdu. Zeki adamların böyle durumlarda başvurdukları son çaredir bu!

Kibar bir edayla markize bakarak:

— Atasözü tam bana göre, dedi.

Markiz gülerek:

— Hadi oradan, diye cevap verdi. Boş versenize! Bu sözünüze inanmam için çok geç! Bırakın bu masum erkek numaralarını. Dün sabaha doğru baloda Madam de Vandenesse'i bu murabut kuşu tüyleriyle görüp çok hoşlanmıştınız. Bunu o da bilmekte. Onun için gene taktı. Sizi seviyor, siz de hayransınız ona. Gerçi biraz çabuk oldu bu ama, ben bunda olağandışı bir şey görmüyorum. Yanılıyor olsam, sevgi putunuzun, resmî görünüşlü bir aşağılamayla girmenize izin verilmeyen locası yerine, benim yanımda olmaktan ve yüksek sesle söylenmesini arzu ettiğiniz şeyleri ancak fısıltı halinde işitmekten öfkeye kapılıp, eldivenlerinizden birini böyle buruşturmazdınız.

Gerçekten de Raoul, eldivenlerinden birini büzüyor, insanı şaşırtan beyazlıktaki eli ortaya çıkıyordu. Gözünü küstahça, hiç ayırmadan bu ele diken markiz:

— Sizden toplum içinde kimseye yapmadığınız fedakârlıklar elde etti, dedi. Başarısından keyif duyuyor olmalı. Şüphesiz biraz da böbürlenecektir. Ama onun yerinde ben olsam, belki daha fazlasını yapardım. Bir zamanlar zeki bir kadındı sadece, şimdi deha sahibi bir kadın olma yolunda. Onu bize, yazmayı pek iyi becerdiğiniz, o tatlı kitaplarınızın birinde tasvir edersiniz artık. Ha! Azizim sakın Vandenesse'i de unutmayın. Benim için yapın bunu. Gerçekten de kendinden çok emin! Mitolojinin, dendiğine göre, her türlü beladan uzak tek tanrısı olan Olympos dağındaki Jüpiter'e yaraşır bu hava es geçilmemeli.

— Madam, diye sesini yükseltti Raoul, şayet duygularımı ve aşkımı ticaret metaı haline sokacağımı farz ediyorsanız bana çok aşağılık bir ruh atfediyorsunuz. Böyle bir edebî alçalmaya düşmektense, İngilizlerin kadının boynuna bir ip geçirip onu pazara sürükleme âdetini tercih ederim.

— Ama ben Marie'yi tanırım, bunu sizden talep edecek.

Raoul kızgınlıkla:

— Mümkün değil, dedi.

— Onu bu kadar iyi tanıyorsunuz, desenize?

Nathan oyun kurmakta birebirken, şimdi kendini başkasının kurduğu bir oyunun içinde bulunca, düştüğü hale kendi de gülmeye başladı. Sahneyi göstererek:

— Oyun artık orada değil, dedi, sizde.

Dürbünü aldı ve gerginlikten kurtulmuş vaziyette salonu incelemeye koyuldu.

Markiz, yan gözle ona bakarak:

— Çok mu kızdınız bana? dedi. Sırrınızı hep biliyor olamaz mıyım? Bakın, kolayca barış yapabiliriz. Evime gelin. Kabul günüm çarşambalarıdır. Bakın, siz gelin, göreceksiniz, sevgili

kontesiniz bir seferini bile atlamayacaktır. İddiaya girerim. Birkaç kere saat dörtle beş arasında geldiğini hatırlıyorum. Ev sahibeliğini iyi beceririm. O saatte kabul ettiğim bir avuç insana sizi de katarım.

Raoul:

— Ooo! dedi. Bak şu dünyanın işine, bir de sizin için kötü derler.

— Bana mı, dedi, yeri gelince öyleyimdir. İnsan kendini savunmamalı mı? Ama sizin kontesiniz var ya! Hayranımdır ona, çok sevimlidir. Bütün âşıkların, hatta sıladaki onbaşının ağaç kabuklarına rumuz işlerken duyduğu çocuksu sevinçle adı onun kalbine kazılmış ilk kişi siz olacaksınız. Bir kadının ilk aşkı lezzetli bir meyvedir. Bilmem anlatabiliyor muyum? Biz kadınların daha sonraki çağlarındaki özenlerinde, şefkatlerinde daha çok bir bilgelik havası gelir. Benim gibi yaşı geçkin bir kadın her şeyi söyler, hiç kimseden çekinmez, hatta bir gazeteciden bile. Ya öyle işte! Sizleri mutlu etme sırrına biz ancak hazan mevsimimizde vâkıf olabiliriz. Oysa sevmeye ilk başladığımızda mutluyuzdur o kadar. O zaman size gururun bin bir zevkini tattırırız. O çağda bizde her şey çarpıcı bir beklenmedikliktedir. Gönlümüz yapmacıksızlıkla doludur. Siz meyveleri çiçeklere tercih edemeyecek kadar fazla şair ruhlusunuz. Bundan altı ay sonra bekliyorum sizi.

Raoul, bütün suçlular gibi inkâr yoluna saptı. Ama bu yol, bu acımasız gladyatörün eline silah teslim etmek demekti. Parisli kadınların ustası olduğu konuşmaların en zekicesinin, en tehlikelisinin kördüğümüne girince, markizin hemencecik alaylarıyla kullanacağı itirafları ağzından kaçırmaktan korktu. Leydi Dudley'in geldiğini görerek dikkatli bir şekilde oradan uzaklaştı.

İngiliz hatun markize:

— Eee! dedi, İşi nereye kadar vardırdılar?

— Birbirlerini deli gibi seviyorlar. Biraz önce Nathan itiraf etmekteydi.

Kont Félix de Vandenesse'e yılan gibi bir bakış fırlatan Leydi Dudley:

— Onun daha çirkin birisi olmasını isterdim, diye cevap verdi. Gerçi Nathan da benim istediğim gibi biri ya. Evliliğinin ilk günlerinde iflas bayrağını çekmiş, bunun yarattığı sefalet içinde de can vermiş Yahudi bir antikacının oğlu. Ama annesi Katolikti. Ne yazık ki bir Hıristiyan olarak yetiştirdi onu.

Nathan'ın bin bir özenle gizlediği bu hayat hikâyesini Leydi Dudley öğrenmişti; bundan Vandenesse'in ârına dokunacak sonuçlar çıkarmaktan daha şimdiden büyük zevk duyuyordu.

— Demin evime davet ettim onu, dedi markiz.

Leydi Dudley:

— Dün akşam da ben buyur etmedim mi sanki? diye cevap verdi. Öyle işte meleğim, bazı zevkler insana biraz pahalıya mal oluyor.

O gece, Raoul'le Madam de Vandenesse'in birbirine duydukları karşılıklı sevdanın dedikodusu ağızdan ağza dolaştı. Gerçi hiçbir itiraza uğramadı, inanmayan hiç kimse çıkmadı denemez. Ama dostları, Leydi Dudley, Madam d'Espard ve Madam de Manervile, kontesi o kadar yapmacık bir

telaşla savundular ki, sonunda dedikoduya bir sahicilik havası vermeyi becerebildiler. Raoul, eli mahkûm, çarşamba akşamı Markiz d'Espard'lara gitti, oraya gelen hoş bir toplulukla bir arada oldu. Félix karısıyla gelmemiş olduğu için Raoul'le Marie birbirlerine kelimelerden çok söyleniş tarzıyla anlamlı olan birkaç söz edebildiler. Hakkında çıkarılan söylentilere karşı Madam Octave de Camps tarafından kulağı çekilen kontes, herkesin içindeyken durumunun nazik olduğunu anladı ve bunu Rauoul'e de söyledi.

O zaman bu seçkin toplulukta birbirinden aldıkları bütün zevk, insana sevdiğinin düşünceleri, sesi, hareketleri ve tavrının verdiği derin tat oldu. Gönül çok kere hiç derecesindeki şeylere özlemle bağlanıverir. Bazı kere iki tarafın da gözleri aynı eşyaya takılıp kalır; sanki o eşya, aynı anda akla gelmiş, bir şeyleri hatırlatan, bir şeyleri anlatan bir düşünceyi dile getirir. Bir konuşma sırasında hafifçe öne atılmış bir ayağa, titreyen ele, bir mücevherle oynayan, anlamlı bir tarzda ona dokunan, sıkan, bırakan parmaklara hayran kalınır. Artık ne düşünce, ne dildir konuşan, eşyalardır. Sevdalı bir erkek iç kargaşasını ve diğer her şeyi gördüğü halde hiçbir şeyi görmez görünen gözlerden korkusu yüzünden, sevdiği kadına bir çay fincanını, şekerliği, bilmem hangi şeyi getirmeyi başkalarına bırakırken, eşyalar konuşur. Binlerce arzu, delice dilekler, ateşli düşünceler bakışlara sıkışır kalır. Meraklı bin bir gözden saklanarak ellerin bir an birbirleriyle kavuşmasında uzun bir aşk mektubunun derin anlamı ve bir öpüş tadı vardır. Aşk önü kesildikçe devleşir, her engel büyümesi için bir nedendir. Aşkı elde tutabilmek için, sonunda çoğu aşılmış olmaktan çok lanetlenmiş bu engeller un ufak edilip ateşe atılır. Bu noktada kadınlar, kendi içine büzülen, kaçamak bir bakışta, asabî bir kasılmada, sıradan bir nezaket gösterisinin gerisinde gizlenen dev bir aşkın vardığı bu küçülüşte kendi kudretlerinin enginliğini ölçebilirler. Bütün bir geceyi saçma sapan laflarla geçirdikten sonra, merdivenin son basamağında söylenmiş bir tek kelimeyle bütün meçhul acılarımızın yok oluşunu kim bilir kaç defa tatmışızdır, değil mi? Oysa dünyayı pek az umursayan Raoul, bütün şiddetini nutuklarına kustu ve etrafa kıvılcım saçtı. Sanatçıların pek az katlanabildiği edebildiği aksiliklere olan tepkilerinin yarattığı gürlemeleri herkes işitti. Orlando'ya[54] yaraşır bu öfke, alaylı sözlerini bir tokmak gibi kullanarak her şeyi kırıp parça parça eden bu zekâ gücü, bir kenarda onu dinleyen Marie'yi sersemletti ve oradakileri İspanyol sirkinde gazaba gelmiş süslü bir boğayı seyredercesine eğlendirdi.

Blondet ona:

— Her şeyi kırıp dökmek istesen de boşuna! dedi. Etrafındaki insanları silip atamazsın.

Bu sözler Raoul'ün aklını başına getirdi, içinde bulunduğu ruh halini kavradı ve kızgınlığını göstermeyi bıraktı. Markiz yanına gelerek ona bir fincan çay ikram etti ve Madam de Vandenesse'in işitebileceği bir sesle:

— Gerçekten eğlendirici bir adamsınız. Ara sıra saat dörtte gelin siz bana, dedi.

Bu sözler davetiye yerine geçtiği halde Raoul "eğlendirici" kelimesine bozuldu. Sesini kesip, sahnede olacağı yerde salona bakan aktörler gibi dinlemeye koyuldu. Blondet ona acıdı, kolundan yavaşça bir köşeye çekerek:

— Azizim, dedi, herkesin içinde Florine'in evindeymişsin gibi davranmaktan sakın. Hemen kızılmaz burada. Öyle uzun nutuklar da çekilmez. Ara sıra zekice bir laf kondurulur, o kadar. İnsanları pencereden atmak arzusuyla yanıp tutuştuğun bir anda sakin bir tavır takınılır, tatlı tatlı alay edilir. Tapılan kadını bile diğerlerinden ayırdığın dışa belli edilmez. Yol ortasındaki bir eşek gibi burnunun

doğrultusunda gidilmez. Burada azizim, insan belli kurallara göre sever. Yok, Madam Vandenesse'i dağa kaldıracaksan o başka. Aksi halde kibarca davran. Romanlarından birindeki âşık tipine çok fazla benziyorsun.

Raoul başı öne eğik dinliyordu, ağa düşmüş bir aslan gibiydi.

— Bir daha ayağımı atmayacağım buraya, dedi. Bu çiğnenmiş sakız suratlı markiz, çayını çok pahalıya satıyor bana. Beni eğlendirici buluyormuş! Saint-Just'ün[55] bütün bu adamları niçin giyotinden geçirdiğini şimdi çok iyi anlıyorum!

— Yarın gene geleceksin!

Blondet doğru söylemişti. Tutkular kalleş oldukları kadar gaddardır da. Ertesi gün, epey zaman "gideyim mi, gitmeyeyim mi" arasında bocaladıktan sonra, ortaklarını hayli önemli bir konuşmanın ortasında terk ederek Saint-Honoré mahallesine, Madam d'Espard'ın evine koştu. Kapıda arabacının ücretini öderken, Rastignac'ın şaşaalı arabasıyla geldiğini görünce Nathan'ın gururu zedelendi. Zarif bir araba ve bir uşak edinmeye karar verdi. Kontesin arabası avludaydı. Bunu görünce Raoul'ün sevinçten yüreği ağzına geldi. Marie, arzularının baskısıyla, zembereğin hareketine uymuş bir saat yelkovanı gibi yolundan sapmadan yürümekteydi. Küçük salonda, şöminenin yanında bir koltuğa kendini bırakmıştı. Nathan'ın geldiği haber verildiğinde, ev sahibesinin bakışlarının kendi üstüne çevrileceğini bildiği için, o yana bakmak yerine, onu aynadan seyretti. Bu her yerde böyledir, aşk kapana girince bu küçük kurnazlıklara başvurur: Aynalara, manşonlara, yelpazelere, ne işe yarayacağı ilk başta bilinemeyen ve bir sürü kadının kullanmadan eskittiği bir eşyalar kalabalığına hayatiyet kazandırır.

Madam d'Espard, Nathan'a döndü ve gözüyle de Marsay'yi işaret ederek:

— Mösyö bakan, dedi, siz girerken kralcıların cumhuriyetçilerle anlaştıklarını iddia ediyordu. Bu konuda sizin de bir şeyler biliyor olmanız lazım, değil mi?

— Olsun, dedi Raoul, bunda kötü bir şey yok ki! Aynı şeyden nefret ediyoruz, kinlerimiz ortak, farklı olan aşklarımız, hepsi o kadar.

De Marsay, göz ucuyla Kontes de Vandenesse'le Raoul'ü bir arada süzerken:

— En azından garip bu ittifak, dedi.

Konuşmaya bütün yeni katılanlar gibi kafası siyasetle fazlaca meşgul bulunan Rastignac:

— Uzun sürmez, dedi.

Madam d'Espard kontese:

— Siz ne diyorsunuz bu işe sevgili dostum? diye sordu.

— Siyasetten hiç anlamam.

— O konuya da dalacaksınız madam, dedi de Marsay, ve o zaman katmerli düşmanımız olacaksınız.

De Marsay çekip gittiğinde, Nathan'la Marie onun bu sözünün ne ifade ettiğini bir türlü anlamamışlardı. Rastignac da bakanın peşinden gitti. Madam d'Espard onlara ilk salonun kapısına

kadar eşlik etti. İki âşık, bakanın attığı taşlar üstüne fazla kafa yormadı. Baş başa kaldıkları şu birkaç dakika onlar için büyük bir talihti. Marie elini şevkle Raoul'ün eldivensiz eline uzattı. O da bu eli avucuna aldı ve ancak on sekizinde bir gencin heyecanıyla dudaklarına götürdü. Kontesin gözleri öylesine eksiksiz, asil bir şefkat ifade ediyordu ki, bunu gören Raoul'ün gözlerinde asabî mizaçtaki insanların daima yardımına koşan bir damla yaş belirdi.

— Nerede görebilirim sizi, nerede konuşabiliriz? dedi Raoul. Sesimi, bakışımı, kalbimi ve aşkımı daima gizleyeceksem, ölürüm ben.

Bu gözyaşından duygulanan Marie, havanın kötü olmadığı her gün Koruda[56] onunla gezintiye çıkmayı vaat etti. Bu vaat Raoul'de, Florine'in beş yıl boyunca verdiğinden daha büyük bir mutluluk yarattı.

— Size söylenecek ne çok şeyim var. Bizi mahkûm ettikleri bu suskunluk, bilemezsiniz bana nasıl azap veriyor!

Markiz tekrar salona girdiğinde kontes, cevap vermek gücünü kendinde bulamadan, büyülenmiş gibi Raoul'e bakmaktaydı. Markiz yanlarına gelirken:

— Niye Marsay'ye hiçbir cevap vermediniz bakayım, dedi.

— Ölülere saygı göstermek gerek, diye cevap verdi Raoul. Yoksa can çekiştiğinin farkında değil misiniz? Rastignac da hastabakıcısı. Mirasından pay almayı umuyor.

Kontes yapılacak bazı ziyaretleri olduğunu bahane edip, bu konuya daha fazla bulaşmamak için oradan ayrılmak ister gibi yaptı. Oysa Raoul şu çeyrek saat için, kıymetli zamanından ve en hayatî çıkarlarından feragat etmişti. Marie en girift işler, en zorlu çalışmalarla iç içe geçmiş bu daldan dala konan kuş misali hayatının ayrıntılarını henüz bilmiyordu. İki insan ebedî bir aşkla birbirine bağlandığı zaman her gün ortaya çıkan güçlükleri birlikte yenmenin sınavını vererek, samimiyetle birbirine bağlanarak ortak bir hayatı sürdürür. İki gönül sabah akşam birlikte soluk alıp verircesine, birbirlerinin kederlerini bölüştükleri, aynı merak içinde birbirlerini bekledikleri, bir engel karşısında birlikte tasalandıkları zaman her şey düşünülür. Bir kadın, geç kalmamak için gösterilen çabada nasıl bir aşkın yattığını, koşar adım gelişteki o heyecanı bilir; sıkıntılar, meşguliyetler içindeki kocasının yanında didinir, gider gelir, umutlanır, davranış gösterir. Onun şikâyet mırıldanmalarını kendi dışındaki şeylere yorar. Kuşkuyu kafasından silip atmıştır, yaşanan hayatı bütün ayrıntılarıyla tanır ve değerlendirir. Oysa, onca ateşliliğin, inanamamanın, talebin hüküm sürdüğü, ne birinin ötekini, ne ötekinin onu tanıdığı yeni bir sevdanın başlarında ya da işsiz güçsüz, kapılarında aşkın daima nöbet tuttuğu kadınlar kadar, değerlerini fazla büyüten, her şeyde, hatta bir erkeği mahvedecek bir yanlışı buyururken bile, kendine itaat isteyen kadınların gözünde de aşk, Paris'te ve çağımızda, mümkün olamayacak çabalar ister. Günümüzün monden kadınları, toplumda herkesin emin ve kesin bir yerinin olduğu on sekizinci yüzyıl geleneklerinin hükümranlığı altından daha çıkamamıştır. Çok az sayıda kadın, erkeklerin çoğunun yerlerini yeni yeni yapmakta, şereflerini henüz kazanma yolunda ve bir servet edinme çabasında olduklarını, bütün bunların onları sıkıntıdan sıkıntıya soktuğunu görüp anlar. Bugün servetlerini sağlama almış insan sayısı parmakla sayılacak kadar azdır. Sadece yaşlıların sevecek zamanları vardır. Gençler ise, Nathan'ın yaptığı gibi, hırs gemisinin küreklerine asılmakta. Âdetlerdeki bu değişimlere erkeklerden daha az boyun eğen kadınlar, kendilerinde bolca bulunan boş zamanlarını, bu zamana yeteri kadar sahip olmayanlar için harcarlar. Kendi zihinlerindekinden farklı bir hedef, bir meşguliyet olabileceğini akıllarına bile getirmezler. Âşık, kendilerine ulaşabilmek için

Lerna yılanını mı[57] alt etmiştir, bunun hiç önemi yoktur. Onu görme mutluluğu önünde her şey bir yana atılır, ancak kendilerine verdiği heyecanlardan dolayı ona, bunların neye mal olduklarından habersiz, minnet duyarlar. Boş saatlerinde cince, emirlerine amade bir yol keşfettilerse onu bir mücevher gibi parlatırlar. Siz zorunlulukların demir parmaklıklarını bükmüşsünüzdür, oysa onlar bir kurnazlığın mantosunu sırtlarına, eldivenlerini ellerine geçirir: Sakın siz bir hak iddia etmeyin, ödül onlaradır. Üstelik haklılar: Sizin için her şeyini feda edene, nasıl olur da siz her şeyinizi feda etmezsiniz? Verdikleri kadarını isterler. Raoul dönüşte, monden bir aşkı, gazeteciliğin on atlı arabasıyla, tiyatro oyunlarıyla ve çapraşık işleriyle birlikte yürütmenin ne derece güç olduğunu fark etti. Giderken:

— Gazete bu akşam da rezil oldu, dedi kendi kendine, gene benden makale yok. İkinci sayıdır bu böyle!

Madam Félix de Vandenesse üç defa Boulogne korusuna gitti. Raoul'ü göremeden umutsuz ve endişeli geri döndü. Nathan, bir basın prensi görkemine ulaşmadan orada görünmek istememişti. Bütün haftasını iki at, bir araba ve uygun bir uşak aramakla ve ortaklarını kendi gibi birinin değerli zamanını yollarda çarçur etmemesi gerektiğine ve böylelikle araba masraflarının gazetenin genel giderlerinden sayılmasına ikna etmekle geçirdi. Ortakları Massol ve du Tillet buna o kadar gönül rızasıyla peki dediler ki, onları dünyanın en mükemmel insanları saydı. Dostların bu yardımları olmasa, hayatın yükünü kaldırmak imkânsız olacaktı. Zaten bu hayat, ideal bir aşkın en tatlı zevkleriyle karışmış olsa bile çok güçtü! Çok insan, hatta en dayanıklı olanları bile, bu kadar dağınıklığı kaldıramaz. Zorlu ve mutlu bir sevda, sıradan bir insanın kalbinde bile çok yer tutar. Ama bu sevda Madam de Vandenesse gibi beğenilen bir kadının kapısını çalarsa, Raoul gibi meşgul bir adamın hayatını allak bullak eder. Önünde, sevdasına boynunun borcu olarak, her şeyden önce yerine getirilmesi gereken bir sürü mecburiyet vardı! Her gün saat ikiyle üç arasında, işi gücü olmayan bir centilmen kılığında, at üstünde, Boulogne korusunda bulunmalıydı. Orada Madam de Vandenesse'ten akşama hangi evde, hangi tiyatroda buluşacaklarını öğrenecekti. Onca bekledikten sonra birkaç laf etme fırsatını, masanın altından veya bir kapı aralığında yahut arabaya binerken sunulan hırsızlama bir şefkat kırıntısını elde edebilmek için, salonlardan gece yarısından önce ayrılamıyordu. Yüksek sosyeteye girmesine vesile olan Marie, yemeğe gittiği bazı evlere onu da davet ettiriyordu. O kadar basit değil mi? Sevdasının ardından sürüklenen Raoul, gururu yüzünden, işlerinden bahsetmek cesaretini kendinde bulamıyordu. Gönlünün bu masum efendisinin en kaprisli isteklerine boyun eğmek ve aynı zamanda meclis oturumlarını, siyaset çağlayanını takip etmek, gazetenin idaresine bakmak, onlardan gelecek gelirin kendisi için vazgeçilmez olduğu iki de piyes sahnelemek zorundaydı. Çıkarlarını zevkine feda etmekten kaçınmak amacıyla, bir baloya, bir konsere, bir geziye gitmekten vazgeçse, kontesin küçük bir yüz işareti kararını değiştirmesine yetmekteydi. Gece toplantılardan sabahın biriyle ikisi arasında ayrılabiliyor, saat sekize veya dokuza kadar çalışıyor, şöyle böyle bir uyuyor, gazetenin düşünce yapısı hakkında bağlı bulunduğu önemli kişilerle görüş alışverişinde bulunmak ve idarî bin bir konuyu karara bağlamak üzere ayağa kalkıyordu. Günümüzde gazetecilik her alana bulaşır: Sanayi, kamunun ve özel şahısların çıkarları, iş dünyasında yeni girişimler, edebiyatın bütün baş taçları ve ürünleri, hepsi onun konusudur. Nathan, yorgun argın, yazıhanesinden tiyatroya, tiyatrodan Meclis'e, Meclis'ten birkaç alacaklısının yanına koşup durduğu zaman bile Marie'nin önünde sakin ve mutlu görünmeye, kaygısız, saadetin verdiklerinden başka yorgunluğu olmayan bir adam rahatlığıyla onu arabasının kapısına kadar koşarak karşılamaya mecburdu. Nelere mal olduğunu sezdirmediği fedakârlıkları karşılığında ödül olarak aldığı şey de, sadece dünyanın en tatlı sözleri, ebedî bir bağlılık üzerine edilmiş şirin yeminler, birkaç saniyelik bir baş başa kalış

anında ellerin birbirini gönülden kavraması, karşılıklı edilmiş sevdalı birkaç kelimeydi. Nathan, babalarımızın tabiriyle bütün bu ufak lütufların bedelini ne kadar ağır ödediğini saklamanın bazı yanlış anlamalara sebep olduğunu fark etti. Bu durumu açıklamak fırsatı doğmakta gecikmedi. Nisan ayının güzel bir gününde, kontes Boulogne korusunun kuytu bir köşesinde Nathan'ın koluna girdi. Niyeti onu incir kabuğunu doldurmadığı halde, kadınların üstüne dağlar çıkmayı pek bildikleri o güzelim tartışmalardan birine sokmaktı. Nathan'ı dudaklarında gülümseme, alnı mutlulukla aydınlanmış, gözleri ince ve sevinçli bir düşüncenin parıltısıyla yanarak karşılayacağına, ciddi ve düşünceli bir tavır aldı.

— Neniz var? dedi Nathan.

— Kafanızı yormayın bu boş şeylerle, kadınların birer çocuk olduklarını nasıl olsa biliyorsunuz!

— Canınızı sıkacak bir şey mi yaptım?

— Öyle olsa burada olur muydum?

— Ama yüzünüz hiç gülmüyor, beni görmekten memnun değil gibisiniz.

Marie, kadınların kendilerini kurban yerine koyduğu o itaatkâr havayla:

— Size küskün mü görünüyorum? dedi

Nathan, kalbini daraltan ve üzüntüye boğan bir kaygı içinde birkaç adım attı. Bir an sessiz kaldıktan sonra:

— Bazı havadan sudan korkularınız ve hayatın büyük dertlerinin üstünde saydığınız anlaşılmaz kuşkularınız yüzünden olacak, dedi. Siz, bir saman sapı, bir buğday tanesi koyup, dünyayı bir yandan öte yana ağdırma sanatına vâkıfsınız.

— Alay ha? dedi kontes, başını öne eğerek. Bunu hiç beklemezdim.

— Marie'ciğim, meleğim, bunu, ağzından sırrını alabilmek için yaptığımı görmüyor musun?

— Size söylesem bile sırrım çözülmeyecek ki!.

— Nasıl yani?

— Ben sevilmedim, dedi göz ucuyla onu inceden inceye süzerek.

Kadınlar bu bakışla, acı çektirmek istedikleri erkekleri ustaca sorguya çekerler.

— Sevilmediniz mi?.. diye haykırdı Nathan.

— Evet sevilmedim, dedi, siz o kadar çok şeyle meşgulsünüz ki. Bu kargaşa içinde ne kalır bana? Unutulmak tabii... Dün koruluğa geldim, sizi boş yere bekledim.

— Ama...

— Sırf sizin için yeni bir elbise giymiştim ve siz gelmediniz, nerdeydiniz?

— Ama...

— Bilemezdim ki nerede olduğunuzu. Kalkıp Madam d'Espard'lara gittim, orada da yoktunuz.

— Ama...

— Akşam Opera'da gözlerim balkondan ayrılmadı. Ne zaman kapı açılsa, yüreğim ağzıma geliyordu.

— Ama...

— Ne korkunç bir akşamdı! Gönlümde esen bu fırtınalar aklınızın ucundan geçmiyor.

— Ama...

— Hayat bu heyecanları kaldıramaz, yıpranır!

— Ama...

— Evet? dedi kontes.

— Evet, hayat yıpranır, dedi Nathan, ve siz benimkini birkaç ay içinde un ufak ettiniz. İnsafsız şikâyetleriniz beni de her şeyi söylemeye mecbur ediyor! Siz mi sevilmediniz? Sevildiniz. Hem de çok sevildiniz.

Canlı bir şekilde durumunu çizdi, uykusuz geçen gecelerini anlattı. Saatle kayıtlı mecburiyetler, başarıya ulaşma zorunluluğu, itibarını kaybetmek tehlikesi altında olayları aldanmadan değerlendirmek görevinin herkesten önce kendisine düştüğü gazetesinin bitmez tükenmez ihtiyaçları, nihayet bu baş döndürücü çağda bulut hızıyla gelip geçen meseleler üstüne vakit geçirmeden yapılması gerekli araştırmalar hakkında inceden inceye bilgi verdi.

Raoul bir an haksız duruma düştü. Madam d'Espard söylemişti: Dünyada bir kadının ilk aşkından daha yapmacıksız bir şey olamaz. Neredeyse onu kendini çok sevmekle suçlamış gibi oldu. Seven bir kadın her şeye bir tatminle, bir itirafla ya da bir zevkle cevap verir. Bu engin hayatın nasıl akıp gittiğini anladığında içini bir hayranlık kapladı. Nathan'ı gözünde devleştirdi, erişilmez bir varlık saydı. Bütün suçu bu kadar çok sevmiş olmaktı. Bazı saatlerini de sadece kendisine ayırmasını rica etti. Gözlerini göğe dikerek, bu kadar iddialı bir çalışmayı kafasında derleyip toparladı. Sabredecek, bekleyecekti! Bundan böyle zevklerini feda edecekti. Yükselişinin basamağı olmak isterken bir engel olup çıkmıştı ona!.. Umutsuzca ağladı. Gözünde yaşlar:

— Kadınların, dedi, sevmekten başka yapacakları bir şey yok. Erkeklerin bin bir hareket imkânı var. Oysa bizler ancak düşünürüz, yakarırız, taparız.

Böyle bir aşkın bir karşılığı, bir ödülü olmalıydı. Yalnızlık içinde yapayalnızsa, sessizlik hiçbir tanığı yok etmiyorsa, o zaman dalından bir pınara inmek isteyen bir bülbül gibi baktı, sonra başını kendine doğru eğilen Nathan'a uzattı, onun dudaklarından bir öpücük almasına razı oldu. Hileyle verdiği ilk ve tek buseydi bu. Kendini beş yıldan beri olmadığı kadar mutlu hissetti. Raoul'e, çektiği bunca çile bir anda ödenmiş geldi. Nereye gittiklerini bilmeden, Auteuil'den Boulogne'a uzanan yol üstünde yan yana yürüdüler. Az sonra, âşıkların iyi bildiği eşit ve ahenkli adımlarla bu yürüyüşü kesip, arabalarına döneceklerdi. His sağlamlığını ifade eden bir rahatlıkla verilen bu öpücüğe Raoul bütün inancını bağlamıştı. Bütün kötülükler, ona varıyla yoğuyla bağlanmış bu kadından değil, içinde yaşadığı dünyadan geliyordu. Raoul öfkeli hayatının sıkıntılarından pişman değildi artık. Marie de

bunları, arzusunun bu ilk ateşinde, bu sıra dışı hayatların korkunç iç çatışmalarının her saat içinde olmayan bütün kadınlar gibi, unutup geçmeliydi. Marie, kadın sevdasını dışa vuran bu değerbilir hayranlığa yakalanmış durumda, aynı Raoul gibi az ama öz, duygulu, karşısındakini içinden vuran sözler söyleyerek, kararlı ve dinç adımlarla, bir ara yolun ince kumu üzerinde koşuyordu. Gökyüzü masmaviydi, pürüzsüzdü. Kocaman ağaçlar tomurcuklanmaktaydı. Kahverengi binlerce küçük dal varlıklarına can katan yeşil filizler vermekteydi. Çalılıklar, kayın ağaçları, söğütler, kavaklar o ilk, taze, yarı şeffaf yapraklara bürünmüşlerdi. Böyle bir ahenge karşı koyacak ruh yoktur. Aşk, tabiatı kontese toplumu açıkladığı gibi açıklıyordu.

— Hiçbir zaman benden başkasını sevmemiş olmanızı ne kadar isterdim! dedi kontes.

— Arzunuz bir gerçek şu anda. Sahici aşkı biz birbirimizde bulduk.

Söylediği gerçekti. Bu genç kadın kalbi karşısında saf, temiz biri olduğuna kendi de inanınca güzelim duyguları dile getiren bu cümleler kendiliğinden ağzından dökülmüştü. Başta sadece hayal dünyasını ve gururunu doyurmak için olan sevdası giderek içtenleşmişti. Yalan söylemekle başlamış, doğruyu söyleyerek bitirmişti. Zaten her yazarın içinde, onu ahlak güzelliğine hayran kılan, bastırılması zor bir duygu vardır. Ayrıca, fedakârlıklara zorlanan bir erkek, uğruna buna katlandığı varlığa ilgi duyar. Monden kadınlar, aynı yosmalar gibi, içgüdüleriyle bu gerçeğin farkındadır. Hatta farkında olmadan bile bunu kullanırlar. Böylece kontes, ilk başta duyduğu minnettarlık ve hayretten sonra, kendisi için bunca fedakârlık yapılmış olunmasının, uğruna bunca güçlüğe göğüs gerilmesinin büyüsüne kapıldı. Onu seven, aşkına layık bir erkekti Raoul, zorlama haşmetinin kendine nelere mal olacağını bilmiyordu. Çünkü kadınlar âşıklarının kaidesinden aşağı inmesine asla izin vermezler. Tanrı'da en küçük bir alçalma bile affedilmez. Marie, Raoul'ün Very'deki akşam yemeğinde, bu muammayı hangi sözlerle ifade ettiğini bilmiyordu. Aşağı sıralardan yola çıkan bu yazarın hayat mücadelesi gençliğinin ilk on yılını almıştı, yüksek tabakadan bir kraliçenin gönlünü kapmak istiyordu. Chamfort'un[58], o olmadıkça aşkın güçsüz bir şey kalacağını söylediği gururu tutkusunu ayakta tutuyordu ve onu her gün biraz daha artırmak zorundaydı.

— Hayatınızda hiçbir kadın olmadığına ve hiç olmayacağına yemin eder misiniz bana?

— Bir başka kadın kendi için benim ne hayatımda zaman, ne de kalbimde yer bulabilecektir, diye cevap verdi.

Bunu söylerken, Florine'i o kadar değmez buluyordu ki, yalan söylemediğine kani idi.

— İnanıyorum size, dedi kontes.

Arabaların bulunduğu ağaçlıklı yola geldiklerinde, ona ilk defa rastlamış gibi saygılı bir tavır takınan Raoul'ün

kolundan çıktı. Nathan, aynı saygılı tavrıyla onu arabasına

kadar götürdü. Daha sonra, arabanın çıkardığı tozu içine çekerek ve rüzgârın dışarıdan titrettiği salkımsöğüt dallarını

andıran tüyleri kendi arabasının içinden seyrederek onu

X. Charles caddesinde de takip etti. Bundan sonra Raoul tutkusunun etkisiyle, Marie'nin soylu itirazlarına rağmen, onun bulunduğu her yerde oldu. Kontesin, kendisine öylesine gerekli olan zamanını boşa harcadığını görerek, onu fayda etmeksizin azarlarken takındığı bu hem hoşnutsuz hem de bahtiyar edasına bayılıyordu. Marie, Raoul'ün işlerinin yönetimini kendi üstüne aldı. Zamanını nasıl kullanacağına dair kesin emirler verdi. Onun kendini dağıtmasına fırsat yaratmamak için kendini eve kapadı. Her gün gazeteyi okuyordu. Yazılarını çok parlak bulduğu köşe yazarı Etienne Lousteau'yu, Félicien Vernou'yu, Claude Vignon'u ve gazetenin bütün yazarlarını sabah sabah ilk şereflendiren o oluyordu. De Marsay öldüğü vakit, hakkını teslim etmesi yolunda Raoul'e tavsiyede bulundu. Raoul'ün müteveffa bakan hakkında, Makyavelizmini ve kitlelere karşı duyduğu kini yermeyi de ihmal etmeden kaleme aldığı uzun ve görkemli mersiyeyi kendinden geçerek okudu. Nathan'ın gazeteye destek olacağını düşündüğü piyesinin ilk temsilinde, Gymnase'da[59] tabii ki sahneye bitişik bir locada hazır bulundu. Piyes kontese çok başarılı göründü: Satılık alkışlara o da kanmıştı. Leydi Dudley, bu temsilden sonra evine gelen kontese:

— İtalyan Tiyatrosu'ndaki veda temsiline gelmediniz? diye sordu.

— Yok! Gymnase'a gittim. Bir piyesin galası vardı da.

— Vodvilleri kaldıramıyorum, dedi Leydi Dudley. Bu konuda ben XIV. Louis'nin Téniers'ler [60] hakkında düşündüğü gibi düşünüyorum.

— Ben, diye lafa karıştı Madam d'Espard, bu alanda yeni yazarları hayli ilerlemiş buluyorum. Günümüzde vodviller zarif, nükte dolu, çok yetenek isteyen komedilerdir, kendi hesabıma onlardan çok zevk alıyorum.

— Oyuncular zaten fevkalade, dedi Marie. Gymnase'ınkiler dün gece son derece iyi oynadılar. Piyes de hoşlarına gitmişti, diyaloglar ince ve nükteliydi.

— Beaumarchais'ininki[61] gibi, dedi Leydi Dudley.

Madam d'Espard kontese bakarak:

— Mösyö Nathan henüz bir Molière olmasa da... dedi.

— İyi vodviller yazıyor, dedi Madam Charles de Vandenesse.

Madam de Manerville:

— Bakanlıkları da yerinden iyi oynatıyor, diyerek lafa karıştı.

Kontes sükûnetini muhafaza etti. Bu iğneleyici alaylara bir cevap arıyordu. İçinin kızgınlıktan köpürdüğünü hissediyordu. Ama,

— Bir gün o da olur belki, demekten daha ustaca bir cevap bulamadı.

Kadınların hepsi zekice ve fark ettirmeden birbirine baktılar. Marie de Vandenesse gittiğinde Moïna de Saint-Héreen haykırdı:

— Tapıyor Nathan'a!

Madam d'Espard:

— Sırrını saklar gibi bir hali de yok zaten, dedi.

Mayıs ayı geldi, Vandenesse karısını, ancak Raoul'ün duygulu mektuplarıyla teselli olabildiği çiftliğine götürdü. Kontes de her Allah'ın günü ona yazmaktaydı.

Eğer Florine yanında olsaydı, kontesin yokluğu Raoul'ü adımını attığı çukurdan çekip çıkarırdı. Ama o, onlara hükmetmek niyetini açığa vurur vurmaz, gizli düşman haline gelen eski dostları arasında yapayalnızdı. Kötü duruma düşünce el uzatmaya, teselli etmeye, başarı kazanınca da ona hayranlık duymaya hazır meslektaşları her an ona diş biliyorlardı. Edebiyat dünyasında işler böyle yürür işte. Herkes ancak kendinden daha aşağı olanı sever. Kim yükselme yolundaysa, ona düşman olunur. Bu genel hırs, kimsede ne arzu, ne kuşku uyandıran, yollarını köstebekler gibi yerin altında yapan, ne kadar salak da görünseler, yetenekli kişiler içeriye başkasını sokmamak için daha kapıda birbirinin yolunu keserken, Moniteur'deki[62] boş üç dört yere kapağı atmayı beceren sıradan insanların şansını on kat artırır. Raoul için en büyük tehlike, bin varsayım içinde, doğru olanı bulup çıkarmakta yosmalara has o yaradılıştan bilgiçliğiyle Florine'in teşhis ettiği, bu sözde dostların gizli husumeti değildi. İki ortağı, avukat Massol ile banker du Tillet, içinde yan gelip yattıkları arabaya onun çalışma şevkini koşmayı, gazeteyi besleyemez hale geldiğinde de ayağını kaydırmayı, yahut yıpratmak istedikleri an onu bu büyük yetkisinden mahrum etmeyi inceden inceye tasarlamışlardı. Onlara göre Nathan, har vurup harman savrulacak bir miktar para, hizmetlerinde on yazara taş çıkartacak bir kalem gücüydü. Durmadan konuşma becerisini etkili konuşma sanatı sayan, söylediği her lafla can sıkma sırrına vâkıf, her şeye küçültücü bir gözle bakılan toplantıların hastası, ne pahasına olursa olsun bir şahsiyet haline gelmek isteyen avukatlardan biri olan Massol, artık Adalet bakanlığı sevdasından vazgeçmişti. Dört yılda bu mevkiden beş altı kişinin gelip gittiğini görünce, kara cüppeye olan hevesini kaybetmişti. Cep harçlığı kabilinden Milli Eğitim'de bir hocalık, Devlet Şurasında bir sandalye ve bunlara eklenecek bir çeşni olarak da Légion d'Honneur nişanı istiyordu. Du Tillet ile Baron de Nucingen, kendi görüşlerine katılması şartıyla, ona nişan ve Şura üyeliği konusunda teminat verdiler. Massol, vaatlerini yerine getirmekte onları Nathan'dan daha sağlam buluyor, isteklerine körü körüne boyun eğiyordu. Bu adamlar Raoul'den daha fazla yarar sağlamak için, onu işinde başına buyruk bırakıyorlardı. Du Tillet gazeteyi sadece, Nathan'ın hiçbir şey anlamadığı, borsa oyunlarındaki çıkarları için kullanıyordu. Üstelik, geleceğin Yüksek Meclis üyesi Baron de Nucingen aracılığıyla Rastignac'a, barondan boşalacak yere koyacağı adaylığını desteklemesi şartıyla, gazetenin üstü kapalı biçimde iktidara yanaşabileceğini bildirmişti. Nucingen, Meclis üyeliğine, gazetenin bedava tarafından, bol keseden gönderildiği, seçmen sayısı az, kokuşmuş bir kasaba bozuntusundan seçilmişti. Böylece Raoul, gazetede baş tacı olmasını, bütün imkânlardan yararlanmasını, gururun, şunun bunun meyvelerini devşirmesini sonsuz bir zevkle seyreden bankerle avukatın oyununa gelmişti. Ama Nathan, onlara hayrandı, araba ve atlarla ilgili isteği sırasında da olduğu gibi, dünyanın en melek gibi varlıkları olduklarını kabul ediyor, onları canı istediği gibi elinde oynatabileceğini sanıyordu. Ümidin hayatın temeli olduğuna inanan, hayal gücü engin insanlar, işlerinde en tehlikeli anın, her şeyin tam onların istediği gibi yürüdüğü an olduğunu bir türlü anlamaya yanaşmazlar. Bu, siyasî ve malî dünyada meydana gelen, zaten Nathan'ın da yararlandığı bir zafer anı oldu. Du Tillet onu Nucingen'lere takdim etti. Madam de Nucingen, Raoul'ü, ondan çok Madam de Vandenesse'ten ötürü, mükemmel şekilde ağırladı. Ama kontese ait bazı imalarda bulununca Raoul, anlamazdan gelip Florine'in ardına sığınmakla çok iyi yaptığına inandı ve üst perdeden bir kendini beğenmişlikle aktrisle aralarındaki kopmaz bağlardan uzun uzun söz etti. Saint-

Germain mahallesindeki cilveleşmeler için, böyle kesin bir mutluluk geri tepilir mi? Nucingen'le Rastignac'ın, du Tillet ve Blondet'nin oyununa gelen Nathan, desteğini, onların tuttuğu kısa ömürlü hükümetlerden birinin kurulması için şatafatlı bir şekilde harcadı. İşlerini ona buna çok bulaşmadan yürütmek istediği için, gazetesinin yardımıyla kurulmuş bazı girişimlerden açıktan açığa çıkar sağlamaya gösteriş olsun diye yanaşmadı. Bunu bazı tehlikeli anlarda arkadaşlarına zarar getirmemeyi, sanayicilerle arayı bozmamayı kendine pek de dert etmeyen o yaptı. Kendini beğenmişlikle hırsın doğurduğu bu zıtlıklar, bu tür insanların çoğunda bulunur. Üstündeki palto uzaktan bakınca şahane gözüksün diye, yırtık yerlerini kapatmak için eşten, dosttan yamalık kumaş dilenirsin. Gerçi kontesin gitmesinden iki ay kadar sonra Raoul, zaferinin tam orta yerinde, onu bazı endişelere düşüren, sıkıntılı bir an geçirdi. Du Tillet'den yüz bin franklık avans çekilmişti. Florine'in verdiği, ilk sermayenin üçte birini teşkil eden para Maliye'ye, büyük bir miktar tutan kuruluş masraflarına gitmişti. Geleceği düşünmek gerekiyordu. Banker, dört ay vadeli, elli bin franklık bir senet karşılığında yazarın yardımına koştu. Du Tillet böylece, senet yularını Raoul'ün boynuna geçirmiş oldu. Bu ek parayla birlikte gazetenin varlığı altı ay daha teminat altındaydı. Bazı yazarların gözünde altı ay bitmez tükenmez bir zamandır. Zaten ilanlar yoluyla, seyahate gidenlerden faydalanıp, abonelere aldatmaca imkânlar tanıyarak, iki bin frank para toplanmıştı. Bu yarı başarı Nathan'a parayı ateşe atma cesareti veriyordu. Yeteneğini biraz daha konuştursa, hakkında siyasî bir dava açılsa, gözle görülür bir zulme uğrasa, kalemi eski zamanların top güllesine bedel, modern bir paralı asker olup çıkacaktı. Ne yazık ki, işlerin böyle yolunda görünmesi, Florine'in turneden aşağı yukarı elli bin franklık bir birikimle dönmesine rastladı. Raoul, bir yedek akçeyi bir yana koyacak yerde, başarısının önünün kesilemeyeceğinden emin, aktristen bir zamanlar para almış olmaktan duyduğu utançla, dalkavuklarının yalancı övgülerine gözü kapalı kanarak, kendi durumu hakkında Florine'e yanlış fikir verdi ve onu elindeki parayla evini yeniden düzmeye zorladı. O günün şartları içinde şatafatlı görünüm bir zorunluluktu. Bu konuda nazlanmaya hiç de niyeti olmayan Florine üstüne üstlük otuz bin franklık bir borcun da altına girdi. Pigalle sokağında, eski çevresini gene bir araya getiren, tam kendine has, şipşirin bir evi oldu. Florine gibi usturuplu bir kadının evi, siyasî muhterisler için son derece elverişli, kendi mekânında Raoul olmadan işler çevrildiği, Hollandalıların mekânının XIV. Louis için olduğu kadar tarafsız bir alandı. Nathan, sahneye dönüşü için aktrise, başrolü tam tamına ona uyan bir piyes ayırmıştı. Bu dram-vodvil Raoul'ün tiyatroya vedası olacaktı. Raoul'e bu değerbilirliğin bir bedele mal olmadığı gazeteler daha piyes sahnelenmeden, Florine için öyle bir övgü gösterisine giriştiler ki, Comédie-Française'nin onu kadrosuna alacağı söylentisi bile ortaya atıldı. Çıkan makalelerde Florine, Matmazel Mars'ın mirasçısı olarak gösterildi. Bu zafer, aktrisi Nathan'ın tutturduğu yolun nereye varacağını düşünmesini engelleyecek kadar şaşkınlığa düşürmüştü. Kendini bir bayram sevinci içine bıraktı. Bu sarayın, kimi kitabı, kimi piyesi, kimi dansçısı, kimi giriştiği bir iş, kimi reklamı için lütuf dileyenlerin etrafını aldığı kraliçesi, basın dünyası denen büyük kudretin verdiği zevklere dalıp gitmişti. Ona göre ufuktaki bakanlık için gerekli itibar da ancak bu yolla sağlanırdı. Evine girip çıkanların dediğine bakılırsa, Nathan büyük siyasetçiydi. Nathan bu gazete işine girişmekle doğru yapmıştı. Milletvekili seçilir, diğer birçokları gibi o da muhakkak bir süre bakanlık koltuğunda otururdu. Aktrisler kendilerine iltifatta bulunanlara çok nadir olarak hayır der. Çıkan makalelerde Florine, gazeteye ve onu kotaranlara güvensizlik duyamayacağı kadar yetenekli sayılıyordu. Basın mekanizmasını da, kullanılan araçlardan kuşkulanmayacak kadar az tanıyordu. Florine tıynetindeki kadınlar yalnız sonuçları görürler. Nathan'a gelince, bundan böyle, biri halen bakan olan, yerini iyice sağlama almak için meslektaşlarının ayağını kaydırma hesapları içinde iki eski gazeteciyle işleri gelecek dönemde hedefine ulaşacak şekilde yoluna koyacağını sandı. Altı ay ayrılıktan sonra sevinç içinde Florine'e kavuşmuştu. Kendini kolayca eski alışkanlıklarına bıraktı.

Bu hayatın yüklü dokusunu gizlice, ideal aşkının en güzel çiçekleri ve Florine'in ektiği zevklerle işledi. Marie'ye yazdığı mektuplar birer aşk, zarafet ve üslup şaheseriydi. Nathan, iyilik perisine danışmadan hiçbir işe girmiyor, hayatını onunla nurlandırıyordu. Halk yanlısı olmaktan pişman, bazı anlar içinden aristokrasinin davasını gütmek geçiyordu ama, güçlükleri yenme alışkanlığına rağmen, bir çırpıda soldan sağa atlamayı kesinlikle imkânsız görüyordu. Bakan olmak bundan daha kolaydı. Marie'nin paha biçilmez mektupları, ya Huret, ya Fichet, yani Paris'te ilan ve reklam yoluyla kilitlerin en sağlam ve en açılmazlarını imal ettikleri yolunda rekabete giren bu iki mekanik ustasının birinden biri tarafından piyasaya sürülmüş, kilitli bir mektup cüzdanında saklanmıştı. Bu cüzdan hep Raoul'ün çalışmakta olduğu, Florine'in özel odasında dururdu. Hiçbir şeyin kedisinden saklanmadığına inandırılmış bir kadını aldatmaktan daha kolay bir şey yoktur. Hiçbir şeyden kuşkulanmaz, her şeyi gördüğünü ve bildiğini sanır. Zaten döneli beri aktris hep Nathan'ın hayatındaydı ve onun yaşayışında bir gariplik görmüyordu. Özensizce kapatılmış, nerdeyse yarı açık duran bu mektup cüzdanının aşk hazinelerini, bir rakibenin mektuplarını, yani kontesin Raoul'ün isteği üzerine gazete yazıhanesine postaladığı mektupları sakladığını hayal bile edemezdi. Kısacası Nathan'ın durumu son derece parlak görünüyordu. Birçok dostu vardı. Ortaklaşa yazılmış iki piyes, lüksünü temin ettiği gibi, gelecek endişesini de yok etmişti. Zaten du Tillet'ye, bu yakın dostuna olan borcu da onu hiçbir şekilde tasalandırmıyordu. Bazı anlar Blondet, her şeyi inceleme alışkanlığı yüzünden endişeye kapıldığında, Nathan:

— İnsan dostundan şüphelenir mi? diyordu.

Florine:

— Düşmanlarımızdan şüphelenmeye zaten ihtiyacımız yok, diyordu.

Nathan hep du Tillet'yi savunuyordu. İnsanların en iyisi, en kolayı, en namuslusuydu. Bu usta ip cambazı haliyle Raoul'ün varlığı, bütün herkesin, hatta sırrına vâkıf olduğunda kayıtsız bir insanın bile gözünü korkutabilirdi. Ama du

Tillet ona stoacılıkla ve sonradan görme birinin soğuk gözleriyle bakmaktaydı. Ona karşı takındığı dostane babacanlığı içinde acımasız bir alaycılık saklıydı. Bir gün Florine'in evinden çıkarken, onun elini sıkmış ve arabaya binişini seyretmişti. Sonra ihtiras kumkuması biri olan

Lousteau'ya dönüp:

— Küçük dağları ben yarattım havasıyla Boulogne korusuna gezmeye gidiyor seninki, dedi. Oysa belki beş altı ay içinde Clichy sokağını boylayacak.

— O mu? Asla! diye bağırdı Lousteau, Florine yanındayken!

— Florine'i elinden kaçırmayacağını kim söyledi? Sana gelince, onun gibi on tane edersin. Bu beş, altı ay içinde genel yayın müdürümüz şüphesiz sen olacaksın.

Ekim ayında senetlerin vadesi doldu, du Tillet bunları nezaketle, ama sadece iki aylığına, faizlerini artırarak erteledi. Bu arada bir miktar daha yeniden borç para verdi. Raoul zaferinden emin, kesesini dibine kadar boşaltmaktaydı. Nathan'ı görmek arzuyla yanıp tutuşan Madam Félix de Vandenesse, birkaç güne kadar, her zamankinden bir ay önce dönecekti. Raoul'ün ise, o sıradaki derdi başkaydı, tam kavga hayatına atılacakken, para sıkıntısına düşmek istememişti. Kalemin sözden daha cüretkâr olduğu, her türlü çiçeğiyle bezenmiş düşüncenin her şeyle temasa geldiği, her şeyi ifade edebildiği mektuplar, kontesi coşkunun en yüksek mertebesine çıkarmıştı. Madam de Vandenesse, Raoul'de, çağın en büyük dehalarından birini, duygulu ve değeri bilinmemiş, hayran olmaya layık, lekesiz ve muhteşem bir kalp görüyordu. Onu iktidar şölenine cüretle yol alırken hayal ediyordu. Aşkta bunca tatlı olan bu ses, az zaman sonra Meclis kürsüsünde gürleyecekti. Marie artık ortasında dünyanın olduğu gök kubbe gibi, iç içe dairelerden oluşmuş bir hayattan gayrısını yaşamıyordu. Evlilik hayatının sakin mutluluğundan duyulan tadı yitiren kontes kendini, usta ve aşk dolu bir kalemin ona ulaştırdığı bu girdaplı hayatın çalkantılarına kaptırmıştı. Basın yoluyla verilen meydan savaşlarının içinde, çalışma saatlerinden çalınarak yazılmış bu mektupları öpüyor, yere göğe sığdıramıyordu. Tek ve biricik sevgili olduğundan, ün kaygısı ve hırstan başka bir rakibi olmadığından emindi. Yalnızlığının derinliklerinde, kendinde her şeyin üstesinden gelecek bir güç buluyordu. Tercihini iyi yapmıştı, mutluydu: Nathan bir melekti. Bereket versin ki, kır hayatında bir köşeye çekilmesi ve bunun Raoul'le arasına koymuş olduğu setler, arkalarından konuşan kem dilleri susturmuştu. Güz mevsiminin son günleri boyunca Marie ve Raoul, Boulogne korusundaki gezintilerine gene devam ettiler. Salonlar yeniden açılana kadar görüşebilecekleri tek yer orasıydı. Raoul idealindeki hayatın ince ve tertemiz zevklerini biraz daha rahatça tadabildi ve bunu Florine'den gizlemeyi başardı. Gazetede işler yoluna girmişti, herkes vazifesinin üstesinden gelebiliyor, Raoul'e de biraz daha fazla zaman kalıyordu. İradesi dışında, zihninde bazı kıyaslamalara girişti. Bunlar aktrisin lehineydi ama, kontesin de bir kaybı yoktu. Monden dünyadan bir kadına gönlüyle ve kafasıyla duyduğu sevdanın, onu mahkûm ettiği yorgunlukların yeniden altına giren Raoul, üç sahnede birden oynayacak insanüstü gücü kendinde buldu: Sosyete hayatı, Gazete ve Kulisler. Her şeyde kendisine minnet duyan, aşağı yukarı bütün yorgunluklarını ve tasalarını bölüşen, sırası gelince yanında olan, sırası gelince de ortadan kaybolan Florine'in ona hiçbir laf etmeden, hiçbir şikâyette bulunmadan, gerçek ve dolu dolu mutluluk bahşettiği anda, doymak bilmez gözleri, iffetli vücuduyla kontes, çok kere kendini bir an görmek için katlanılan bu büyük yorgunluk ve zahmetleri unutturuveriyordu. Florine, ona hükmetmek yerine, ayakları üstüne düşen ve kulaklarını havaya diken bir kedinin memnuniyeti içinde, kendini sevilmeye, terk edilmeye, sonra yeniden sevilmeye bırakıyordu. Bu yumuşak başlılık, insanı hayran edecek derecede fikir adamlarının tabiatına uygun düşer. Her sanatçı ondan, Nathan'ın da yaptığı gibi, asıl ideal aşkından, şairce içgüdülerini, gizli haşmetlerini, sosyal kibrini okşayan bu muhteşem tutkudan vazgeçmeden yararlanmasını bilmiştir. Raoul bir patavatsızlığın felakete yol açacağının

farkında, kendi kendine "Ne kontes, ne de Florine bir şeyden haberdar olamayacaklar!" diyordu. Birbirinden o kadar farklı yerlerdeydiler ki! Kışa girerken, Raoul şöhretin zirvesinde olarak ortaya çıktı, artık önemli bir şahsiyetti. De Marsay'in ölümü yüzünden bakanlığın darmadağın olmasıyla birlikte, iyi durumunu kaybetmiş olan Rastignac artık Raoul'e dayanıyor ve methiyelerle onu destekliyordu. İşte o zaman Madam de Vandenesse kocasının Nathan hakkındaki fikrini değiştirip değiştirmediğini bilmek istedi. Aradan bir yıl geçtikten sonra ondan, bütün kadınların, hatta en asillerinin, maddiyattan en uzak olanlarının bile hoşuna giden o parlak intikamlardan birini alacağını umarak kontu siygaya çekti. Öyle ya, Kudüs'teki Kutsal Tapınak'ın[63] duvarları önünde sıraya girerken bile, meleklerin kendilerince bir onura sahip olduklarına dair, hiç şüphesiz bahse girilebilir.

— Düzenbazların elinde oyuncak olmaktan başka bir marifeti yok, diye cevap verdi kont.

Hayatı ve siyaset dolaplarını yakından tanımanın kazandırdığı açık görüşlülükle, Raoul'ün durumunu kavrayabilmişti. Karısına, Fieschi'nin[64] teşebbüsünün, sonuç olarak, birçok ılımlı kişiyi Kral Louis-Philippe'in şahsında tehdide uğrayan çıkarlara bağladığını sakin sakin açıkladı. Rengini açıkça belli edemeyen gazeteler, bu işten zarar görecek, abonelerini kaybedeceklerdi. Siyasî hayatla birlikte gazetecilik de gitgide basitleşmekteydi. Şayet Nathan bütün servetini gazeteye yatırmışsa, bir süre sonra iflas bayrağını çekecekti. Bütün tarafların şanslarını hesaplamayı iyi bilen bir insanın sıradan ilgi duyduğu bir meseleye dair, sadece konuyu biraz derinleştirmek kastıyla dile getirdiği bu kadar açık seçik, bu kadar doğru görüş Madam de Vandenesse'i ürküttü. Félix karısına:

— Öyleyse ona ilgi duyuyorsunuz? diye sordu.

— Sohbetlerinden tat aldığım, nüktedan bir insan olarak, evet.

Cevap o kadar tabiiydi ki, kont hiçbir şeyden şüphelenmedi.

Ertesi gün saat dörtte, Madam d'Espard'larda Marie ile Raoul, alçak sesle uzun uzun konuştular. Raoul, Félix'in evlilik haşmetini iğneleyici sözleriyle yıkma fırsatını bulmaktan memnun, kontesin ileri sürdüğü endişeleri giderdi. Böylece Kont de Vandenesse'ten öç alıyordu. Onu, Temmuz İhtilali'ni Restorasyon devri zihniyetiyle değerlendiren, toplumun geçici veya sürekli, ama gerçek yeni gücü olan orta sınıfın zaferini görmeyi reddeden, dar zekâlı, geri kafalı biri olarak çizdi. Artık büyük efendiler devri geçmişti, gerçek üstünlüklerin hükümranlığı gelmekteydi. Raoul, kendine yöneltilmiş bir soruya herhangi bir iddiası olmadan cevap vermiş bir siyaset adamının dolaylı ve tarafsız fikirlerinden faydalanacağı yerde böbürlendi, burnunu Kafdağı'na dayadı ve kazandığı başarının kaftanına büründü. Zaten âşığından çok kocasına inanacak kadın olur mu? Madam de Vandenesse yüreğine su serpilmiş olarak gene o, geçen kış tattığı, bastırılmış heyecanlarla, küçük hırsızlama zevklerle, gizli el tutuşmalarıyla dolu hayatına yeniden başladı. Fakat böyle bir hayat, sevdiği adam bazı kararlara varır, sabrı aradaki engellerden dolayı taşarsa, bir kadını sonunda olmadık noktalara sürükler. Bereket versin ki, Florine'in yatıştırdığı bir Raoul bu derece tehlikeli değildi. Üstelik onun elini kolunu bağlayan çıkar meseleleri mutluluğunun meyvelerini devşirmesine pek imkân tanımıyordu. Bununla beraber Nathan'ın başına aniden gelen bir felaket, yeni engellerin ortaya çıkması, bir sabırsızlık, kontesi bir uçuruma itebilirdi. Aralık ayı sonlarına doğru du Tillet borcunu ödemesini talep ettiğinde, Raoul konteste bu hali sezinler gibi oldu. Başının biraz darda olduğunu söyleyen zengin banker, Raoul'e bir tefeciden, başı sıkışan gençlerin yüzde yirmi beşle koruyucu meleği Gigonnet'den, on beş gün vadeyle borç alması tavsiyesinde bulundu. Birkaç gün sonra, ocak ayının başında, gazete okurları aboneliklerini yenileyecekler, kasaya çok para girecek, du

Tillet de bunu görecekti. Hem Nathan niye hemen bir piyes yazmıyordu ki? Ama gurur meselesi yapıp, ne pahasına olursa olsun borcunu derhal ödemek istedi. Du Tillet tefeciye verilmek üzere Nathan'ın eline bir mektup tutuşturdu. Bunun üzerine Gigonnet, yirmi gün vadeli bir senet karşılığı parayı Raoul'ün avucuna saydı. Raoul böyle bir kolaylığın sebeplerini araştıracağı yerde, niçin daha fazla istemediğine esef etti. Düşünce güçleriyle en çok sivrilen insanlar hayatlarında işte böyle davranırlar. Eserlerine ayırmak istedikleri zekâlarını boşa harcamamak için olacak, günlük hayatta karşılarına çıkan en ciddi bir meseleyi bile hafife alırlar. Raoul, o gün olanları, akşam Florine ile Blondet'ye anlattı. Onlara Gigonnet'yi her şeyiyle, sönmüş şöminesi, Réveillon marka kötü duvar kâğıdı, merdiveni, boğuk sesli çıngırağı, kapı tokmağı, eskimiş küçük paspası, bakışları gibi feri sönmüş ocağıyla bir bir tasvir etti. Bu yeni amcayla onları güldürdü. Hiçbiri ne parasız olduğunu söyleyen du Tillet'den, ne de eli tetikte bekleyen tefeciden şüphelendi. Hepsi kapris işte!

— Demek sana yüzde on beşten verdi, dedi Blondet. Öyleyse ona teşekkür etmelisin. Yüzde yirmi beşe para değil, selam bile vermiyorlar artık. Tefecilik yüzde elliyle başlıyor. Bu kadarcık faizle borç vereni küçük görüyorlar.

Florine:

— Küçük görmek mi! dedi. Kendini velinimetiniz gibi görmeden, hangi dostunuz size bu faizle para verir, ha?

— Haklı, dedi Raoul, du Tillet'ye borçlu kalmadığıma öylesine memnunum ki!

Her şeye vâkıf olmaya alışık insanlar, niçin kendi şahsî işlerinde bu basiretsizliğe düşerler? Belki de zekâ her noktada birden mükemmel olamıyor. Belki de sanatçılar, geleceklerini düşünemeyecek kadar bugünlerini yaşarlar. Belki de kendilerine tuzak kuruldu sanmayı gülünç bulurlar, kimsenin kendilerine oyun etme cesaretini gösteremeyeceğine inanırlar. Oysa geleceğin beklemeye gücü yoktu. Yirmi gün sonra senetler protesto oldu, neyse ki Florine, Ticaret Mahkemesi'nden ödeme tarihinin yirmi beş gün uzatılmasını talep etti ve bu talebi kabul edildi. Raoul durumunu inceledi, hesapları istedi: Gazete gelirleri masrafların ancak üçte ikisini karşılıyordu ve abone sayısı gitgide azalmaktaydı. "Büyük adam" endişeli ve karanlık bir havaya büründü, ama sadece Florine'in yanında. İçini bir tek ona açabiliyordu. Florine ona, yazacağı piyesleri önceden satıp, hasılat payını devretmek suretiyle borçlanmasını tavsiye etti. Nathan bu yolla yirmi bin frank buldu ve borcunu kırk bine indirdi. 10 Şubat'ta yirmi beş günlük vade doldu. Adaylığını koymayı düşündüğü seçim bölgesinde Nathan'ı karşısında rakip olarak görmek istemeyen, başka bir seçim bölgesini ise bakanlık sevdasında olan Massol'a bırakan du Tillet, Gigonnet'yi, adım adım takip etmek üzere Raoul'ün peşine taktı. Borcunu ödeyemediği için hakkında hapis kararı verilen bir adam adaylığını koyamazdı. Clichy'deki kodes geleceğin bakanını yutar götürürdü. Florine'in de, şahsî borçları yüzünden, icra memurlarıyla başı beladaydı, eşyaları haczedilmişti. Bu buhranlı durumda, kendi kendine yardımcı olacak, Medea'nın Beni'nden[65] başka şeyi kalmamıştı. Tutkulu adam, temelsiz inşa edilmiş, çiçeği burnunda çamuru karnında binasının dört bir yanından çatırdadığını işitiyordu. Bunca büyük bir girişimi ayakta tutacak gücü kalmayınca, kendini onu yeni baştan kotarmaya yeterli hissetmiyordu. Demek boş hayallerinin yıkıntısı altında yok olup gidecekti. Hâlâ bazı hayat belirtileri gösterebiliyorsa, bu, kontese duyduğu aşk yüzündendi. Ama canlılığı sadece görüntüden ibaretti, içindeki ümit çoktan sönmüştü. Hâlâ du Tillet'den hiç şüphelenmiyor, karşısında suçlu olarak yalnız tefeciyi görüyordu. Rastignac olsun, Blondet, Lousteau, Vernou, Finot, Massol olsun, bu kadar tehlikeli bir işin içine batmış bu adamı aydınlatmaktan yan çiziyorlardı. Kendisine iktidar kapısını yeniden açmak isteyen Rastignac, Nucingen ve du Tillet ile ittifaka girmişti. Ötekilere gelince, baş olmaya çalışmakla suçladıkları, ama aslında kendilerinden farksız birinin can çekişişini seyretmekten çok büyük bir haz duyuyorlardı. İçlerinden hiçbiri durumun kötülüğüne dair, Florine'in kulağına bir kelime çıtlatmamıştı. Aksine ona Raoul'ü övüyor, "Nathan dünyayı omuzlayacak güçte, bu işin içinden de çıkmasını bilir, her şey çok güzel olacak," türünden sözler ediyorlardı. Blondet, ciddi ciddi:

— Dün iki abone daha kaydedildi, diyordu. Raoul'ün milletvekili olması yakındır. Bütçe oylandı, Meclis'in yenilenmesine ait karar nerdeyse çıkmak üzere.

Kovuşturma altında olan Nathan, tefecilik işinden umudunu kesmişti. Eşyaları haczedilen Florine içinse, para babası bir enayiye rastlamaktan başka çare kalmamıştı. Böyleleri de aranınca şıp diye bulunmaz. Nathan'ın parasız ve itibarsız kişilerden başka dostu kalmamıştı. Bir tutuklama kararı, onca umut bağladığı siyasî geleceğini bir anda yok ederdi. Bütün bu felaketler yetmezmiş gibi, bir de parası peşin olarak alınmış bir sürü çalışmanın altına girmişti. Yuvarlanmakta olduğu sefalet uçurumunun dibini göremiyordu. Bunca tehdit karşısında cüretini kaybetti. Pek iyi, ya Kontes de Vandenesse, ona sadık kalır, peşinden ta uzaklara gelir miydi? Kadınlar, aşkı bir bütün olarak yaşamadıkça ve yanındakilere mutluluğun esrarlı bağlarıyla bağlanmadıkça, hiç kimsenin peşinden kendilerini böyle bir uçuruma atmazlardı. Mesela, kontes onunla yurtdışına kaçsa bile, o zaman da bu yolculuğa beş parasız, aç ve çıplak katılacak, bir yük de o olacaktı. Nathan gibi bir gururlu, ikinci sıradan bir zekânın, kördüğümü kesecek kılıç olarak ancak intiharı görmesi gerekirdi, gördü de! İçine

katıldığı, hükmetmeye yeltendiği böyle bir dünyanın önünde küçük düşmek, muzaffer kontesi o dünyada bırakarak yeniden üstü başı çamurlu bir piyade neferi haline dönme düşüncesi dayanılır şey değildi. Şairin oturduğu hayalden sarayın kapısında Çılgınlık dans ediyor, çıngırak seslerini duyuruyordu. Bu son aşamada Nathan bir rastlantı bekledi ve canına kıymayı en son ana bıraktı.

Adlî duyurular, mahkeme çağrıları borcun ödenmemesi dolayısıyla hapis cezası talepleriyle dolu son günler boyunca Raoul, dışa vurmak istemese de, her yerde, dikkatle bakanların intihara yönelmiş veya intiharı düşünmekte olan insanlarda görebileceği o soğuk, o uğursuz edayı taşıdı. Kendilerini kaptırdıkları uğursuz düşünceler, bu durumda bulunan insanların alnında, bulanık ve sisli bir renge bürünür. Gülüşleri bilmem hangi uğursuz şeyi gizler, hareketleri tafralıdır. Bu gibi bedbahtlar hayatın altın meyvelerini ta posasına kadar emmek ister gibidir. Bakışları insanın içine işler; göklerden ölüm çanlarını dinlerler, dikkatleri dağınıktır. Leydi Dudley'lerde bir gece Marie, insanı ürküten bütün bu belirtileri fark etti. Herkes salonda sohbet ederken, Raoul içerideki bir odada, bir divanın üstünde tek başına kalmıştı. Kontes kapıya geldiğinde, o başını bile kaldırmadı, onun ne nefes alıp verişini duydu, ne ipek elbisesinin hışırtısını. Gözleri sabit, çektiği ıstıraptan durgunlaşmış, halıdaki bir çiçek desenine bakıyordu. Belli ki, vazgeçmektense ölmeyi tercih ediyordu. Herkesin Sainte-Hélène'de[66] bir kaidesi olmaz. Zaten o sıralar Paris'te intihar kol geziyordu. İnancını yitirmiş toplumların son sözü ne olabilir ki? Raoul ölmeye karar vermişti. Umutsuzluk umutlar yüzündendir, Nathan'ın umutsuzluğunu ise ancak mezar paklardı.

Marie bir çırpıda yanına gelerek:

— Neyin var senin? diye sordu.

— Hiç, dedi.

Âşıklar arasında bu hiç kelimesinin öyle bir söylenişi vardır ki, tam tersi anlama gelir. Marie omuz silkti:

— Bir çocuksunuz siz, dedi, başınıza bir felaket gelmiş.

— Benim mi? Yoo! dedi Raoul sevgiyle. Zaten böyle bir şey olsa, en önce siz öğrenirsiniz Marie.

Kontes egemen bir tavırla bir edayla:

— Odaya girdiğimde ne düşünüyordunuz? diye sordu.

— Gerçeği öğrenmek ister misin?

Kontes başını sallayarak tasdik etti.

— Seni düşünüyordum, dedi. Birçok erkek benim yerimde olsa diyordum kendi kendime, geride bir şey bırakılmadan sevilmek ister. Oysa ben zaten öyleyim, değil mi?

— Evet.

Yakalanma tehlikesini umursamadan ona sarılarak ve öpmesi için alnını ona uzatarak:

— Ve, diye sözüne devam etti, seni arkamda tertemiz ve vicdan azapsız bırakıyorum. Seni ben uçuruma sürükleyebilirdim. Ama lekesiz, şerefinden hiçbir şey kaybetmemiş olarak onun kenarındasın. Buna rağmen beni tedirgin eden bir düşünce var ki...

— Ne o?

— Günün birinde beni hor göreceksin!

Kontes acı acı gülümsedi.

— Evet, diye devam etti Raoul, tertemiz duygularla sevildiğine asla inanmayacaksın. Bana kara çalacaklar, bunu biliyorum. Kadınlar, gömüldüğümüz çirkefin dibinden gözlerimizi, orada bir Marie'ye, hiçbir sakınma payı bırakmadan, tapmak için, göğe doğru kaldırdığımızı düşünmek istemezler. Bu aziz aşka hüzün verici meseleleri katarlar, zekâsı derin ve içi şiir dolu erkeklerin ruhlarını bir mihraba adayabilmek için, basit zevklerden soyduklarını anlamazlar. Oysa Marie, ideal aşk inancı bizlerde, sizlerden daha ateşlidir: Onu biz, hatta bizde aramayan kadında bile buluruz.

Marie, kendine hâkim olmaya çalışan bir kadının alaycı edasıyla:

— Niye bu nutuk? dedi.

— Fransa'dan ayrılıyorum! Bunu neden ve nasıl yapacağımı yarın uşağımın sana getireceği mektuptan öğreneceksin. Elveda Marie!

Raoul, kontesi göğsünün üstüne çekip sıkı sıkı sarıldı ve onu acıdan şaşkına dönmüş halde, orada bırakarak çıkıp gitti.

Onu aramaya gelen Markiz d'Espard:

— Neyiniz var küçüğüm? diye sordu. Mösyö Nathan ne dedi size? Kederli bir havada ayrıldı bizden. Ya belki çok fazla akıllısınız siz ya da hiç.

Kontes salona girmek için markizin koluna tutundu, birkaç dakika sonra da orayı terk etti.

Leydi Dudley, markize:

— Belki de ilk randevusuna gidiyor, dedi.

— Nereye gittiğini öğrenirim ben, diyen markiz kontesin arabasını takiben yola koyuldu.

Ama Madam de Vandenesse'in arabası Saint Honoré mahallesine doğru yol aldı. Madam d'Espard eve dönerken, Kontes Félix'in arabasının Rocher sokağı yönünde, mahalleyi kat ettiğini gördü. Marie yattı ama uyuyamadı. Bütün gecesini, tek satırını bile anlamadan, Kuzey Kutbu'na yapılmış bir seyahatin hikâyesini okumakla geçirdi. Uşak Raoul'ün mektubunu getirdiğinde saat sekiz buçuktu. Zarfı paralarcasına açtı. Mektup bu durumlarda daima kullanılan şu sözlerle başlıyordu:

"Biricik sevgilim, bu mektup eline geçtiği anda ben artık bu dünyadan göçmüş olacağım..."

Gerisini okumadı. Asabî bir kasılmayla kâğıdı buruşturdu, çıngırağı çalarak oda hizmetçisini çağırdı. Sırtına çabucak bir elbise giydi, eline ilk gelen ayakkabıyı ayağına geçirdi, şalına sarındı, şapkasını taktı. Sonra hizmetçisine, kont sorduğunda, kız kardeşi Madam du Tillet'ye gittiğini söylemesini tembih ederek dışarı çıktı. Raoul'ün uşağına:

— Sen yola çıkarken efendin neredeydi? diye sordu

— Gazete yazıhanesinde.

— Haydi çabuk!

Ev halkının şaşkın bakışları arasıda, daha saat dokuz bile değilken, kimsenin gözünden kaçmayan sıkıntılı bir halde, yayan olarak deliler gibi çıktı gitti. Bereket versin ki, oda hizmetçisi konta, madamın kız kardeşi Madam du Tillet'den onu çılgına çeviren bir mektup aldığını ve mektubu kendine getiren uşakla birlikte koşar adım onlara gittiğini söyledi. Vandenesse izahat almak üzere karısının dönüşünü bekledi. Kontes bir faytona binerek gazete yazıhanesine doğru yola koyuldu. Feydeau caddesindeki eski bir konakta bulunan gazete sabahın bu saatinde bomboştu. Orada bula bula, genç ve güzel bir kadının çaresiz bir halde oradan oraya koştuğunu ve kendisine Mösyö Nathan'ı sorduğunu görerek hayrete düşen odacı çocuğu buldu. Kontesi kıskançlık sahnesi yaratacak bir rakibe sanan çocuk:

— Herhalde Matmezel Florine'in evindedir, diye cevap verdi.

— Buradayken nerede çalışır? dedi Madam de Vandenesse.

— Anahtarını hep yanında bulundurduğu bir odada.

— Götür beni oraya.

Çocuk onu arka avluya açılan küçük, loş bir odaya götürdü. Bir zamanlar soyunup giyinmeye yaradığı besbelli bu yer, eskiden yatak odası olarak kullanılan bir odaya bitişikti. Yük dolabı hâlâ yerinde duruyordu. Oda iki tarafla bağlantılıydı. Nathan'ın çalıştığı oda kilitliydi. Kontes ancak öteki odanın penceresinden içeride olup bitenleri görebildi: Nathan başyazar koltuğunda yığılıp kalmıştı. Boğazından hırıltılar çıkıyordu.

Kontes odacı çocuğa:

— Kapıyı kırıp içeri girin ve sakın kimseye ağzınızı açmayın. Bu iyiliğin bedelini size öderim, dedi. Görmüyor musunuz, Mösyö Nathan ölüyor.

Odacı çocuk kapıyı zorlayabileceği demir bir aleti kapmak üzere gazete basım odasına koştu. Raoul, mangaldaki kömür çarpmış basit bir terzi kadın gibi, zorla nefes alıp veriyordu. İntiharına ani bir beyin kanaması süsü vermesini Blondet'den rica ettiği mektubun mürekkebi daha kurumamıştı. Kontes tam zamanında yetişmişti. Raoul'ü arabaya taşıttı. Onun nerede tedavi ettirebileceğini bilmediği için, bir otele girip oda kiraladı. Odacı çocuğu bir hekim aramaya gönderdi. Raoul birkaç saat içinde tehlikeyi atlatmıştı, ama kontes, sırrını kaba çizgileriyle öğrenmeden onun başucundan ayrılmadı. Bu tutkulu yıkık adam, acısının korkunç ağıtıyla onun kalbini dağladıktan sonra, bir gün önce Nathan'ın alnında yer eden bütün o düşünce ve tasaların yüküyle dopdolu, evine döndü.

Ayrılırken ona yaşama gücü vermek amacıyla:

— Her şeyi düzelteceğim, demişti.

Félix, geldiğini görünce, karısına:

— Eee? Kız kardeşinin nesi varmış? diye sordu. Seni hayli sıkkın görüyorum.

Kontes, sakinmiş gibi görünmeye çalışıp, bütün gücünü toplayarak:

— Sırrını en derin şekilde saklamak istediğim müthiş bir hikâye, diye cevap verdi.

Tek başına kalabilmek ve düşünme fırsatı bulabilmek için, akşam İtalyan Tiyatrosu'na bir uğramış, sonra da içini dökmeye Madam du Tillet'ye gelmişti. Sabahki korkunç sahneyi anlatmış, ondan öğüt ve yardım istemişti. O anda ne biri, ne diğeri, Kontes Félix de Vandenesse'e bunca korkuyu yaşatan o basit mangalı tutuşturanın bizzat du Tillet olduğunu biliyordu. Marie kız kardeşine:

— Benden başka kimsesi yok bu dünyada, demişti. Onun için elimden ne gelirse yapacağım.

Bu sözlerde bütün kadınların sırrı saklıdır: Bir kadın, yüce, kusursuz bulduğu bir erkeğin her şeyi olduğuna, kesinkes inanmaya görsün, hemen bir kahraman olup çıkar.

Du Tillet, baldızıyla Nathan arasında, az çok muhtemel görülebilecek, bir aşktan söz edildiğini duymuştu. Ama o da buna inanmayanlardan, daha doğrusu bunu Nathan'ın Florine'le olan ilişkisiyle bağdaştıramayanlardan biriydi. Aktris, kontesi kovalardı, kontes de onu tabii. Ama evine gelip de baldızının, hem de bütün akşam boyunca kendilerinde kaldığını görünce, Raoul'ün içini, daha İtalyan Tiyatrosu'ndayken bir sürü huzursuzluğun yüzüne vurduğunu fark ettiği kontese açtığını anladı. Demek kontes onu sahiden seviyordu: Öyleyse buraya, Nathan'ın ihtiyar Gigonnet'ye borçlu olduğu parayı Marie-Eugénie'den istemek için gelmişti. Kendine akıl almaz gelen, kavramakta güçlük çektiği böyle bir durumun sırları içine girmiş olmak Madam du Tillet'yi o kadar şaşkına çevirmişti ki, onun bu halini görünce, du Tillet'nin şüpheleri kafasında kesinlik kazandı. Banker, Nathan'ın girdiği düzenin bütün iplerini elinde tuttuğunu sandı. Hiç kimse zavallının, kontesin geceki ve sabahki olayları kimseye söylemediği takdirde beş yüz frank vermeyi vaat ettiği odacı çocuğun adıyla, Mail sokağındaki süslü bir otel odasında yatmakta olduğunu bilmiyordu. Bu rüşvet sayesinde François Quillet geri döndüğünde kapıcıya Nathan'ın yoğun bir çalışma sonunda hastalandığını söylemeyi de unutmamıştı. Du Tillet, Nathan'ı ortalıkta görmeyince şaşmadı. Gazetecinin, kendisini tutuklamakla görevli şahıslardan kaçmak için gizlenmesi tabiiydi. Polis memurları, onun hakkında bilgi almaya geldiklerinde, sabahleyin bir kadının gelip başyazarı götürdüğünü öğrendiler. Faytonun numarasının tespiti, sürücünün sorgusu, yavaş yavaş yeniden hayata kavuşmakta olan borçlunun kaldığı otelin araştırılması ve bulunması iki gün sürdü. Böylece Marie'nin aldığı akıllıca tedbirler Nathan'a üç gün kazandırmıştı.

İki kız kardeş birbirinden kötü bir gece geçirdiler. Böyle bir felaket, ateşinin ışığını bütün hayatın üstüne serper. Onu şimdiye kadar gözü oyalayan zirveleriyle değil de, sığlıklarıyla, engebeleriyle aydınlatır. Koltuğunda can çekişen, günlüğü önünde, Romalı haşmetiyle hayatının son düşüncelerini kaleme alan genç bir adamın gözler önüne serdiği korkunç manzarayla kafası allak bullak olan zavallı Madam du Tillet, onun imdadına koşmaktan, kardeşinin yaşama gücünü kendinden aldığı bu asil ruha hayat bağışlamaktan başka bir şey düşünemiyordu. Sebepleri incelemeden sonuçlara bakmak, bizim düşünce yapımızın tabiatında vardır. Eugènie, birçok kere evine yemeğe gittiği Barones Delphine de Nucingen'e başvurabileceği fikrini içinden tekrarladı. Muhakkak başaracaklardı. Çağdaş toplumun perdahlı çelik çarkları arasında ezilmemiş bütün insanlar gibi, gönlü gani olan Madam du Tillet, bütün yükü üstüne almaya karar verdi.

Nathan'ı önce ölümden kurtarmış olmaktan mutlu kontese gelince, bütün gecesini, kırk bin frankı sağlayacak düzenler aramakla geçirdi. Bu buhran durumlarında kadınların üstüne yoktur. Duygularının yönlendirmesiyle, hırsızları, iş adamlarını ve tefecileri bile şaşırtacak düzenler kurarlar. Elbette sanayi toplumunun bu az çok tescilli üç sınıfının yeryüzünde şaşabileceği bir şeyler kalabilmişse!.. Kontes kâh yerlerine sahtelerini alarak elmaslarını satmayı düşünüyor, kâh bu oyunun içine sokmuş olduğu kız kardeşi için Vandenesse'den para istemeye karar veriyordu. Ama şerefsizce

çarelere boyun eğmeyecek kadar asil ruhluydu. Böyle çareleri daha aklına gelir gelmez reddediyordu. Vandenesse'in parası Nathan'a ha! Cinayet işlemiş gibi sıçrıyordu yatağından. Sahte elmaslarla dolaşmak? Sonunda kocası fark edecekti. Parayı altın içinde yüzen Rothschild'lerden, yahut da fakir fukaraya yardım elini uzatıyor olması gereken Paris başpiskoposundan istemek, böylece bir kıbleden ötekine koşmak vardı! Hükümet kapısının bu kadar uzağında kalmış olmasına yandı. Eskiden olsa, hanedan mensuplarından ödünç para sızdırabilirdi. Babasına başvurmayı düşündü. Fakat eski hâkim yasadışı işlerden tiksinti duyuyordu. Çocukları sonunda onun aşk yüzünden düşülmüş felaketlere ne derece soğuk baktığını anlamışlardı. Böyle bir şeyin lafını bile açtırmazdı. İnsanoğluna hoşgörüsü kalmamıştı. Entrikanın her türlüsünden nefret ediyordu. Kontes de Granville'e gelince Normandiya'daki çiftliklerinden birine çekilmiş, son demine kadar aynı soğukluğunu muhafaza ederek, bir yandan dua edip, bir yandan para biriktirerek, papazlarla para çıkınları arasında gün geçirmekteydi. Marie acaba Bayeux'ye gidecek kadar zaman bulabilse, annesi neye kullanacağını sormadan bu kadar parayı ona vermez miydi? Borçlarım için dese? Tercih ettiği kızıydı, belki onu yumuşatabilirdi. Ne ise! Çaresiz kalırsa Normandiya'ya gidecekti. Kont de Granville, yalancıktan, karısının ağır bir hastalığa tutulduğu bahanesini ortaya atıp, ona bir seyahat fırsatı hazırlamaktan kaçınmazdı herhalde. Sabahleyin kendini dehşete düşüren üzücü manzara, Nathan'a gösterdiği özen, onun yatağı başında geçen saatler, olayın kesik kesik anlatılan hikâyesi, büyük bir zekânın bu can çekişişi, bir dehanın göklere yükselen yolunu sıradan, iğrenç bir engelin kesmiş olması, bütün bunlar aşkını bir kat daha güçlendirerek yeniden aklına geliyordu. Heyecanlarını yeni baştan hissetti ve acılar onu yüceliklerden daha mutlu kıldı. Başarıyla süslü olsa, bu alnı öpebilecek miydi acaba? Hayır, hayır! Nathan'ın Leydi Dudley'lerde, arka odada ona söylediği son sözlerde sonsuz bir asalet bulmaktaydı. Elvedasındaki o kutsallık! Mutluluğunu feda edişindeki, şimdi bizzat kendinin acısı haline gelen, o soyluluk! Kontes hayatında heyecanlar istemişti. Şimdi sürüyle vardı işte! Zalim, ürkütücü ama sevdiği heyecanlar. Ona zevkten çok, acı yaşatıyordu. "Önce de kurtardım onu, şimdi de kurtaracağım!" derken kendi kendine ne büyük bir haz duyuyordu. Marie'nin dudaklarını alnında hissettiğinde onun, "Aşkın nelere kadir olduğunu ancak bedbahtlar bilir," deyişi hâlâ kulaklarındaydı.

Kahvaltı için onu aramaya gelen kocası:

— Hasta mısın? diye sordu.

— Kardeşimin evinde yaşanan dram beni müthiş üzdü, dedi.

Yalan da değildi! Kont:

— Kötü ellere düştü, dedi. Aralarında asaletten mahrum birinin, bir du Tillet'nin bulunması, bir aile için utanılacak şey. Kız kardeşinizin başına bir felaket gelmiş olsa, merhameti kendi evinde bulamayacaktır.

Kontes çırpınır gibi bir hareket yaparak:

— Merhamet dilenmeyi hangi kadın ister? dedi. Katı yürekliler, haşinliğiniz bizim için bir lütuftur.

Félix, gösterdiği gururdan duyduğu heyecanla karısını elinden öperek:

— Ruh asaletinizi sadece bugün tanımış değilim, dedi. Ancak kendini korunmaya muhtaç saymayan bir kadın böyle düşünür.

— Korunma mı! İşte sizin payınıza düşen, utanç duyulacak bir söz daha.

Félix güldü. Ama Marie'nin yüzü al al olmuştu. Bir kadın gizliden suç işlediği zaman daima kadınlık onurunu en üst perdeden konuşturur. Bu, zekânın hakkını teslim etmeniz gereken bir sır saklama yoludur. Böylece ihanet, bir yücelik değilse bile bir saygınlık kazanır. Marie, Mösyö Quillet takma adını kullanarak Nathan'a, her şeyin iyi gittiğine dair bir iki satır karaladı ve bir ulakla Mail oteline gönderdi. Akşam, Opera'da kontes yalanlarının mükâfatını gördü. Çünkü kocası kız kardeşini görmek üzere onun locasından ayrılmasını son derece tabii karşılamıştı. Félix, du Tillet'nin karısını yalnız bırakması için, kolunu ona vermek üzere koridorda kaldı. Marie koridoru geçerken, kardeşinin locasına girerken ve onları bir arada görerek hayrete düşen herkese karşı rahat ve sakin görünmeye çalışırken kim bilir ne kadar heyecan çekti.

— Söyle, bir haber var mı? dedi kız kardeşine.

Her şeyden önce, Marie-Eugènie'nin yüzü bir cevaptı. Bu yüzde, birçok insanın kibirli bir tatmin duygusuna yoracağı, yapmacıksız bir sevinç parlıyordu.

— Meraklanma canım, dedi, kurtulacak. Ama şimdilik sadece üç ay için. Bu arada biz de ona daha sağlam bir yardım yolu araştırırız. Madam de Nucingen, seni zor durumda bırakmamak amacıyla, kimliği önemli değil, herhangi birisi tarafından imzalanmış onar bin franklık dört tane senet istiyor. Senetlerin nasıl yapılacağını bana anlattı ama hiçbir şey anlamadım. Nasıl olsa Mösyö Nathan onları hazırlar sana. Hani eski müzik hocamız Schmucke vardı ya, o aklıma geldi. Bu konuda işimize yarar diye düşündüm. Bence senetleri tereddütsüz imzalar. Bu dört senede, ödemeyi sağlama almak üzere, senin tarafından verilmiş bir de teminat mektubu eklenerek hepsi Madam de Nucingen'e geri verilecek. Parayı sana yarın teslim edecek. Bütün işi kendin gör, kimseye emanet etme. Schmucke'nin sana hiçbir engel çıkarmayacağına eminim. Şüpheleri ortadan kaldırmak için, senin eski müzik hocamıza, sefalete düşmüş, bu Allah'ın garibi Almana yardım etmek istediğini söyledim. Böylece, bunun aramızda çok gizli bir sır olarak kalmasını rica edebildim.

Operada olduğu halde, Tanrıya şükrediyormuş gibi gözlerini yukarıya doğru kaldıran kontes:

— Sen bir meleksin! Yeter ki, Barones de Nucingen parayı verinceye kadar, bundan kimseye bahsetmese, dedi.

— Conti rıhtımı üzerinde küçük bir sokak var, Nevers sokağı. Schmucke işte orada oturuyor. Unutma sakın, oraya kendin git.

Kontes, kız kardeşinin elini sıkarken:

— Çok teşekkür ederim, dedi. Ah! Hayatımın on yılını verirdim...

— İhtiyarlığından alınmak üzere...

Kontes kız kardeşinin sözünü keserken gülümseyerek:

— Bu acıları sonsuza dek susturmak için mi? dedi.

O anda gözü onlara ilişen herkes, iki kız kardeşin çocukça gülüşmelerine hayran kalır, havadan sudan şeylerle meşgul olduklarını sanırdı. Ama Opera'ya zevk almak için değil de, herkesin üstünü başını, yüzünü güzünü incelemeye gelen işsiz güçsüz takımından biri, dikkatle bakınca, bu iki sevimli çehrenin neşesini söndüren şiddetli heyecanı görüp, kontesin sırrını tahmin edebilirdi.

Geceleri polis memuru korkusu olmadığını artık bilen Raoul, bakışları endişe dolu, alnı kırışmış, solgun ve çökmüş bir yüzle, merdivenin basamaklarında, her zamanki yerinde göründü. Gözleri kontesi locasında aradı. Locanın boş olduğunu görünce, dirseklerini böğrüne dayayarak başını ellerinin arasına aldı.

— Oysa Opera'da olabilirdi! diye düşündü.

Madam du Tillet alçak sesle:

— Bu tarafa baksana zavallı koca adam, dedi.

Marie'ye gelince, kendini ele vermek pahasına, sanki güneşten ışık taşırcasına irade fışkıran ve manyetizmacılara göre, yöneltilince karşısındakinin içine işleyen, o delici ve sabit bakışlarla gözlerini ona dikti. Raoul sihirli bir değnekle dokunulmuşa döndü, başını kaldırdı, iki kız kardeşle göz göze geldi. Madam du Vandenesse, kadınlardan asla eksik olmayan o hayranlık verici zekâyla, dudaklarında anlamlı ve anlık bir gülümseyiş, göğsünde sallanan haçı eline aldı ve Raoul'e tuttu. Mücevherin ışığı Nathan'ın ta alnında parladı, yüzüne neşeli bir ifade geldi: Anlamıştı. Kontes:

— Ölülere hayat vermek, dedi, işten bile değilmiş, öyle değil mi Eugénie?

Eugénie gülerek:

— Kazazedelere Yardım Derneği'ne[67] girebilirsin sen, diye cevap verdi.

— Geldiğinde ne kadar üzgün ve bitkindi; ne kadar memnun dönecek, kim bilir!

O sırada Du Tillet, bütün dostluk gösterileriyle, elini sıkarken Raoul'e:

— Vay! Nasılsın azizim? dedi.

Raoul, gözleri ışıl ışıl.

— Seçimler üstüne en sağlam bilgileri elde etmiş biri nasıl olursa öyle, diye cevap verdi. Seçiliyorum dostum.

— Enfes! dedi du Tillet. Yalnız gazete için biraz para bulmak gerekecek.

— Bulunur, dedi Raoul.

Du Tillet, Charnathan adını taktığı Raoul'ün bu cevabını es geçerek:

— Şu kadınlar yok mu, dedi, akılları fikirleri hep şeytanlıkta.

— Ne gibi?

— Baldızım karımın yanında, dedi banker, bu işin içinde bir iş var. Kontes sana tutkun galiba. Bütün salon göre göre seni selamladı.

— Görüyor musun, dedi Madam du Tillet kız kardeşine, bizi çekiştiriyorlar. Kocam. Mösyö Nathan'la canciğer. Onu içeriye tıktırmak isteyen kendisi halbuki.

— Bir de bizi suçlar bu erkekler! dedi kontes. Her şeyi haber vereceğim ona.

Ayağa kalktı, koridorda kendini bekleyen de Vandenesse'in koluna girdi. Bir kere de locasında boy gösterdi, sonra Opera'dan ayrıldı. Ertesi gün saat sekizden önce hazır olması için arabacısını tembihledi. Sabahleyin Mail sokağına uğradıktan sonra, saat sekiz buçuk olurken Conti rıhtımına varmıştı.

Küçük Nevers sokağına araba giremiyordu. Ama Schmucke rıhtımın nerdeyse tam köşesindeki bir evde oturduğundan, kontesin ayakkabıları çamura batmadı. Arabanın basamağından, bir adımda, önünden geçenleri endişelendirecek kadar kaykılmış bu kararmış evin, bir kapıcı fayansı gibi telle tutturulmuş çamurlu ve harap girişine vardı. Eski kilise orgcusu dördüncü katta oturmakta, dairesi Seine nehrinin Pont-Neuf'ten Chaillot tepesine kadar olan kısmının güzel manzarasından yararlanmaktaydı. Arabacı, eski öğrencisinin ziyaretini haber verdiğinde, bu iyi adamcağız o kadar hayrete düşmüştü ki, kontes içeri girerken hiçbir davranışta bulunamadı. Schmucke'nin giyim kuşamı eskiden beri küçümsediğini ve dünya malına karşı duyduğu ilgisizliği ta ne zamanlardan beri bildiği halde, bir anda gözlerinin önüne serilen bu sefil manzara kontesin ne aklına gelebilir, ne de bu kadarını hayal edebilirdi. Bu derece kendini bırakmış bir hayatı, böylesine bir pejmürdeliği kime söyleseniz inanmaz. Schmucke müzik delisi bir Diogenes'di. Keşmekeşliğinden bir nebze olsun utanç duymuyordu. Buna o kadar alışmıştı ki, söyleseniz, bunda bir olağandışılık bulunmadığına kalıbını basardı. Kocaman bir Alman piposunun ara vermeden içilmesi sonucu tavanla, kedinin bin bir yerinden tırmalayarak deldiği sefil duvar kâğıdına kadar, değdiği eşyaya Demeter'in altın buğday demetlerinin görüntüsünü veren sarı bir renk yayılmıştı. Darmadağın ipek tüylerle kaplı, bir kapıcı kadını imrendirecek muhteşem bir kürke bürünmüş kedi, yüzüne ağırbaşlı bir hava veren bıyıklarıyla, kendinden emin bir ev hanımı edasıyla orada duruyordu. İçeri girerken kontesi egemen bir tavırla kurulduğu muhteşem bir Viyana piyanosunun üstünden, baygın ve donuk bir bakışla süzdü. Güzelliğiyle şaşkına çevirdiği her kadın bu bakış karşısında kendini ona selam vermek zorunda hissederdi. İstifini hiç bozmadı, sadece dümdüz, gümüşî bıyıklarının iki telini kımıldattı ve altın sarısı gözlerini Schmucke'ye çevirdi. İyi bir ağaçtan yapılmış, altın yaldız ve siyaha boyanmış, ama kirli, rengi uçmuş, boyaları dökülmüş Nuh peygamberden kalma piyanonun, pipo dumanının sararttığı, ihtiyar atların dişlerine benzeyen, yıpranmış tuşları görünmekteydi. Tahta kapağın üzerindeki kül birikintileri, bir gün öncesi Schmucke'nin bu eski müzik aletinin üstüne kapandığını, büyülü bir müzik ayininde eriyip gittiğini belli ediyordu. Odanın, kurumuş çamur, yırtılmış kağıtlar, pipo külleri ve ne olduğu belirsiz çerçöple dolu döşemesi, sekiz gün silinip süpürülmedikten sonra, temizlikçi kadınların yerden yığınla kırıntıyla paçavra karışığı şeyler topladığı pansiyonların döşemelerini andırıyordu. Kontesinkinden daha tecrübeli bir göz, kestane, elma ve boyalı yumurta kabuklarından, orada burada dalgınlık eseri kırılmış Sauercraut[68] bulaşığı tabaklardan, Schmucke'nin hayatına dair bilgiler edinirdi. Bu Alman usulü yeme-içmenin artığı, bastıkça çıtırdayan, kırıntı halindeki pislikten bir halı meydana getiriyor, taş kömürüne dönmüş kocaman bir kütüğün önünde yanmakta olan iki odun parçasının nerdeyse kül haline geldiği, boyalı taştan şöminenin azametle püskürttüğü bir kül yığınına karışıyordu. Şöminenin bulunduğu duvara, üstünde sarabande dansı yapan figürlerin bulunduğu çerçevesiyle bir ayna asılıydı. Çerçevenin bir köşesinde meşhur pipo, öteki köşesinde de, üstadın içine pipo tütününü koyduğu çiniden bir kap asılıydı. Derme çatma düz karyola, mermersiz ve kurt yeniği dolu konsol, üstünde peynir ekmekle geçiştirilmiş bir kahvaltının artıklarının göründüğü çarpık bacaklı masa gibi, elden düşme iki koltuk da bir Mohikan kulübesindeki[69] kadar basit mobilyayı oluşturmaktaydı. Ustura temizliğiyle yer yer renk değiştirmiş bir bez parçasının perde vazifesi gördüğü pencerenin koluna asılmış tıraş aynası, Schmucke'nin Tanrı ve Dünya aşkına katlandığı tek fedakârlığın nişanesiydi. Kedi, bu korunmaya muhtaç, güçsüz varlık, onunla aynı hayatı mükemmel bir

biçimde bölüşmüştü. Zavallı hayvancağızın bütün eşyası, yanı başında bir çanağın ve beyaz porselenden bir tabağın bulunduğu, eski, güzel bir minderden ibaretti. Fakat hiçbir kalemin tasvire gücünün yetemeyeceği şey, Schmucke'nin, kedinin ve piponun, hayattaki bu teslisin bu eşyayı soktuğu haldir. Pipo, masayı orasından burasından yakmıştı. Kediyle Schmucke'nin kafaları iki koltuğun Utrecht yeşili kadifelerini, havını kaybedecek kadar yağlamışlardı. Kedinin kısmen ev işlerine yardımcı oluyor sayabileceğimiz şahane kuyruğu olmasa, konsolun ve piyanonun üstündeki boş yerler temizlik yüzü görmeyecekti. Bir köşede, kaç çift olduğunu Tanrı bilir, ayakkabı yığılmıştı. Konsolun ve piyanonun üstü, sırtları eskiyip parçalanmış, rengi solmuş, yenmiş köşelerinden kapak kartonunun tabaka tabaka göründüğü müzik kitapları doluydu. Duvarlara çirişle sıra sıra öğrencilerinin adresleri yapıştırılmıştı. Üstü kâğıtsız hamur izleri gündemden çıkmış adresleri ifade ediyordu. Duvar kâğıdının ütünde tebeşirle çiziktirilmiş hesaplar okunmaktaydı. Bir gün önce boşalmış küçük bira testileri komodini süslemekteydi. Eski döküntüler ve kâğıt yığını arasında bunlar yeni ve pırıl pırıl görünüyordu. Sağlıklı yaşama kaygısını burada, üstü havlu örtülü bir su kabıyla, pelesenk ağacından gül rengi kaplamayı yer yer ıslatmış, beyaz üstüne mavi benekli, adi bir sabun parçası temsil ediyordu. Kontesin, Schmucke'nin daima sırtında gördüğü üç yakalı mavi redingotun sarkmakta olduğu portmantoya, aynı derecede eski iki şapka asılmıştı. Pencerelerin alt tarafında bir çobanpüskülü fidanının yanı başında, içinde galiba Alman çiçekleri olan üç saksı vardı. Kontesin görme ve koku alma duyuları hayli kötü etkilendiği halde, Scmucke'nin gülümseyişi ve gözlerindeki ifade, sararmışlıklara parlaklık veren ve bu hercümerce canlılık katan semavi ışıklarıyla, bütün bu sefalet tablosunu ondan gizleyebildi. Onca mübarek şeyi bilip onu karşındakine duyurabilen bu mübarek adamın ruhu bir güneş gibi ışık saçıyordu. Bunca yıl sonra, "müzik azizeleri"nden birini karşısında görmesiyle dudaklarında beliriveren bu içten, bu saf, tertemiz gülüş, etrafa çocukluk çağlarının, neşenin ve masumiyetin parıltılarını yaydı. İnsana en değerli gelen hazinelerini ortaya döktü ve yoksulluğunu bunlardan yaptığı kalın örtünün altında gizledi. Olsa olsa kendini beğenmişliğin zirvesinde bir sonradan görme, müzik dininin bu muhteşem havarisinin yaşadığı düzeni aşağılık bir şey olarak görebilir.

— Sizi hangi rüzgâr attı buraya, sevgili kontes? dedi Cermen-Gal şivesiyle Schmucke. Yoksa bu yaşımda Simeon'un İlahisi'ni[70] okumamı mı istiyorsunuz benden?

Bunu söyledikten sonra aklına gelen bu fikre kendi de katıla katıla güldü. Konuşmasına ince bir edayla:

— Talihli bir insanım, değil mi? diye devam etti.

Yine bir çocuk gibi gülmeye koyuldu. Hüzünlü bir havaya bürünerek:

— Biliyorum gelmenizin sebebi müzik, dedi. Yoksa bu zavallı adam değil. Ama fark etmez. Ne için gelmiş olursanız olun, buradaki her şey sizindir; vücudum, ruhum, malım mülküm, her şeyim!

Kontesin elini ellerine aldı, öptü, bir damla gözyaşıyla ıslattı. Kendisine bağışlanan iyiliği her gün iliklerinde hissediyordu. Sevinci onu bir an hatıralarından sıyırdı, gücünü topladı. Hemencecik bir tebeşir aldı eline, piyanonun önünde duran koltuğun üstüne sıçradı. Koca koca harflerle duvar kâğıdının üstüne: 17 Şubat 1835 tarihini karaladı. Bunca güzel, bunca yapmacıksız bu hareket, öylesine delicesine bir minnettarlıkla yapılmıştı ki, kontes içinin ta derinlerden burkulduğunu hissetti.

— Kız kardeşim de gelecek, dedi.

— Öteki de mi? Ne zaman, ah ne zaman? Umarım o güne kadar ölmemiş olurum.

— Kendisi için şimdi sizden isteyeceğim büyük bir yardıma teşekküre gelecek, dedi kontes.

— Nasıl bir yardım? Çabuk, çabuk söyleyin. Cehenneme gitmek gerekirse, onu da yaparım.

Kontes manşonundan Nathan'ın gösterdiği formüle göre doldurulmuş dört senedi çıkarıp ona uzatarak:

— Yapılacak şey, her birinde İşbu senette yazılı on bin frankı .... tarihinde ödemeyi taahhüt ediyorum yazan şu kâğıtları imzalamaktan ibaret, dedi.

Alman müzik hocası, bir kedi munisliğiyle:

— Ooo! Olmuş bitmiş sayın bu işi, diye cevap verdi. Yalnız kalemle hokka nerede, göremiyorum.

Soğuk bir bakışla onu seyreden kediye:

— Meinherr Mirr, çekil bakayım oradan! diye bağırdı.

Sonra kontese onu göstererek:

— Kedim bu benim, dedi. Zavallı Schmucke'yle yaşayan, zavallı bir hayvancağız! Ama güzel bir kedi, değil mi?

— Evet, dedi kontes.

— İster miydiniz?

— Niye o öyle? Aranız iyi değil mi yoksa?

Sahibinin, üstünde oturduğu hokkayı aradığını anlayan kedi yatağa atladı. Schmucke onu göstererek:

— Bir maymun kadar muzırdır! dedi. Kendisini yakından tanıdığım Berlinli büyük Hoffmann'ın[71] hatırasına ona Mirr adını taktım.

İyi kalpli ihtiyar, annesinin yapmasını söylediği şeyleri harfi harfine yerine getiren uslu bir çocuk gibi, yaptığı şeyi bilmeden, ama doğru yaptığına emin, kâğıtları imzalamaktaydı. Yabancılara mahsus kanunlara göre, kendini ebediyen hürriyetlerinden mahrum edebilecek senetlere göz atmaktan çok, kedisini kontese anlatmakla meşguldü.

— Emin misiniz ki, bu kâğıtlar...

— Bundan ötürü en ufak bir endişeye kapılmayın, dedi kontes.

Schmucke, sert bir hareketle:

— Endişeye filan kapıldığım yok, dedi. Bu kâğıtlar Madam du Tillet'nin işini görecek mi, diye soruyorum.

— Ooo tabii! dedi kontes. Ona bir babalık etmiş olacaksınız.

— Onun işine yarayacak bir şey yapmış olduğuma çok memnunum. Hadi biraz da çalacağım müziği

dinleyin!

Bunu der demez, senetleri masanın üzerinde bırakıp piyanosuna atıldı. İhtiyar meleğin elleri çoktan piyanonun eski tuşları üstünde gezinmeye başlamış, gözleri çoktan çatıların arasından göğe dikilmişti. Şarkıların en lezizi çiçek açarak havayı dolduruyor, ruha işliyordu. Ama kontes semavî şeylerin bu yapmacıksız yorumcusuna, Raffaello'nun Azize Cècile'inin kendini dinleyen meleklere yaptığı gibi, telleri ve tahtayı konuşturması için, ancak kâğıtlardaki mürekkebin kuruyacağı kadar vakit bıraktı. Senetleri kıvırıp manşonunun içine soktu ve mutlulukla ışık saçan hocasını, omzuna dokunarak, dalıp gittiği hayal âleminden çekip çıkardı.

— Biricik Schmucke'm dedi.

Schmucke derin bir duygululukla boynunu bükerek:

— Hemen mi! diye haykırdı. O zaman niye geldiniz ki?

Başkaca da bir şey söylemedi. Sadık bir köpek gibi gözlerini, ağzından ne laf çıkacak diye kontese dikti.

— Schmucke'ciğim, bir ölüm kalım meselesi var ortada... Geçen her dakikanın bedeli acı ve gözyaşıyla ödeniyor.

— Hep aynısınız, dedi Schmucke, koşun meleğim! Daima başkalarının gözyaşlarını dindirmektir sizin işiniz gücünüz. Şunu da unutmayın ki, bu zavallı Schmucke için ziyaretiniz, ona yaptığınız yardımlardan çok daha değerli!

— Görüşeceğiz tekrar, dedi kontes. Biraz müzik çalışmak ve birlikte yemek yemek üzere pazarları bana gelin. Bu kız kardeşimle aramızı açar belki ama, olsun. Gelecek pazara bekliyorum.

— Sahi mi?

— Rica edeceğim, kız kardeşim de şüphesiz size başka bir gün ayıracaktır.

— Desenize, mutluluğum katmerli olacak, dedi Schmucke, zira sizleri ancak Champs-Elysèes'de arabayla geçerken görebiliyordum, o da nadiren.

Bunları düşünmek gözlerindeki yaşı dindirdi, kolunu güzel öğrencisine verdi. Kontes ihtiyarın kalbinin yerinden fırlayacakmış gibi attığını hisseti. Ona:

— Demek bizi düşünüyordunuz, dedi.

— Ağzıma giren her lokmada! Önce velinimetlerim, sonra da hayatımda gördüğüm sevilmeye bunca layık, ilk tatlı genç kızlar olarak.

Kontes hiçbir şey söylemeye cesaret edemedi. Bu sözlerde inanılmaz derecede saygılı, vefalı ve dinî bir ihtişam vardı. Bu dumanlı ve çerçöp dolu oda iki tanrıçalı bir mabetti. Orada duygu her saat, onu esinleyenlerin haberi bile olmadan büyüdükçe büyümüştü.

— Bir yerlerde biz sevilmişiz, diye düşündü kontes, hem de çok sevilmişiz.

Kontes arabaya binerken, Schmucke'nin duyduğu heyecanı aynen bölüştü. Ona eliyle, kadınların uzaktan birbirine merhaba demek için verdikleri, o tatlı öpücükleri gönderdi. Schmucke bu manzara

karşısında, araba uzaklaştıktan sonra epeyce bir süre olduğu yerden kımıldamadı. Birkaç dakika sonra kontes, Madam de Nucingen'in konağının avlusuna varmıştı. Barones henüz kalkmamıştı, ama itibar sahibi bir hanımefendiyi bekletmemek için sabahlığını üstüne geçirdi ve bir şala büründü.

— Bir hayır işi için buradayım madam, dedi kontes. Bir an önce olması benim için büyük bir lütuf. Yoksa sizi bu kadar erken rahatsız etmezdim.

Bankerin karısı, dört tane senedi ve kontesin teminat mektubunu alırken:

— Ne münasebet! Ne rahatsızlığı? Tersine, çok memnun oldum, dedi.

Çıngırakla oda hizmetçisini çağırdı.

— Thérèse, dedi, veznedara bana hemen kırk bin frank getirmesini söyleyin.

Sonra Madam de Vandenesse'in teminat mektubunu mühürleyip, masasının gizli çekmecelerinden birine koydu.

— Çok sevimli bir odanız var, dedi kontes.

— Ne yazık ki Mösyö de Nucingen beni bundan mahrum edecek: Yeni bir ev yaptırıyor.

— O zaman burasını herhalde kızınız hanımefendiye bırakırsınız. Etrafta kızınızın Mösyö de Rastignac'la evliliğinden söz ediliyor.

Madam de Nucingen tam cevap verecekti ki, veznedar göründü. Barones paraları aldı ve dört adet senedi ona uzattı.

— Hesabı bunlarla kapatacaksınız, dedi.

— Iskontosu hariç, dedi veznedar.[72]

Senetlerdeki imzayı görünce:

— Bu Schmucke, Anspach'lı bir müzisyendir, diye ekledi.

Bu söz üzerine kontes içinin titrediğini hissetti. Madam de Nucingen, yukarıdan bir bakışla veznedarı azarlarcasına:

— Ne yani, bir iş mi çeviriyorum! dedi. Bunları düşünmek galiba bana düşer.

Veznedar kaçamak bakışlarla, bir kontesi, bir baronesi süzdü: İkisinin yüzünde de bir kıpırtı yoktu. Barones veznedara:

— Haydi, bizi yalnız bırakın, dedi.

Sonra Madam de Vandenesse'e dönerek:

— Bu işle bir ilginiz olduğunu sanmamaları için, bir müddet daha burada kalın lütfen, dedi.

— Bana yaptığınız bunca iyiliğe, dedi kontes, bir de sırrımı saklamanız ricasını ekleyebilir miyim?

Barones gülümseyerek:

— Bir dosta yardım ederken, böyle şeylerin lafı bile edilmez, diye cevap verdi. Arabanızı bahçenin öbür ucuna yollayacağım, sizsiz yola çıkacak. Biz de birlikte bahçeyi geçeriz. Burayı terk ederken kimse görmez sizi. Böylece kimseye söyleyecek laf kalmaz.

— Acı çekmiş bir insan gibi lütufkârsınız, dedi kontes.

— Lütufkâr olup olmadığımı bilmem ama, çok acı çektim. Sizinki umarım gene de çözümü kolay bir şeydir.

Talimatı verir vermez, barones içi tüylü aba terliklerini ve kürklü mantosunu giydi, kontesi bahçesinin arka kapısına götürdü.

Bir adam, du Tillet'nin Nathan'a oynadığı cinsten bir oyun düzenlediği vakit, bundan kimseye bahsetmez. Nucingen bir şeyler sezinliyordu ama karısı bu makyavelvari hesapların tamamen dışındaydı.

Sadece, Raoul'ün başının darda olduğunu bilen barones iki kız kardeşe aldanmış değildi. Bu paranın kimin eline geçeceğini çok iyi tahmin etmişti. Kontesi kendine bağlamış olmaktan memnundu. Üstelik bu gibi sıkıntılar karşısında derin bir merhamet duygusuna sahipti.

İki bankerin çevirdikleri dolapların kendisi için pek de sır olmadığı Rastignac, Madam de Nucingen'e yemeğe geldi. Delphine onunla içli dışlıydı. Kontesle sabahleyin aralarında geçenleri ona bir bir anlattı. Zaten pek önemsemediği, çareler arasında herhangi bir çare gibi gördüğü böyle bir düzene baronesin karışacağı aklının ucundan bile geçmeyen Rastignac, ona durumu anlattı. Delphine, belki de du Tillet'nin bütün seçim ümidini kırmış, bütün bir yıl boyunca kurduğu tuzakları, katlandığı fedakârlıkları boşa çıkarmıştı. Rastignac ona, yaptığı hatadan kimseye bahsetmemesini öğütledi. Barones:

— Keşke veznedar bu meseleden Nucingen'i haberdar etmese, dedi.

Öğleye yakın, du Tillet yemeğini yerken, kendisine Mösyö Gigonnet'nin geldiği haberi verildi. Karısının masada olmasına rağmen:

— Girsin, dedi banker Eee, söyle bakalım benim ihtiyar Shylock'um![73] Dostumuz içeri tıkıldı mı?

— Hayır!

— Nasıl hayır? Ben size demedim mi ki, Mail sokağında...

Gigonnet, kırk bin frankı cüzdanından çıkararak:

— Ödedi, dedi.

Du Tillet umut kırıklığıyla yüzünü buruşturdu. Vurdum duymaz iş ortağı:

— Parayı asla geri çevirmek olmaz, dedi. Bilirsiniz, uğursuzluk getirir.

Banker, gözlerini. karısının üstüne dikerek:

— Bu parayı nereden buldunuz madam? dedi.

Madam du Tillet saçlarının dibine kadar kızardı.

— Ne demek istiyorsunuz? dedi. Anlayamadım.

Du Tillet öfkeyle yerinden kalkarak:

— Ben bu işin aslını öğreneceğim, dedi. Benim en önemli tasarılarımı berbat ettiniz.

Gigonnet, du Tillet'nin ropdöşambrının eteğine takılan masa örtüsünü tutarak:

— Siz de sofrayı berbat edeceksiniz, dedi.

Madam du Tillet çıkmak üzere soğuk bir ifadeyle kalktı. Du Tillet'nin sözleri onu fena halde ürkütmüştü. Çıngırağı çaldı ve bir uşak geldi.

— Atlarım, dedi uşağa, Virginie'yi çağırın, giyinmek istiyorum.

— Nereye gidiyorsunuz? dedi du Tillet.

— Terbiyeli kocalar karılarına soru sormazlar, diye cevap verdi Madam du Tillet. Üstelik yanılmıyorsam sizin niyetiniz seçkin bir insan olmaktı.

— Şu son iki gündür, o küstah kız kardeşinizle bir iki kere görüştükten sonra sizi tanıyamaz hale geldim.

— Küstah olmamı siz bana emrettiniz, dedi Madam du Tillet, bunu sizin üzerinizde deniyorum.

Karı koca kavgalarına pek meraklı olmayan Gigonnet:

— İzninizle madam, dedi.

Du Tillet gözlerini karısının gözlerine dikti. O da aynısını yapıyor, gözlerini yere indirmiyordu.

— Bu ne demek oluyor? dedi du Tillet.

— Şu demek oluyor ki, dedi karısı, sizden korkacak küçük bir çocuk değilim ben artık. Sizin için iyi ve sorumluluğunu bilen bir eşim, öyle de kalacağım. İsterseniz evinizin efendisi olun, ama bir despot olmaya kalkarsanız, hayır! Buna imkân bulamayacaksınız.

Du Tillet çıktı. Marie-Eugénie'nin gücü tükenmişti. Odasına girdiğinde bitkin bir haldeydi. "Kardeşimin düştüğü tehlike olmasaydı," dedi kendi kendine, "böyle bir çıkışı dünyada yapamazdım. Hani derler ya, bir bela bin öğütten evlâdır." Bütün gece boyunca, Madam du Tillet kafasında, kız kardeşinin kendine açtığı sırrı bir kere daha gözden geçirmişti. Raoul'ün selamete çıkacağından emin olunca, artık dikkatini atlatılmış olan bu tehlikeden başka şeylere çevirmişti. Kontesin Nathan'ı başına gelecek felaketten kurtaramazsa, ona teselli vermek için, birlikte kaçmaktan söz edişindeki umursamazlığı hatırladı.

Bu adamın, sağduyu sahibi Eugénie'nin ancak delilik sayacağı bir şeyi, aşırı bir aşk ve minnettarlık duygusuyla, kız kardeşini yapmaya razı edebileceğini kavradı. Yüksek sosyetede, belirsiz zevkleri acılarla, düşülen hataların mal olduğu itibarsızlıkla ödendiği, bu tür kaçma olaylarının yakın zamana ait örnekleri vardı ve Marie-Eugénie bunların feci sonunu hatırlıyordu. Du Tillet'nin sözleri ödünü koparmıştı. Bir an her şeyin ortaya çıkmasından korktu. Nucingen'in çekmecesinde Kontes de Vandenesse'in imzasını gördü. Kendi kendine, Félix'e her şeyi itiraf etmesi için, kız kardeşine yakarmaya karar verdi.

Gittiğinde kontes evde yoktu, Félix oradaydı. İçinden bir ses Eugénie'ye kız kardeşini kurtarmasını haykırdı. Yarın belki çok geç olacaktı. Kendiyle çok cebelleşti, sonunda, her şeyi konta söylemeye karar verdi. Şerefinin henüz lekelenmediğini gören Félix cömert davranmayacak mıydı? Kontesin içine düştüğü, ahlaksızlıktan çok bir gafletti. Pek iyi, ya bütün sosyetenin sakladığı bir sırrı itiraf etmekle bir kaypak seviyesine düşmek! Orası öyle ama, bir de kız kardeşinin geleceğini gözünde canlandırıyordu. Günün birinde onun, Nathan tarafından mahvedilmiş, yoksul, ıstırap içinde, bedbaht, umutsuz, yapayalnız kalacağı düşüncesi içini titretti. Sonunda kararsızlığını yendi ve konttan kendini kabul etmesi ricasında bulundu. Bu ziyarete şaşıran Félix, baldızıyla uzun uzun görüştü. Konuşurlarken o kadar sakin, o kadar kendine hâkim bir tavırda gözüktü ki, Madam du Tillet onun bazı korkunç kararlar aldığını sanarak fena halde heyecana kapıldı.

— İçiniz rahat olsun, dedi ona Vandenesse. Bu işte, bir gün kontesin bu yaptığınızdan ötürü size şükran duyacağı bir tarzda davranacağım. Bu meseleden beni haberdar ettikten sonra, ona karşı hiçbir şey olmamış gibi davranmak size çirkin bile gelse, n'olur, bana birkaç gün süre verin. Sizin henüz bilmediğiniz bazı sırları öğrenmem ve hele tedbirli davranabilmem için bu birkaç gün bana çok lazım. Belli olmaz, belki her şeyi kısa zamanda öğrenirim! Bu işte tek kabahatli benim, sevgili baldızım. Her âşık oyununu oynar, fakat her kadın hayatı olduğu gibi görmek mutluluğunu tadamaz.

Madam du Tillet, Vandenesse'lerden gönlü ferah olarak çıktı. Félix de Vandenesse kırk bin frank çekmek üzere Merkez Bankası'na gitti ve hemen Nucingen'lerin evine koştu. Baronesi evde buldu. Karısına gösterdiği güvenden dolayı kendisine teşekkür etti ve parayı ona teslim etti. Kont, bu esrarengiz borcu, artık dur deme gereğini duyduğu bir iyilik severliğin çılgınlıkları olarak açıkladı.

— Bana hiçbir açıklamada bulunmayınız mösyö, dedi Barones de Nucingen, Madam de Vandenesse size her şeyi itiraf ettiğine göre...

"Her şeyi biliyor," diye düşündü Vandenesse.

Barones teminat mektubunu geri verdi ve dört adet senedin bulunup getirilmesi için birini koşturdu. Bu zaman zarfında Kont de Vandenesse, devlet adamlarına has bir bakışla inceden inceye baronesi süzdü, onu adeta korkuttu ve bir anlaşma zemini yaratmak için söz açmanın tam zamanı olduğu kanısına vardı.

— Hiçbir şeyden emin olamayacağımız bir çağda yaşıyoruz madam, dedi. Fransa'da başlara taçlar yıldırım hızıyla bir konuyor, bir kalkıyor. On beş yıl koskoca bir imparatorluğu, bir krallığı, hatta bir ihtilali silip süpürmeye yetiyor. Hiç kimsenin kendi geleceği üstüne söz söylemeye cesareti yok. Hanedana bağlılığımı biliyorsunuz. Benim ağzımdan bu sözlerin duyulmasında hiçbir olağandışılık yok. Bu günkü iktidarın başına bir felaketin gelebileceğini varsayalım. Zaferi kazanacak partide bir dostunuzun olması sizi memnun etmez mi?

Barones gülerek,

— Şüphesiz! dedi.

— Peki öyleyse! Benim, dedi kont, gerektiğinde Mösyö de Nucingen'e arzuladığı Ayan Meclisi üyeliğini sağlayacak, size gizliden gizliye minnettarlık duyan birisi olmamı istemez miydiniz?

— Dileğiniz ne benden?

— Ufak bir şey, dedi de Vandenesse. Sadece Nathan hakkında bildikleriniz.

Barones sabahleyin Rastignac'la arasında geçen konuşmayı ona aktardı. Sabık Ayan Meclisi'nin eski üyesine, veznedardan alınan dört adet senedi teslim ederken:

— Umarım vaadinizi unutmazsınız, dedi.

Kont de Vandenesse bu parlak vaadi o kadar unutmadı ki, onu bir kere de, bazı yeni bilgiler elde etmek için, Rastignac'a yem olarak kullandı. Baronun evinden çıkarken, bir arzuhalciye Florine için şu mektubu yazdırdı: Eğer Matmazel Florine, oynayacağı başrolün ne olduğunu öğrenmek isterse, Opera'nın önümüzdeki ilk balosuna, Mösyö Nathan'ın eşliğinde gelmesi rica olunur.

Bu mektubu postaya atar atmaz kont, hem namuslu, hem de aklı son derece işe yatkın, becerikli bir genç olan danışmanına gitti, ondan kendisine bir yardımda bulunmasını rica etti: Mösyö Nathan'ın yanına gidip, Schmucke'nin bir dost sıfatıyla kendine, Madame de Vandenesse'in ziyaret sebebini anlattığını, biraz geç de olsa, "İşbu senette yazılı on bin frankı .... tarihinde ödemeyi taahhüt ediyorum," cümlesini dört defa imzalamaktan tedirginliğe düştüğünü, kontesin onun endişesini gidermek için, karşılık olarak kırk bin franklık bir senedi Raoul'ün kendisine göndermesini istediğini söyleyecekti. Bu, oyunu büyük oynamak demekti. Nathan, işlerin nasıl hale yola konulduğunu bütün ayrıntısıyla daha önce öğrenmiş de olabilirdi. Ama çok kazanmak isteyenin kendini, az da olsa tehlikeye atması gerekir!.. Niye olmasın, belki de Marie, karışıklık arasında, sevgili Raoul'ünden, Schmucke adına bir senet istemeyi unutmuştur. Danışman derhal gazeteye koştu ve saat beşte zaferle kontun yanına döndü. Elinde Nathan'ın kırk bin franklık senedi vardı. Karşılıklı sarf edilen birkaç kelimeden sonra, Nathan onu kontesin gönderdiğine hemen inanmıştı.

Félix, bu başarıyı elde edince, Nathan ile Florine arasındaki ilişkinin mahiyetini kendisi görüp anlasın diye, karısını götürmeyi düşündüğü Opera balosuna[74] kadar, onun Raoul'le görüşmesini engellemek zorundaydı. Kontesin onuruna ne kadar düşkün olduğunu çok iyi biliyordu. Onu aşkından kendiliğinden vazgeçirmek, kendi gözünde ufalıp utançtan kızarmasına yer vermemek ve onun Nathan'a yazdığı mektupları Florine'den satın alıp, tam zamanında kendisine göstermek istiyordu. Bu kadar akıllıca, bu kadar çabuk hazırlanmış bu plan, kısmen uygulanmış da olmasına rağmen, talihin her şeyi berbat edebilecek kötü bir cilvesiyle suya düşebilirdi. İşte bundan ötürü akşam yemeğinden sonra Félix, onun şimdiye kadar hiç gitmemiş olmasından dem vurarak, Opera balosu üstüne Marie'yle sohbete girişti. Karısına ertesi gece bu eğlenceye gitmeyi teklif etti.

— Orada dolap çevirmekte olan birini açığa çıkaracağım, dedi kont.

— Öyle mi! Çok memnun olurum.

— Eğlencenin verdiği memnuniyetin tam olması için, bir kadının değerli bir av hayvanına, şöhretli birine, bir fikir adamına saldırması ve onu yerin dibine batırması gerekecek. Sana Nathan'ın ipliğini pazara çıkarmamı ister misin? Florine'i tanıyan biri aracılığıyla, onu çılgına çevirecek sırları açığa vuracağım.

— Florine mi? Hani şu aktris?

Marie bu ismi daha önce, gazete bürosundaki çocuğun, Quillet'nin ağzından da duymuştu. Ruhunda o an bir şimşek gibi çaktı.

— Ha evet! İşte o, diye cevap verdi kont. Yani metresi. Çok mu şaştınız?

— Mösyö Nathan'ı, bir metresi olamayacak kadar meşgul zannederdim. Yazarların aşkla geçirilecek zamanları oluyor mu?

— Zamanlarını aşkla geçirdiklerini söylemiyorum, azizem. Ama diğer bütün insanlar gibi, onlar da yatıp kalkacakları bir yer bulmaya mecburdur. Kendi evleri yoksa, üstelik icra memurları tarafından takip ediliyorlarsa, bu size biraz aşağılık görünecek ama, metreslerinin evinde kalmak, hapishanede kalmaktan bin kere iyidir.

Kontesin yanaklarına öylesine kan bastı ki, ateşin kırmızısı yanında daha sönük kalır. Kont başını karısının yüzüne çevirmeden:

— Onu kurban mevkiinde görmek ister misiniz? diye sözlerine devam etti. Dehşete kapılacak bundan. Bir çocuk gibi, enişteniz du Tillet'nin elinde oyuncak olduğunu size ispat edeceğim. Bu sefiller sefili onu, daha önce Nucingen'in seçildiği seçim bölgesinde, karşısına rakip olarak dikilmesin diye hapishaneye tıktırmak istiyor. Bir dostu sayesinde Florine'in eşyalarını kaça sattığını öğrendim. Bu parayı gazetesini kurabilmesi için Nathan'a verdi. Daha fazla kazanmak için gittiği taşradan ve Belçika'dan ona gönderdiği miktarı da biliyorum. Bütün bu paralar sonunda du Tillet'nin, Nucingen'in ve Massol'un işine yaradı. Üçü birden gazeteyi, daha baştan, bakanlığa sattılar. Zatıâlilerinin ayağını kaydıracaklarından o kadar emindiler ki!

— Mösyö Nathan'ın bir aktristen para kabul etmesi imkânsız.

— Siz bu adamları hiç tanımıyorsunuz güzelim, dedi kont, göreceksiniz, gerçeği sizden saklayamayacak.

— Baloya muhakkak gideceğim, dedi kontes.

— Sizin için eğlenceli olacak, dedi Vandenesse. Onun silahlarını ona karşı kullanarak, Nathan'ın onurunu acı şekilde zedeleyeceksiniz. Böylelikle de inanın, ona hizmet etmiş olacaksınız. İğneleyici alaylarınız altında hiddete kapıldığını, sonra sakinleştiğini, ezilip büzüldüğünü göreceksiniz! Zekâsıyla iddialı bir adama, içinde bulunduğu tehlikeyi, onu alaya alarak anlatmaktan başka çare yok. Bunu yaparken "orta yolcu"ların[75] atlarını daha kendi ahırlarındayken tepiştirme sevincini de tadacaksınız... Beni dinlemez gibi bir halin var canım!

— Tersine! Kulak kesilmiş, sizi dinlemekteyim, diye cevap verdi kontes. Bütün bunlardan niçin emin olmak istediğimi size daha sonra söyleyeceğim.

Vandenesse konuşmasına:

— Emin ha! diyerek devam etti. Yüzüne bir maske geçir, Nathan ve Florine'le aynı masada yemek bile yedirebilirim ben sana. Böylesine önemli sırlarına dokunarak bir meşhur adamın aklını yerinden oynattıktan sonra, bir aktrisi tuzağa düşürmek, senin mevkiindeki bir kadın için hayli eğlenceli olacak. İkisini aynı kandırmacaya koşmuş olacaksın! Ben Nathan'ın sadakatsizliğinin izlerini sürmekteyim, yakın zamandaki bir maceranın ayrıntısını ele geçirebilirsem, bir yosmanın gazabı neymiş, nasıl bir felaketmiş, sen o zaman gör. Florine, Alp dağlarından taşıp gelen bir sel gibi çağlayacaktır. Nathan'a tapar o. Nathan onun her şeyidir. Ona etin kemiğe, bir dişi aslanın yavrularına bağlı olduğu kadar bağlıdır. Gençliğimde, yazı üslubu bir aşçı kadınınkinden farksız, ünlü bir aktrisi,

bir arkadaşıma yazdığı mektupları geri isterken hatırlıyorum. Bu manzaraya, bu sakin öfkeye, bu tafralı küstahlığa, vahşilere yaraşan bu tavra hayatımda bir daha asla şahit olmadım... Ne o, neyin var, yoksa hastalandın mı Marie?

— Hayır, oda biraz fazlaca sıcak galiba.

Kontes kendini bir koltuğa attı. Sonra birdenbire, kıskançlığın insanı yiyip bitiren acılarının yol açtığı, önceden kestirilmesi imkânsız bir hareketle, titreyen bacaklarının üstünde doğruldu, kollarını kavuşturdu, yavaşça kocasının önüne kadar geldi.

— Bir şey mi biliyorsun sen? diye sordu Vandenesse'e. Sen bana azap çektirecek biri olmazsın. Suçluysam, acı çektirmeden beni bir kenara silkip atarsın.

— Neyi bilmemi istiyorsun Marie?

— Nathan?

— Onu sevdiğini sanıyorsun, dedi kont, oysa cümlelerden örülmüş bir hayaleti sevmektesin.

— Demek biliyorsun?

— Her şeyi!

Bu cevap Marie'nin başına bir tokmak gibi indi.

— İstersen, hiçbir şeyi, hiçbir zaman bilmemiş olurum, dedi Vandenesse. Bir uçurumdasın yavrucuğum, seni oradan tutup çıkarmak lazım. Çoktandır aklım sende benim. Al!

Yan cebinden teminat mektubuyla Schmucke'nin dört adet senedini çıkarıp ateşe attı. Kontes görür görmez onların ne olduğunu anlamıştı.

— Zavallı Marie, dedi kocası, üç ay içinde ne hallere düşecektin? Arkanda haciz memurları; mahkeme kapılarında sürünecektin. Başını eğme, kendini hiç aşağılama. En güzel duygularının kurbanı oldun sen, bir adamla değil, şiirle işveleştin. Senin yerinde hangi kadın olsaydı, anlıyor musun Marie, hangi kadın olsaydı, bu çekime kapılırdı. Biz erkekler, yirmi yıl boyunca her türlü çılgınlığı yapıp da, bütün hayatınızda bir kere olsun tedbiri elden bırakmanıza katlanamazsak, saçmalamış olmaz mıyız? Allah beni sana galebe çalmaktan veya seni geçen gün onca sertlikle reddettiğin bir merhamet duygusuyla bunaltmaktan korusun. Belki bu bedbaht sana yazarken duygularında samimiydi, intihara kalkışırken de duygularında samimiydi, hatta aynı akşam Florine'in yanına dönerken de duygularında samimiydi. Biz sizin kadar değmeyiz. Şu an kendimi değil, seni düşünerek konuşuyorum. Ben cömerdim, ama toplum değil. O, ortalıkta parlayıveren bir kadından hemen kaçar, tam bir mutlulukla ve itibarın bir arada bulunmasını istemez. Adil midir, onu bilemem. Ama dünya zalim, hepsi bu! Belki güruh olarak insanlar tek tek olduklarından daha hırslı. Bir hırsız tiyatro salonunda oturup, sahnede masumiyetin zaferini alkışlar, ama çıkarken de bir masumun mücevherlerini çalar. Toplum, ebesi olduğu kötülükleri susturmayı reddeder. Ustaca aldatmacıları payelerle onurlandırır, ama kimsenin haberi olmadan yapılmış fedakârlıklara verilecek ödülü yoktur. Bütün bunları biliyorum, görüyorum ama, dünyayı ben değiştiremem ki! Ama hiç olmazsa, seni senden koruyacak güce sahibim. Bu işte, bazen bizlerden fedakârlık isteyen, mazeretlerini de birliklerinde taşıyan o yüce ve kutsal aşklardan biri değil, sana sadece acılar getiren bir insan söz konusu. Belki mutluluğunu çeşitlendiremediğim, sükûn içindeki tatların karşısına ateşli zevkleri,

gezileri, eğlenceleri koyamadığım için ben de haksızlık ettim. Zaten seni meşhur bir adama iten arzuyu, bazı kadınlarda yaratmış olduğun hasetle kendime açıklayabildim. Şüphesiz bu işte Leydi Dudley'in, Madam d'Espard'ın, Madam Manerville'in, yengem Emilie'nin payları var. Kendilerine karşı seni hep uyardığım bu kadınlar, senin merakını, bir gürleyip, sonra umarım hedefine ulaşamadan sönüp gidecek bu fırtınaların içine seni atmaktan çok, beni üzüntülere boğmak için eşelediler.

Bu iyilik dolu sözleri dinlerken kontes, birbirinin zıddı bin bir duygunun açmazıyla kıvrandı. Ama bu duygu kasırgası içinde, sonunda, Félix'e duyduğu büyük bir hayranlık hepsini bastırdı. Gururlu ve asil ruhlar, hangi incelikle üzerlerine varıldığını anında anlarlar. Zarafet gövde için neyse, bu incelik de duygular için odur. Marie, sırf onu ufalmış, utançtan kızarmış görmemek için, hata yapan bir kadının ta ayaklarına kadar eğilmeye çalışan bu yüceliği büyük takdirle karşıladı. Çılgın gibi odadan çıktı, ama bu hareketinin kocasını düşüreceği endişeyi düşünerek geri döndü, yeniden gözden kaybolurken:

— Bir dakika bekler misiniz, dedi.

Félix ona ustaca bir mazeret hazırlamıştı ve bunun ödülünü hemen gördü. Çünkü karısı, elinde Nathan'ın mektuplarıyla geri döndü ve hepsini ona teslim etti. Kontes, kocasının dizlerine kapanarak:

— Hakkımda hükmünüzü siz verin, dedi.

Kont:

— Seven bir insan doğru hüküm verebilir mi? diye cevap verdi kont.

Mektupları aldı ve ocağa attı. Çünkü daha sonra karısı, onları okudu diye onu bağışlamayabilirdi. Marie, başı kocasının dizlerinde, gözyaşına boğulup gitmişti. Kont, karısının başını kaldırarak:

— Pek iyi, seninkiler nerede yavrucuğum? dedi.

Bu soru karşısında kontes, yanağındaki dayanılmaz sıcaklığı hissetmez oldu, eli ayağı buz kesilmişti. Kont de Vandenesse:

— Kocanın, sana layık saydığın bir insana iftira ettiğinden şüphelenmeyesin diye, mektupları Florine'e bizzat kendi eliyle verdireceğim, dedi.

— Ne! dedi kontes. Ben isteyince, niye onları kendisi getirmesin?

— Ya bunu yapmaya yanaşmazsa?

Kontes başını eğdi.

— O çevreden tiksiniyorum, dedi. Bir daha girmeyeceğim aralarına. Eğer beni affedersen, hep burada, senin yanında yaşayacağım.

— O zaman canın gene sıkılabilir. Hem öyle birdenbire ortadan kayboluverirsen âlem ne der? Zaten ilkbaharda seyahate çıkacağız, İtalya'ya gideceğiz. Bütün Avrupa'yı dolaşırken, bir çocuğumuzun daha olmasını bekleyeceğiz. Yarın Opera balosuna gitmezsek olmaz. Çünkü başımıza bela açmadan mektupları ele geçirmenin tek yolu bu. Hem Florine onları sana getirerek, kendi kudretini ispat etmiş olmayacak mı?

Kontes dehşet içinde:

— Ve ben de bunu göreceğim, öyle mi? dedi

— Hem de yarın gece.

Ertesi günün akşamı, gece yarısına doğru, Opera balosunda Nathan, yanında koluna tam bir koca edasıyla girdiği bir maskeli, fuayede dolaşmaktaydı. Bir süre gezindikten sonra, kadın kılığında iki maskeli yanlarına yaklaştı. Kadın kılığına girmiş olan Vandenesse, Nathan'a:

— Aptal adam! dedi. Halin berbat! Marie burada. Üstelik şu anda seni görmekte.

Kontes de Florine'e dönüp, titrer bir halde:

— Beni biraz dinleme zahmetine katlanırsan, dedi, Nathan'ın senden sakladığı bazı sırları öğreneceksin. Ona olan aşkının içinde bulunduğu tehlikeyi anlayacaksın.

Nathan, kalabalığa karışıp gözden kaybolan kontun peşinden yetişebilmek için, ani bir hareketle Florine'in kolunu bıraktı. Florine, karısını korumaya almak maksadıyla oraya geri dönmüş olan Vandenesse'e yakın bir peykeye, kontesin yanına oturdu:

— Anlat bakalım güzelim, dedi. Beni burada uzun zaman tutamayacağını da unutma. Dünyada kimse Raoul'ü benden koparamaz. Alışkanlıkla bağladım ben onu kendime. O aşktan beter bir bağdır.

Félix tabii sesini takınarak:

— Önce sen Florine misin? dedi.

— Yerinde soru! Bunu bilmiyorsan sözlerine inanmamı nasıl istiyorsun, a düzenbaz?

— Nathan şu anda, sana var dediğim yavuklusunu aramakla meşgul. Sor ona bakalım, üç gün önce geceyi nerede geçirmiş? Senin haberin yokken, borcu yüzünden kendini zehirledi. Sevdiğinden dem vurduğun adamın işlerinden ne kadar haberdarsın, anla işte. Adamı beş parasız bırak, o da gitsin, kendini öldürsün. Yahut da öldüremesin, beceremesin. Yarım kalmış bir intihar, sıyrıksız atlatılan düello kadar gülünçtür.

— Yalan söylüyorsun, dedi Florine. O gün akşam yemeğini bende yedi, hava karardıktan sonra gitti. Takip ediliyordu zavallı. Onun için de saklandı. İşin aslı bu.

— Öyleyse Mail sokağına git de, Mail Oteli'nden, bir kadının bir yıldan beri ilişkide olduğu bir insanı, can çekişir vaziyette oraya getirip getirmediğini bir sor. Rakibenin mektupları da, senin odanda, burnunun dibinde saklı. Nathan'a iyi bir ders vermek istersen, üçümüz birden senin eve gideceğiz. Orada ayrıca sana, eline teslim edeceğim belgelerle, eğer iyi bir kızsan, onu birkaç gün içinde Clichy sokağını boylamaktan kurtarabileceğini de ispatlayacağım.

— Siz bunları Florine'den başkasına anlatın, küçük bey. Ben Nathan'ın kimsenin âşığı olamayacağından eminim.

— Birkaç zamandan beri sana daha fazla özen gösterdiğini söyleyerek beni buna inandırmak isteyeceksen, tam tersine bu onun sırılsıklam başka bir kadına âşık olduğunun delilidir.

— Yüksek tabakadan bir kadına âşık o, öyle mi? Hikâye. Bu kadarcık şey için endişe etmeye

değmez.

— Pekâlâ, gelip, sabahleyin seni eve götüremeyeceğini söylesin ister misin?

— Bunu yaptırtırsan, dedi Florine, o zaman ben de seni eve götürürüm. Ancak gözümle görünce inanabileceğim o mektupları ararız. Ne yani, ben uyurken mi oturup mektup yazıyordu?

— Burada dur ve olacakları seyret, dedi Félix.

Karısının koluna girdi ve Florine'den birkaç adım uzaklaştı. Fuayede bir oraya, bir buraya gidip gelerek sahibini arayan bir köpek gibi, her yanda Marie olması muhtemel maskeyi arayan Nathan, sonunda kendisine sırrın verilmiş olduğu yere döndü. Yazarın yüzünde kendini kolay ele veren bir telaşın izlerini okuyan Florine, önüne bir Termes[76] gibi gerildi. Egemen bir tavırla ona:

— Sakın yanımdan ayrılma, anladın mı! dedi.

O zaman kocasından aldığı talimatla Raoul'e yaklaşan kontes:

— Ben Marie! diye fısıldadı kulağına. Bu kadın da kim? Derhal ayrılın ondan, dışarıya çıkın, merdivenin altında beni bekleyin.

Şaşkınlığın zirvesinde bulunan Raoul, sert bir hareketle Florine'in kolunu itti. Florine bu davranışı beklemiyordu. Sıkı sıkı tutmuş olduğu halde onun kolunu bırakmak zorunda kaldı. Nathan kalabalığa dalıp gözden kayboldu. Félix, şaşırıp kalan Florine'in kulağına:

— Ne demiştim ben sana? dedi.

Florine onun koluna girdi.

— Haydi bakalım, dedi, kimsen kimsin. Gel benimle. Araban var mı?

Cevap olarak Vandenesse, Florine'i aceleyle çekti, onu karısıyla buluşmak üzere kararlaştırdıkları sütunlu giriş kapısına götürdü. Vandenesse'in arabacısı atlarını hızla sürerek, onları birkaç dakika içinde aktrisin evine götürdü. O arada maskesini çıkarmış olan Florine'i hiddetinden nefesi kesilmiş, öfke ve kıskançlıkla kendinden geçmiş halde görünce, Madam de Vandenesse'in vücudunu elinde olmadan bir titreme kapladı. İçeri girince Vandenesse, Florine'e:

— Şuralarda, dedi, anahtarını asla sana emanet etmediği bir mektup cüzdanı olacak. Mektuplar galiba onun içinde.

Mektup cüzdanını bulmak için çalışma odasına giden Florine:

— Bu kere ben bir oyuna geldim, dedi. Anlaşılan sen, epey zamandır beni endişelendiren bazı şeyleri biliyorsun.

Vandenesse karısının maskesinin altında renginin solduğunu hissetti. Florine'in odası aktrisle Nathan'ın ilişkisi hakkında ideal bir sevgilinin bilmek istemeyeceği birçok şeyi dile getiriyordu. Bir kadın gözü bu tür şeylerdeki gerçeğe hemen ulaşmayı bilir. Kontes evin hercümerci içinde, Vandenesse'in kendine anlattığı durumun doğru olduğunu fark etti. Florine mektup cüzdanıyla dönmüştü.

— Nasıl açılır bu meret? dedi.

Aktris aşçısının kocaman bıçağını istedi. Oda hizmetçisi bıçağı getirdiğinde, Florine onu havaya kaldırarak alaylı alaylı:

— Piliçler bununla boğazlanır işte! dedi.

Kontesin içini titreten bu söz, düştü düşecek olduğu uçurumu ona, kocasının evvelki günkü konuşmasından daha iyi anlattı. Florine:

— Ben de ne aptalım! dedi. Ustura daha iyi halleder bu işi.

Nathan'ın tıraş olduğu usturayı gidip aldı, deri cüzdanı kenarından yararak açtı. Marie'nin mektupları ortaya dökülmüştü. Florine içlerinden birini rastgele eline aldı.

— Vay canına! dedi. Tam dört dörtlük bir hatuna ait doğrusu. Tek imla hatası göremedim.

Vandenesse mektupları aldı, karısına uzattı. Kontes eksik olup olmadıklarını anlamak için masada hepsini gözden geçirdi. Kont, Raoul'ün imzaladığı kırk bin franklık senedi Florine'e uzatarak:

— Mektuplara karşılık, şunu sana versem, ne dersin? dedi.

Florine senedi gözden geçirirken:

— Tamam, olur, dedi. Bu gibi kağıtları imzalayacak kadar salak mı, bu adam? Ah! Kontesler nasıl olurmuş, gösteririm ben sana! Ben para toplamak için taşrada vücudumu ve ruhumu körelteyim. Onu kurtarmak için hükümet memurlarıyla başımı derde sokayım! Erkek denen mahluk işte böyledir: Sen onun için cehennem azapları çek, o üstüne basıp geçsin! Ona bunun hesabını ödeteceğim.

Madam de Vandenesse mektuplarla birlikte yolu tutmuştu. Florine arkasından:

— Hey! diye seslendi. N'oluyoruz, güzel maskeli! Hiç olmazsa mektuplardan birini ver de, elimde delil olsun.

— İşte bu artık mümkün değil, dedi Vandenesse.

— Niyeymiş?

— Zira o güzel maskeli senin eski rakiben.

— Bak hele! diye haykırdı Florine. Hiç olmazsa bana bir teşekkür edebilirdi.

Kont selamlayıp yanından uzaklaşırken:

— Kırk bin franklık senedi neyin karşılığında aldığını sanıyorsun? dedi.

Bir intihara sürüklenen genç bir adamın, onun acılarını çektikten sonra aynını bir daha denemesi nadir bir olaydır. İntihar insanı hayattan koparamamışsa, ölüm dileğinden kurtarır. Böylece Raoul, Schmucke'ye imzaladığı senedi, onu muhakkak Kont de Vandenesse vasıtasıyla eline geçiren Florine'de görüp de, içinden çıkmak istediğinden bin beter bir hale düştüğünde bile, artık intihar niyetlisi gözükmedi. Kontesi yeniden görmek, ona her zamankinden daha çok kalbini yakan aşkını anlatabilmek için çabalayıp durdu. Ama kontes, topluluk içinde onunla ilk karşılaşmasında, bir

kadınla bir erkek arasına aşılmaz uçurumu sokan, o sabit ve aşağılayıcı bakışı fırlattı. Kendine olan güvenine rağmen Nathan, bütün bir kış boyunca kontesin ne yanına yaklaşmaya, ne de onunla konuşmaya cüret edebildi.

Buna karşılık içini Blondet'ye açtı. Madam de Vandenesse'ten sanki Laura'ymış ya da Beatrice'ymiş gibi söz etmek istedi. Çağının en önemli şairlerinden birinin kaleminden çıkan güzel bir parçayı kendisi için yorumlamıştı: "Altın kalpli, ideal mavi çiçek! Senin narin köklerin peri kızlarının ipek saçlarından bin kat daha incedir. Onlar ruhumuzdaki en kirlenmemiş cevheri kana kana içmek için, onun ta derinliklerine dalar. Tatlı ve buruk çiçek! Kalbimi kanatmadan, koparılmış sapından al damlalar akıtmadan, seni içimden söküp atamam! Ah! Lanetlenmiş çiçek, içimde nasıl da boy verdin!"[77]

— Saçmalıyorsun azizim, dedi Blondet. Güzel bir çiçek olduğunda seninle aynı düşüncedeyim, ama hiç de ideal değildi. Bir kör şarkıcı gibi içi boş bir evin karşısına geçip ezgiler savuracağına, ellerindeki kiri yıkayıp, iktidara yaranabilmenin ve hayatını düzene sokmanın yollarını düşünmelisin. Siyaset adamı olmak için biraz fazla sanatkâr ruhlusun. Senin kıratında olmayan insanların oyununa geldin. Sen kısmetini aramaya devam et, ama başka kapılarda.

— Marie kendisini sevmeme engel olamaz, dedi Nathan. Ben ondan kendi Beatrice'mi yaratıyorum.

— Beatrice, Dante'nin daha sonra bir kere bile yüzünü görmediği on iki yaşında bir kızdı, anladın mı azizim? Yoksa Beatrice olabilir miydi? Bir kadından bir tanrıça yaratmaya kalktığımızda, onu bugün kısa bir mantoyla, yarın açık bir elbiseyle, öbür gün yeni doğan çocuğu için bulvarda oyuncak alırken görmemeliyiz. İnsan, hayatında Florine gibi, kimi zaman bir vodvilde düşes, kimi zaman bir dramda bir burjuva kadını, kimi zaman bir zenci kadın, bir markiz, bir albay, İsviçre'de bir köylü, hayatta kendine bakireliği bağışlayan tek rolde de Peru'nun bakire güneş tanrıçası olan bir kadın varken, hiç anlamıyorum, yüksek tabakadan kadınlarla nasıl maceraya girişir?

Du Tillet, parasızlık yüzünden gazetedeki hissesinden vazgeçen Nathan'a, Borsa'daki tabiriyle, top attırmıştı. Bankerin hasmı olarak adaylığını koyduğu seçim bölgesinde bu meşhur adama topu topu beş oy çıktı, tabii du Tillet seçildi.

Kontes, İtalya'daki uzun süreli ve mutlu seyahatinden ertesi kış döndüğünde, Nathan, Félix'in bütün tahminlerini haklı çıkarmıştı. Blondet'nin tavsiyelerine uyarak iktidarla uyuşma yolları aramaktaydı. Yazarın şahsi işlerine gelince, öyle bir düzensizlik içinde olmalıydı ki, Kontes Marie, eski hayranını bir gün Champs-Elysées'de, sefil bir kılıkta, Florine'in kolunda yürürken gördü. Üstüne başına kayıtsız bir erkek, seven bir kadının gözünde katlanılması mümkün bir çirkinliktedir. Ama artık sevmekten çıkmışsa, onu korkunç bulur. Hele bu erkek Nathan cinsinden biriyse! Madam de Vandenesse bir zamanlar ona ilgi duyduğu aklına gelince, kendinden utandı. Evlilik dışı her türlü sevdayı aklından toptan silmemiş bile olsaydı, kontu artık iyice gözden düşmüş bu adamla karşılaştırmaya kalksa, bu dahi kocasını bir meleğe bile tercih etmesine yeterdi. Kalemi o kadar zengin, iradesi o kadar fakir bu tutkulu adam, sonunda teslim bayrağını çekti ve sıradan bir kişi olarak devlet kapısında maaşlı bir işe kapağı attı. Bozguncu her türlü girişime destek verdikten sonra, bakanlığa bağlı bir gazetenin gölgesine sığınıp kendine huzur içinde bir hayat kurdu. Bir zamanlar, hicivlerinin bitmez tükenmez konusu olan Légion d'Honneur nişanı bugün göğsünü süslemekte. Zamanında devrimci bir gazetenin düşünce yapısını belirlerken, hücumlarına baş hedef edindiği "ne pahasına olursa olsun barış"[78] ilkesi, şimdi makalelerinin övgü malzemesi. Eskiden Saint-Simoncu

ağızla öylesine saldırdığı miras hakkını şimdi aklının var gücüyle savunmakta. Bu mantık dışı tutum kaynağını ve gücünü, ülkemizde son zamanlarda yaşadığımız siyasî gelişmelerin, Raoul Nathan gibi bazı insanlarda yarattığı kaypaklıklarda bulur.

Aralık 1838, Les Jardies

DİPNOTLAR

[1] Bir adı da Temmuz İhtilali olan 1830 Fransız devrimi (ç.n.)

[2] Şömine karşısında oturulan bu iskemlelere o devirde, kelime anlamı ısıtıcı olan bu ad verilmişti. (ç.n.)

[3] Paris'te zengin bir mahalle. (ç.n.)

[4] CUVIER, Baron Georges (1769-1832). Çağının ünlü Fransız zooloji ve paleontoloji bilgini. (ç.n.)

[5] 1540 yılında Roma'da bulunan ve günümüzde Napoli Devlet Müzesi'nde sergilenen uyumlu hatlarıyla meşhur heykel. (ç.n.)

[6] Lettres édifiantes des missions étrangères (Ülke dışında görevli dinî heyetlerin öğretici mektupları). Rahip Montmignon tarafından derlenmiştir. (ç.n.)

[7] NOEL, Jean François Michel (1755-1841). Fransız gramercisi ve yazarı. Balzac'ın bu romanda konu edindiği yıllarda Fransa Milli Eğitim Bakanlığı'nın üst yönetim kadrosundaydı. (ç.n.)

[8] MARIE ALACOQUE, Marguerite (1647-1690). Katolik kilisesinin daha sonra kendisine azize payesi verdiği kadın keşiş. (ç.n.)

[9] Balzac'ın da 1833 yılında, kadrosunda yer aldığı krallık yanlısı gazete. (ç.n.)

[10] 1815 yılında yayımlanmaya başlayan dinî gazete.(ç.n.)

[11] Schmucke'nin sözleri şivesini yansıtacak biçimde yazılmıştır. (ç.n.)

[12] "Unutmabeni" çiçeğinin, Türkçede de anlamı aynı olan Almancası. (ç.n.)

[13] SAINT-MARTIN, Louis-Claude (1743-1803). Fransız yazar ve mistik filozofu. (ç.n.)

[14] Romanın Fransızca aslında "Azize Cécile'lerim". Raffaello'nun ünlü Azize Cécile ve Dört Aziz adlı tablosuna gönderme. (ç.n.)

[15] Balzac'ın iki eserinde (Eugénie Grandet ile Mémoires de deux jeunes

mariées [İki genç evli kadının anıları]) daha adları geçen Macar yapışık ikiz kız kardeşler. (ç.n.)

[[16]] Galo (Fr. galop): O çağda rağbette olan bir dans. (ç.n.)

[[17]] Molière'in piyeslerindeki tiplemelere gönderme. (ç.n.)

[[18]] Jean-François LESUEUR'ün Mağara (1793) adlı operakomiğinde, haydutların aşçısı yaşlı kadının şu sözlerine gönderme: "Gözümüzü dört açalım, peşimizdeler!" (ç.n.)

[[19]] Borçlarını ödeyemediği için mahkûm olanların konduğu özel hapishanenin bulunduğu sokak. (ç.n.)

[[20]] Napolyon döneminin ardından 1830 Temmuz ayaklanmasına kadar süren 15 yıllık bu dönemde Bourbon hanedanından XVIII. Louis ve

X. Charles hüküm sürdü. (ç.n.)

[21] MARTIGNAC, Jean-Baptiste SAY (1778-1832) X. Charles'ın krallığının son döneminde, bir uzlaşma zemini yaratma amacıyla hükümetin başına getirdiği liberal düşünceye yatkın Fransız devlet adamı. (ç.n.)

[22] Balzac, Vadideki Zambak romanında anlattığı Félix de Vandenesse'in gençliğinin bir özetini yapmakta. (ç.n.)

[23] Birinci yüzyılda yaşamış stoacı bir filozof. (ç.n.)

[24] HONORÉ d'URFÉ'nin (1567-1625) kır hayatı üzerine beş ciltlik eseri. Son iki cildi ölümünden sonra sekreteri BALTHAZAR tamamlamıştır. (ç.n.)

[25] RIVAROL, Antoine de (1753-1801), FLORIAN, Jean-Pierre Claris de (1755-1794). Fransız İhtilali'nin içinde doğduğu toplum yapısına, ilki sert, tepkili, ikincisi iyimser ve yumuşak bakan iki Fransız yazarı. (ç.n.)

[26] GIULIA GRISI (1811-1869). Milanolu ünlü opera ve tiyatro sanatçısı. (ç.n.)

[27] Adı daha sonra Comédie Française olan ünlü tiyatro. (ç.n.)

[28] Népomucène LEMERCIER'in (1771-1840) tarih konulu beş perdelik piyesi. (ç.n.)

[29] CHÉNIER, André de (1762-1794). Romantik Fransız şairi. Fransız İhtilali'nin ünlü "terör günleri"nde idam edildi. (ç.n.)

[30] Molière'in Le Misanthrope (İnsandan Kaçan) piyesindeki tiplemelere gönderme. (ç.n.)

[31] Eski Sparta'yı sulayan, günümüzde adı Vasili olan ırmak. (ç.n.)

[32] Balzac zamanında coğrafyacıların Nil'in kaynağının bulunduğuna inandıkları hayalî sıradağlar. (ç.n.)

[33] Alnının ortasında tek boynuzu bulunan mitolojik at. (ç.n.)

[34] Paris'te 1626 yılında kurulan botanik bahçesi. Daha sonra hayvanat bahçesi de eklenmiştir. (ç.n.)

[35] Paris'in Palais-Royal semtinde o günlerin ünlü bir lokantası. (ç.n.)

[36] DANTE'nin (1265-1321) çocukluk aşkının adı. (ç.n.)

[37] PETRARCA'nın (1304-1374) şiirlerinde ululaştırdığı, aşk timsali olarak edebiyata mal ettiği kadın. (ç.n.)

[38] TALLEYRAND-PÉRIGORD, Charles-Maurice de (1754-1838). Fransız siyaset ve devlet adamı. (ç.n.)

[39] LAWRENCE, Thomas (1769-1830). İngiliz portre ressamı. (ç.n.)

[40] PERRAULT, Charles (1628-1703). Parmak Çocuk, Kırmızı fiapkalı Kız, Çizmeli Kedi, Kül Kedisi ve Mavi Sakal'ın yazarı. (ç.n.)

[41] WALTER SCOTT'un (1771-1832) ünlü tarihî romanı. (ç.n.)

[42] TALMA, François Joseph (1763-1826). Napolyon'un çok beğendiği Fransız trajedi oyuncusu. (ç.n.)

[43] DECAMPS, Alexandre-Gabriel (1803-1860). Eserlerinde egzotik konuları işleyen romantik Fransız ressam. (ç.n.)

[44] ANTONIN MOINE (1796-1849). Rönesans hayranı Fransız heykeltıraş. (ç.n.)

[45] DEVÉRIA, Eugène (1805-1865). Tarihî tablolarıyla tanınmış Fransız ressamı. BOULANGER, Louis (1806-1867). Romantik okuldan Fransız ressamı. ELSCHOET, Carl [Asıl adı: JACQUES, Jean-Marie] (1791-1856). Daha çok kamu hizmetindeki yerlerde eserleri olan Fransız heykeltıraşı. (ç.n.)

[46] BOULLE, André Charles (1642-1732). Fransız kral hanedanının ahşap işlemecisi. (ç.n.)

[47] Ünlü banker ailesinin Fransa kolunun mâlikanesi Laffite sokağındaydı. (ç.n.)

[48] POPPAEA, (ölümü İS 65). Neron'un eşi, Roma imparatoriçesi. (ç.n.)

[49] SAINT-GENEST: Hıristiyanlığı kabul ettiği için 286 yılında ölüme mahkûm edilen, daha sonra azizlik payesi verilmiş olan Romalı tiyatro oyuncusu. (ç.n.)

[50] LEKAIN, Henri-Louis Cain (1728-1778). Les Souvenirs (Hatıralar) adlı eserin de yazarı olan Fransız trajedi oyuncusu. BARON, Michel-Bayron (1653-1729). Molière trupunun komedi yazarı ve oyuncusu. CONTAT, Louise (1760-1813). Fransız kadın tiyatro oyuncusu. CLAIRON, Claire-Joseph Leris (1723-1803). Voltaire'in oyunlarında başarı kazanmış Fransız trajedi oyuncusu. CHAMPMESLE, Marie Desmares (1642-1698). Racine'in oyunlarında başarı kazanmış Fransız kadın trajedi oyuncusu. (ç.n.)

[51] MARS, Anne Boutet (1779-1847). Molière'i ve Marivaux'yu en iyi şekilde yorumlabilmiş olan Fransız kadın komedi oyuncusu. MONVEL, Jacques-Marie Boutet, 1745-1812, Fransız oyun yazarı ve tiyatro oyuncusu. Anne Boutet Mars'ın babasıdır. ANDRIEUX, François (1759-1833). Masal, hikâye ve komedi yazarı, Fransız edebiyatçı ve şairi. (ç.n.)

[52] Davut Peygamber'in Mezmurlar'ına gönderme. (ç.n.)

[53] LECOUVREUR, Adrienne (1692-1730). Fransız kadın trajedi oyuncusu. (ç.n.)

[54] Rönesans devri İtalyan şairlerinden Ludovico ARIOSTO'nun (1474-1533) Orlando Furioso (Çılgın Orlando) adlı ünlü manzum eserine gönderme. (ç.n.)

[55] SAINT-JUST, Louis de (1767-1794). 1789 Fransız İhtilali'de Robespierre'in hararetli

taraftarlarından. Onunla birlikte giyotinde can verdi. (ç.n.)

[56] Boulongne korusu. (ç.n.)

[57] Herakles'in öldürdüğü Hydra adlı, dokuz başlı, yılan şeklindeki canavar. (ç.n.)

[58] CHAMFORT, Nicolas-Sébastien Roch (1741-1794). Fransız ahlakçısı. (ç.n.)

[59] Paris'te 1819 yılında, açılan bir tiyatro. 1830'a kadar "Théâtre de Madame", daha sonra "Gymnase Dramatique" adını aldı. (ç.n.)

[60] LES TENIERS: Hollandalı, baba oğul iki ressam. Birbirinden ayırt etmek için oğluna "Genç" lakabı verilmiştir. (ç.n.)

[61] BEAUMARCHAIS, Pierre-Augustin Caron de (1732-1799). Sevil Berberi, Figaro'nun Düğünü, Suçlu Ana adlı piyesleri kaleme almış olan Fransız yazarı. (ç.n.)

[62] 1830 İhtilali sonrasında rejimin resmî organı durumuna giren gazete. (ç.n.)

[63] Kudüs'te, aslında bir mağara olan, duvarlarla çevrili tapınak. (ç.n.)

[64] FIESCHI (1790-1836). İlkel bir el bombasıyla Louis-Philippe'i 1835'de öldürmeye teşebbüs eden suikastçı (ç.n.)

[65] Bu deyim Fransızcada, kendinde her şeyi yapma kudretini görmeyi ifade eder. Medea, Yunan mitolojisinde bir kral kızı ve ünlü bir büyücüdür. (ç.n.)

[66] Waterloo yenilgisinden sonra Napolyon'un sürgün edildiği ada. (ç.n.)

[67] Deniz kazasına uğrayanlara ve ailelerine yardım için kurulmuş bir dernek. (ç.n.)

[68] Almanya'da bolca yenen, jambonlu, sosisli lahana yemeği. (ç.n.)

[69] James Fenimore COOPER'ın (1789-1851) Mohikanların Sonuncusu adlı ünlü eserine gönderme. (ç.n.)

[70] Lucas'ın İncili'ne göre, Mesih'i görünce vecde gelen yaşlı Yahudi Simeon'un Nune Dimittis adlı ilahisi. (ç.n.)

[71] HOFFMANN, Ernst Theodor Amadeus (1776-1822). Alman besteci ve yazar. Kedi Murr masallarından birinin adıdır. (ç.n.)

[72] Metinde veznedar da Fransızcayı Schmucke gibi konuşuyor. (ç.n.)

[73] Shakespeare'in Venedik Taciri adlı piyesinin kahramanı olan Yahudi tüccar. (ç.n.)

[74] O devirde, Paris Operası'nda her yıl, karnaval dolayısıyla düzenlenen maskeli balo. (ç.n.)

[75] Kral Louis-Philippe'in, iktidara getirilmesinin hemen ardından, yaptığı açıklamaya gönderme: "(...) İç politikaya gelince, tam ortada kalmaya çalışacağız." (ç.n.)

[76] Roma mitolojisinde devlet sınırlarının koruyucusu olan tanrı. (ç.n.)

[77] Fransız yazarı Théophile GAUTIER'nin (1811-1872) Mademoiselle Maupin adlı romanından. (ç.n.)

[78] 1830 İhtilali sonrasında, Kral Louis-Philippe'in, yeni burjuvaziyle ortaklaşa iktidarının uzlaşmacı siyaset anlayışına gönderme. (ç.n.)